

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

PETRARCA

DÜNYANIN ANLAMSIZLIĞI ÜZERİNE

DOĞUBATI

PETRARCA

Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine

Çeviren: Timur Guda

DOĞUBATI

Francesco Petrarca

Dünyanın Anlamsızlığı
Üzerine

Francesco Petrarca

Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine

Çeviren: Timur Guda

DOĞUBATI

Francesco Petrarca (20 Temmuz 1304 - 18/19 Temmuz 1374)

Yaşadığı dönemin en büyük bilgini sayılan İtalyan hümanist ve şair. Öğrenimine Fransa'daki Carpentras'da başladı. Daha sonra hukuk öğrenimi görmek üzere Montpellier Üniversitesi'ne gönderildi. Ardından öğrenimini Bologna Üniversitesi'nde sürdürdü. Petrarca'nın bilinen ilk şiirleri, annesinin ölümü üzerine Montpellier ve Bologna'da yazdıklarıdır. Bu sırada, bir yandan klasik yazarlara duyduğu hayranlık ve klasik şiir bilgisi artarken, bir yandan da yerel dil İtalyancaıyla yazılan yeni şiire ilgi duymaya başladı. Laura adlı yüceltilmiş sevgiliye yazdığı şiirleriyle de Rönesans lirik şiirinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Laura'yı ilk kez 1327'de Avignon'daki St. Clare Kilisesi'nde görüp âşık olmuştu ama ulaşamadığı bu kadının kimliğini hiçbir zaman açıklamadı. Bu aşkı anlatan İtalyanca şiirlerini topladığı *Rime*'yi (Şiirler) yerel dilde yazılmış olduğu için küçümsüyormuş gibi görünmesine karşın, yaşamı boyunca genişletti.

Petrarca klasik kültür ile Hristiyanlık arasındaki sürekliliğin kararlı bir savunucusuydu. Klasik kültürü zengin bir vaat, Hristiyanlığı onun ilahi tecellisi olarak görüyordu. Görünüşte çelişen bu iki ideali bir senteze ulaştırmasıyla, Avrupa Hümanizmi olarak bilinen hareketin kurucusu ve önemli bir temsilcisi olmaya hak kazanmıştır. **Eserlerinden Bazıları:** *Epistolae metricae* (Manzum Mektuplar); *De viris illustribus* (Ünlü Kişiler Üzerine); *De vita solitaria* (Yalnız Yaşam Üzerine); *De otio religioso* (Dinsel Huzur Üzerine); *De sui ipsius et multorum ignorantia* (Kendimin ve Başkalarının Cehaleti Üzerine).

© Tüm hakları Doğu Batı Yayınları'na aittir.

İtalyanca Özgün Metin

Secretum Meum

İtalyancadan Çeviren

Timur Guda

Yayına Hazırlayan

Taşkın Takış

Kapak Tasarımı

Harun Ak

Baskı

Tarcan Matbaacılık

1. Basım: Ekim 2018

2. Basım: Kasım 2019

Doğu Batı Yayınları

Kültür Mah. Becerikli Sok.

No: 20/5 Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 425 68 64 - 425 68 65

www.dogubati.com

ISBN: 978-605-2133-48-4 / Sertifika No: 15036

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Doğu Batı Yayınları-227 Felsefe-63

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
<i>Secretum Meum</i> Hakkında.....	9
<i>Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine</i>	
Giriş	21
Birinci Söyleşi.....	27
İkinci Söyleşi	57
Üçüncü Söyleşi	105

ÖNSÖZ

Herhalde bir kitap çevirme cesaretini kendinde bulan kişi için; okuyacak herkese katkıda bulunabilecek bir eseri dilimize kazandırmanın hazzı yanı sıra, ortaya çıkan metinden kişisel olarak da bir manevî kazanım sağlamak önemlidir. Çevirmen olarak benim için en önemli kazanım metnin tamamlanması ile birlikte ilk paragrafı çeviren ben ile son paragrafı çeviren benim artık aynı kişi olmadığını fark etmek oldu. Uzun ve meşakkatli çeviri sürecinde her gün büyük bir merak ve heyecanla: “Acaba bugün Üstat bana ne fısıldayacak?” sorusunu cevaplamak için işe koyuldum.

Kitabın tüm okuyucuları için de dilerim böyle olur.

Timur GUDA
Mayıs 2017, Karşıyaka - İzmir

SECRETUM MEUM HAKKINDA

Francesco Petrarca 26 Nisan 1336'da kardeşi Gherardo ile birlikte Fransa'nın Avignon şehri yakınlarında bulunan Ventoux dağına yolculuğa çıkar. Dağa tırmandıkları sırada kendisi sürekli kestirme yolları ararken kaybolduğunu, oysa kardeşinin hiç yolundan sapmadan zirveye doğru yürüdüğünü görür. Mola verdiklerinde kendi hayatını düşünürken Bologna'dan ayrıldığı günden bu yana son on yıldır hayatındaki her şeyin ne kadar anlamsız olduğunu ve dinginlik bulamadığı için acı çektiğini fark eder. Arkadaşı, Dionigi da Santo Sepolcro'nun kendisine verdiği ve asla yanından ayırmadığı Aziz Augustinus'un *İtiraflar* kitabının bir sayfasını rastgele açtığında, okuduğu cümleden çok etkilenir: "Et erunt homines admirari alta montium et ingentes fluctus maris et latissimos lapsus fluminum et oceani ambitum et gyros siderum et relinquunt se ipsos" (...ve insanlar dağların yüksekliğini, denizlerin dev dalgalarını, nehirlerin geniş yataklarını, okyanusların enginliğini, hattâ yıldızların yörüngelerini hayranlıkla izlerler, lâkin kendilerini ihmal ederler...). Petrarca bu anekdotu aynı yıl yazdığı *Epistulae*

Familiars'in ilk bölümünde nakleder. Artık bu noktada kendi doğasının maddi ve manevi karşıtlığının bilincine derinden ve hüznünlü bir şekilde varır. Entelektüel kimliğinin yanısıra aldığı dinî eğitimden ötürü sahip olduğu inançlı yapısı nedeniyle (klasik ve pagan dünyasına olan tutkusu ile aynı zamanda kilisenin Babalarına, özellikle de Aziz Augustinus'a hayranlık duyduğundan) kendisini sürekli huzursuz hisseder. İç huzurunu yakalamak adına peş peşe seyahatler yapması bile kâr etmez; şan, şöhret, itibar, aşk gibi dünyevi tutkuları nedeni ile de dinginleşemez. Aradan altı yıl geçtikten sonra, 1342 yılında kardeşi Gherardo, Certosa di Montreux Manastırı'nda inzivaya çekilerek bir keşiş olmaya karar verince, o da en anlamlı eserlerinden biri olan *Secretum*'u yazmaya karar verir. Kendi kusurları ve günahları üzerinde düşünerek, zorlu bir vicdan hesaplaşması sonucu, dünya nimetlerinin anlamsızlığını kabul etmesi ve hayatını değiştirmeye karar vermesi kitabın konusunu oluşturur.

Secretum, Francesco Petrarca'nın Aziz Augustinus ile yaptığı bir iç söyleşi şeklinde gelişir. Alt başlığı: "*De secreto conflictu curarum mearum*", ya da "*Sul confitto segreto delle mie preoccupazioni*", yani "Kaygılarımın Gizli Çatışmaları Üzerine", eserin bilinen başlığı ise "*Secretum Meum*"dur (Benim Sırlarım/Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine). Petrarca bu kitabı kişisel günlüğü olarak (1342-1343) Latince kaleme almıştır, eser ancak onun ölümünden sonra yayımlanmıştır. İtalyanca ilk baskısı Milano'da, 1857 yılında Luigi di Giacomo Pirola tarafından Rev. Prof. Giulio Cesare Parolari'nin çevirisi ile yapılmıştır. Eserin Türkçeye kazandırılmasında bu çeviri kullanılmıştır.

Secretum Meum, Petrarca'nın maddi tutkularından arınarak, ruhunun temiz ahlâk ve Tanrı'nın selâmetine ulaşması için kendi iç dünyasındaki gizli çatışmalarını yazdığı kişisel günlüğüdür. Kendisi için etik ve edebî rol model olarak kabul ettiği, *İtiraf*lar'ın yazarı Aziz Augustinus ile günahlarından arınmak için üç gün boyunca yaptığı söyleşinin diyaloglarından oluşur.

Tüm söyleşi sessiz bir şekilde kendilerini izleyen Hakikat'in refakatinde gerçekleşir. Aslında her iki konuşmacı da Petrarca'nın kendi yansımasıdır, onun ruhunun ahlâki ve vicdanî yanı ile maddi ve dünyevi yanını ete kemiğe bürünmüş olarak temsil ederler. Başlangıçta Petrarca ölümün kaçınılmazlığının farkında olduğu için ilâhi olana gerçek anlamda yönelemediğini itiraf eder, böylece eserin giriş bölümünde Hakikatin tezahür ederek Aziz Augustinus'tan kendisini lanetlenmekten kurtarması için yardım etmesini ister ve söyleşi başlar. Her bir gün bir risale olarak kaleme alınmıştır.

İlk gün insanın kötü huyları ve iradesi üzerine konuşurlar. Yaşam ve ölüm arasındaki ilişkiden başlayarak, Petrarca'nın çektiği acıların maddi ve geçici heveslerin tutkusundan doğduğunu, insanlığın ortak kaderi olan ölümün karşısında bunun anlamsızlığını tartışır. Aziz Augustinus, insanın kaygılarını ve yeryüzü nimetlerine olan ilgisini bir kenara bırakmasını sağlayan şey ile onu gerçekten Tanrı'yı tanımaya yaklaştıracak şeyin erdemler ve inanca yönelmek olduğunu belirtir. Petrarca, kardeşi Gherardo'nun aksine yeryüzü nimetlerinden vazgeçmeyi beceremez, bu da onun acılarının ve kötülüklerinin kaynağı olan günahıdır. Bundan dolayı Aziz Augustinus ruhun arınması için gerekenleri "yapamamak" ve "yapmak istememek" düşüncesinden yola çıkarak kötülük hakkında onu bilgilendirir.

İkinci gün yedi temel günah ve vicdan muhasebesi üzerine konuşurlar. Aziz Augustinus özellikle Petrarca'nın daha çok zafiyet gösterdiği miskinlik konusunu ele alır. Derin bir tembellik, bundan dolayı doğan can sıkıntısı ve olaylara kayıtsızlığı nedeniyle faydalı bir şey yapmamasından bahseder. Petrarca bunlara ilaveten dünya nimetlerine olan bağımlılığı nedeniyle hayırlı hiçbir şey yapmaz, dolayısıyla Tanrı adına da hiçbir şey yapmaz.

Üçüncü gün tutkuların incelenmesi üzerine konuşurlar. İçsel yolculuk daha derinlere doğru devam eder. Aziz Augusti-

nus, Petrarca'nın en zayıf ve en gizli noktalarına dokunur, asla vazgeçmeyi başaramadığı iki tutkusuna yönelir: Laura'ya duyduğu aşk ve edebiyat dünyasında nâm salmak. Aziz Augustinus bunları, şairi Tanrı'dan ve ruhun selâmetinden uzaklaştıran fani kaygılar yaratan iki his olarak ele alır. Oysa Petrarca, ancak edebî araştırmalarını bir kenara bırakmadan aşk tutkusunun geçiciliğini kabul ederse, yarım kalmış eserlerini tamamlayabileceğini ve meslekî itibarını yeniden kazanacağını düşünür. Sonrasında kendisini felsefeye adayacaktır.

Francesco Petrarca'nın *Secretum*'da ortaya koyduğu modern düşünce ise, okuyucunun huzurunda yaptığı ayrıntılı bir iç sorgulama ve dürüst bir itirafla, kendi doğasında bulunan sorunun kabulü ve özenli bir şekilde insan ruhunun çetrefilli yapısını ortaya koymaktır.

Aziz Augustinus

13 Kasım 354'te, Numidya'nın Thagaste (Cezayir'in Tunus'a sınırında, bugünkü Soukharas) kentinde doğdu. Mütevazı, dar gelirli Romalı bir ailedendi. Annesi Monica Hıristiyandı, babası Patricius Hıristiyanlığa inanmakla beraber bir pagandı. Augustinus, 361 yılında Thagaste'de okuma yazma eğitimine başlar.

370 yılı sonunda Augustinus eğitime devam etmek üzere Kartaca'ya gider. Çalışkan bir öğrencidir. Çok kısa bir zamanda edebiyatta derin bir kültür sahibi olur; yazma ve konuşma sanatını öğrenir. Fakat babası ölünce ailenin reisi olur, bakmak zorunda olduğu bir erkek ve bir kız kardeşi vardır. Augustinus'un Kartaca'daki okul giderlerini bir aile dostu üstlenir. 371 yılında bir kadınla evlilik dışı ilişki yaşamaya başlar ve 14 yıl boyunca bu kadına sadık kalır. 372 yılında, Adeodatus isminde bir oğulları olur. Augustinus bu dönemde Cicero'nun *Hortensius* adlı eserini okuyarak felsefeyi keşfeder ve maniheizt düşünceye ilgi duyar. Onlara hayran olur ve hatta 9 yıl boyunca bu mezhebin

üyesi olarak kalır. 373 yılında Thagaste'de bir yıl öğretmenlik yapar. Daha sonra dokuz yıl Kartaca'da, bir yıl Roma'da, iki yıl da Milano'da ders verir. Milano'da bulunduğu sırada, sorularına cevap veremeyen maniheistler onu yavaş yavaş düş kırıklığına uğratırlar. Milano'da retorik hocası olması ona başpiskopos Aziz Ambrosius ile tanışma fırsatını verir. Bu karşılaşma Augustinus'un hayatında bir dönüm noktası olur. Aziz Ambrosius onun fikir hayatında ve ruhsal alanda en önemli eğitmeni olur. Augustinus 30 yaşına geldiğinde Katolik düşüncesine yaklaşır. Beraber yaşadığı kadını hayatından uzaklaştırır fakat hemen ardından başka bir kadınla yaşamaya başlar. Temmuz 386'da Aziz Pavlus'un mektuplarını okumaya başlar: "Farkına vardım ki, Yeni Platoncularda okumuş olduğum her şey burada söylenmişti" der. Fakat Katolik olmaya hazır olduğu halde birlikte yaşadığı kadına olan bağlılığı karar vermesini geciktirir. Bu konuda diğer önemli bir olay; Augustinus vaftiz olmaya doğru adımını atmakta tereddüt ettiği bir sırada, Ponticianus adında bir dostunu evinde misafir etmesidir. Bu dostu ona, 357 yılında, Aziz Athanasius tarafından yazılmış olan, *Aziz Antonius'un Hayatı* isimli eseri tanıtır. Ponticianus'un çevresinden bu eseri okuyan birçok kimseyi manastır hayatı cezbetmişti. Bir gün Augustinus, Aziz Pavlus'un Romalılara mektubunun bir cümlesi üzerinde düşünür: "Artık eğlenmek ve sarhoşluk yok, sefahat ve kirli işler yok, kavga ve kıskançlık yok, Rab Mesih İsa'yı kuşanın ve beden gereksiz tutkularını karşılamayı bırakın." O dakikada Augustinus'a her şey açık ve berrak bir şekilde belirir. Yakında yapmayı düşündüğü evlilikten vazgeçer. Sürdüğü zevk ve sefa dolu yaşamdan uzaklaşır. Milano kırsalında zengin bir dostunun evine çekilir. Orada bu inziva hayatını annesi, oğlu Adeodatus ve dostu Alipius ile birlikte geçirir. 24-25 Nisan 387'de, Paskalya arifesinde, Augustinus, oğlu Adeodatus ve dostu Alipius, Aziz Ambrosius tarafından vaftiz edilirler. Augustinus Afrika'ya dönmeye karar verir. Oğlu (16 yaşında) ve üç dostu ile birlikte, manastır hayatı sürmek üzere Thagaste'ye

çekilir. Bu dönemde Augustinus birkaç kitap kaleme alacaktır: “Müzik, Öğretmen, Maniheizmin Doğuşu, Gerçek Din.” Hippona’da (Cezayir’de bugünkü Annaba) bulunduğu bir sırada, başpiskopos Valerius, halkın isteği üzerine, Augustinus’u rahip olarak atar. 395 yılında da başpiskopos olarak kutsanır ve 396’da Valens’in halefi olur. Bunun üzerine Augustinus, rahiplerini kendi villasında toplayarak burasını bir manastır haline getirir. Augustinus’un başpiskoposluk yaşamı pek sakin geçmemiştir. Sürekli kilise toplantıları, kilise konsülleri, teolojik tartışmalar, ziyaretler, kaleme alınan kitaplar, vaazlar ve Kartaca’ya yaptığı çok sayıda uzun yolculuklarla esasen çok meşgul bir insandır. Başpiskoposluğu sırasında üç hasımla mücadele etmiştir: Maniheizm,¹ Donatizm² ve Pelajyanizm.³ 426 yılında Augustinus halka halefi olarak Hedaclius’u takdim eder ve onu alkışlamalarını ister. Augustinus 75 yaşındadır, ölümünün yaklaştığını hisseder. Bunun üzerine, cesaretle ve alçakgönüllülük-

¹ Maniheizm: Kurucusu Mani olan bir mezheptir. Mani’ye göre dünyaya, birbirine zıt “iki cevher” hâkimdir: iyilik ve kötülük. Ona göre, Eski Ahit’in Tanrısı, karanlıkların prensidir. Yeni Ahit’e gelince, bunun tahrif edilmiş olduğunu ileri sürer.

² Donatizm: Diocletianus’un zulmünden (yaklaşık 312) sonra, sadece kendilerini “saf Hristiyan olarak” gören bir grup Hristiyan, zulümden kurtulmak için bazı kutsal kitapları teslim etmiş olan Kartaca başpiskoposunun yetkisini kabul etmiyordu. Daha sonra bu Hristiyanlar, “saf” olanları içine alan, birinciye paralel başka bir Kilise kurmuşlardır. Augustinus devamlı küfürler ve hakaretler karşısında bir süre hoşgörü ve sabır gösterdikten sonra, konsüle danışarak, imparatoradan adaleti sağlamasını istemiştir. Sonrasında Donatist ibadet yasaklandı.

³ Pelajyanizm: Pelagius inayetin gerekliliğini reddediyordu. İlk Augustinus, Pelagius ile olan görüşmelerinde ve onunla mektuplaşmalarında nazik davranır. Fakat sonunda, 415 yılında Mileve’de toplanan konsilde, Pelagius’u mahkûm ettirir. Papa İnnocentius, 417 yılında bu mahkûmiyeti onaylar. Augustinus, Pelajyanizmi çöğürtmek için birçok mektup ve çalışma kaleme alır.

le bütün eserlerini yeniden gözden geçirir ve düzeltir; 430 yılında, Vandallar Hippona'yı kuşatmışken, ağır bir şekilde hasta düşer ve 28 Ağustos 430 günü ölür.

Aziz Augustinus'un yazılı eserleri ve öğretisi:

Aziz Augustinus'tan günümüze 113'ten fazla kitap, 500 vaaz, 218 mektup ulaşmış bulunmaktadır.

Sanat hakkında: Müzik ve Güzellik konularında eserler.

Ahlâk hakkında: Yalan, Dulluk, Evlilik, Bekâret, Cinsel İsteklere Gem Vurma, Sabır konularında eserler.

Pastoral (Cemaat lideri) olarak eserleri: Özellikle Vaazlar ve Kutsal Kitap'la ilgili Yorumlar. Yaratılış'ın Yorumu; Mezmurların Açıklanması; Aziz Yuhanna'nın Mektubunun Yorumu; "İncillerin Mutabakatı Hakkında" başlığını taşıyan özet tabloları (sinoptik) üzerinde çalışma.

Hıristiyan doktrini ile ilgili eserleri: Çok sayıda "Kateşizm", Üçlü-Birlik hakkında bir kitap (en önemli dogmatik eseri).

Aziz Augustinus'un en ünlü eseri kuşkusuz, *İtiraflar*'dır. Bu eser, 392 ve 401 yılları arasında çok özenli bir Latince ile yazılmıştır. Bu yayın, Batı edebiyatının klasiklerinden biridir. Bu kitapta Aziz Augustinus'un çocukluğundan vaftiz olup Hıristiyanlığı kabul ettiği güne kadar nasıl bir yol izlemiş olduğu görülür.

Aziz Augustinus bir dâhi ve bir azizdir. Düşüncesinin ve öğretisinin bütün yönlerini kavramak mümkün değildir. Tanrı Sevgisinin ve İnanetin büyük bir ilâhiyatçısıdır: "Tanrı, bulunabilmek için daha samimiyetle aranmalı, daha coşkulu olarak aranmak içinse bulunmalıdır." Böylece araştırma, ona hayranlık duymaya yönlendirmeli; felsefi araştırma ibadetle son bulmalıdır. Aziz Augustinus, tamamen Mesih'i izleyen büyük bir mistiktir. Bu mistik düşünceye ulaşmak için izlenecek yolun

⁴ Genellikle çocuklar için hazırlanan bir öğretiyi ya da dinî bilgileri soru-cevap şeklinde öğreten el kitabı.

merhamet ve alçakgönüllülük olduğunu vaaz eder. Aziz Augustinus'un düşüncesinin, ruhunun, yüreğinin merkezi sevgidir! Tanrı sevgidir, bu nedenle de Oğul ve Ruh aracılığı ile tezahür etmiştir. Sevgi olduğu içindir ki, Tanrı insanı özgür yaratmıştır. İnsanı özgür yaratmış olduğu içindir ki ondan desteğini, kuvvetini, yardımını dilemesini arzu eder.

Francesco Petrarca

İtalya'nın Toscana bölgesinde bulunan Arezzo şehrinde 20 Temmuz 1304 tarihinde doğdu. Babası, Dante Alighieri'nin arkadaşı, Floransalı noter Ser Petracco siyasal düşünceleri nedeniyle Avignon (Fransa) kentine sürgün edilince ailesi ile birlikte göç etti. Babasının arzusu ile Montpellier Üniversitesi'nde hukuk eğitimine başladı, daha sonra Bologna (İtalya) Üniversitesi'ne devam etti. Üniversite profesörleri arasında bulunan Cino da Pistoia daha sonra kendisinin şiir eğitiminde de rol aldı. Bir süre sonra hukuk eğitimini bırakarak kendisini Cicero ve kadim şairlerin eserlerini araştırmaya adanmıştı. Bologna'da sefahat içinde bir ömür sürerken, aralarında Prens Giacomo Colonna'nın da bulunduğu birçok önemli kişiyle arkadaş oldu.

1326 yılında babasının ölümü ile Avignon'a dönmek zorunda kaldı, kalan mirasın yeterli olmaması nedeniyle kardeşi Gherardo ile birlikte istikbal kaygısı yaşamaya başladı. Gherardo kısa bir süre sonra rahip olmaya karar vererek Certosa Manastırı'na katıldı. Francesco, Avignon'a döndükten sonra tüm edebî kariyerini etkileyecek bir karşılaşma yaşadı. 1327 yılının Paskalya Yortusu öncesi kutsal Cuma günü Santa Chiara Kilisesi'ndeki âyin sırasında Laura'yı gördü. Ona büyük bir aşkla bağlandı. Laura 1348 yılında veba salgınında ölmesine rağmen Francesco'nun ona duyduğu aşk hiçbir zaman kaybolmadı.

1330 yılında Prens Colonna'nın ailesinin saray şapelinde din görevlisi oldu. Bu sayede Fransa, Belçika ve Almanya'da

uzun seyahatlere çıktı ve dönemin en meşhur, en önemli yazar ve şairleri ile arkadaş oldu. Seyahatleri sırasında geçici ilişkilerinden çocukları Giovanni (1337) ve Francesca (1343) doğdular.

1 Eylül 1340 günü Avignon yakınlarında Vaulcuse'da inzivada iken Roma Senatosu ve Paris Üniversitesi tarafından kendisine Şair unvanı ile Palmiye Taç ödülüne lâyık görüldüğü haberi ulaştı. Roma Senatosu'nun onurunu kabul ederek, Napoli'de Kral Roberto d'Angio tarafından üç gün sınava tâbi olduktan sonra 1341 yılı Paskalya günü Campidoglio Şairi unvanı ile Palmiye Taç kendisine verildi.

1343'te yeniden İtalya'ya dönerek sırayla Milano, Venedik ve Padova'da yaşadı, son olarak Arquà kasabası yakınlarında Euganei tepesi sırtlarına yerleşti ve burada 19 Temmuz 1374'te yaşamını yitirdi.

Eserleri:

Rerum Vulgarium Fragmenta veya *Rime Sparse* veya *Canzoniere*
(Canzoniere ya da Dîvan)

Triumpho veya *I Trionfi* (Utku Şiirleri)

Africa

Bucolicum Carmen (Çoban Şiirleri)

Epistole Metrice (Koşuk Mektuplar)

Psalmi Penitenciales (Tövbe Mezmurları)

De Viris Illustribus (Ünlü Kişiler Hakkında)

Rerum Memorandarum Libri (Unutulmaz Şeyler)

Itinerarium ad Sepulcrum Domini (İsa'nın Mezarına Yolculuk)

Secretum Meum (Benim Sırlarım/Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine)

De Vita Solitaria (Yalnız Yaşam Hakkında)

De Otio Religioso (Dinsel Huzur Hakkında)

18 *Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine*

De Remediis Utriusque Fortune (İyi ve Kötü Talihe Karşı Çareler Hakkında)

De Sui Ipsius et Multorum Ignorantia (Kendisinin ve Başkalarının Bilgisizliği Hakkında)

Rerum Familiarium Libri (Bilindik Olaylara İlişkin Mektuplar)

Rerum Senilium Libri (Yaşlılık Mektupları)

Liber Sine Nomine (Adsız Kitap)

Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine

GİRİŞ

Sıklıkla başıma geldiği üzere, âdeta hayata dâhil olduğum ve hayata veda edeceğim andakine benzer şekilde, neredeyse tüm duyularımdan arınmış bir halde, yalnız başıma düşünürken âniden gözlerimin önünde bir görüntü beliriverdi. İstirap çeken ruhlarda olduğu gibi kâbus görüyor değildim, ancak olup bitenler tedirginlik içindeki uykulu halimden kaynaklanıyordu. İnsan aklının ne yazık ki sadece tahayyül edebileceği, kelimelerle tarif edilemez ısıltı, berraklık ve biçimlerin güzelliğinde bir kadın gördüm. Benim karşıma nereden çıktığını bilemiyordum, lâkin hali ve tavrı saf ve temiz olduğunu belli ediyordu.

İlk bakışmamızda ürktüm, gözlerinin nurunun içime işleyen şuası karşısında bakışlarımı kaçırdım. Ama o benimle konuşmaya başladı: “Benim tuhaf görünüşümden neden korkup irkiliyorsun? Henüz vakit varken hatalarının telafisi için harekete geç, uzaklardan sana yardım etmek için geldim. Defalarca tekrarladığın gibi perde inmiş gözlerini maddi dünyaya dikmene gerek yok. Madem maddi dünya seni bu kadar tatmin ediyor, hele bir düşün manevi dünyaya gönlünü açarsan kim bilir neler olacaktır?”

Bu sözleri duyunca öyle bir an oldu ki daha içimin korkusunu bastıramadan titreyen bir sesle Vergilius'un¹ dizeleriyle cevap verdim:

*Ey Bakire, sana ne ad verilebilir?
Ölümlüler ne sana benziyor,
Ne de senin gibi sözler edebiliyor.*

Hemen sözü devraldı: "Ben senin şiirsel yaratıcılığının seçkin ve muhteşem eseri olan güzel ve gösterişli bir mekânda, Batı'nın en uzak kıyısında büyük Atlantik'e ve bizim Afrika'mıza,² Amphion'un Dirce'si³ gibi fırlatmış olduğun kişiyim. Hadi şimdi beni sakince dinle, parlak renklerle donattığın o kişinin

¹ Publius Vergilius Maro (MÖ 15 Ekim 70 - MÖ 21 Eylül 19): Ünlü Romalı bir şairdir. Roma İmparatorluğu'nun destanı olarak kabul edilen Aeneis'in de yazarıdır (Truva'nın son varisi, Romalıların ilk atası). Dante'nin *İlâhi Komedya'sındaki* ana karakterlerden biridir. Vergilius bu eserde cehennemde Dante'ye rehber olmuştur. (ç.n.)

² Petrarca, *Posteritati* (Gelecek Kuşaklara) olarak bilinen mektubunda, bu yapıta 1338 ya da 1339'da başladığını belirtir. 1343'te kapsamlı olarak gözden geçirdiği, eklemeler yaptığı eser üzerinde neredeyse ölünceye kadar çalışmaya devam etmiştir. Afrika adlı yapıtta çıkış noktası, Roma'nın Kartaca karşısında Publius Scipio sayesinde elde ettiği zaferdir. Ama bu ana konu çevresinde, geriye dönüşler ve kehânetler yoluyla, Roma'nın geçmişteki ve gelecekteki bütün önemli olaylarına değinilir. Petrarca yapıtını kurarken hem Livius'un *Roma Tarihi*'nden, hem Cicero'nun *Somnium Scipionis*'inden yararlanmıştır.

³ Dirce Yunan mitolojisinde Lycus'un karısı ve Zeus tarafından hamile bırakılan Antiope'nin teyzesidir. Utanç içindeki Antiope Sicyon Kralı Epopeus'a kaçmıştır ancak Lycus tarafından zorla geri getirilirken, yolda bir mağarada gizlice ikiz çocuk doğurur. Antiope'den nefret eden Dirce, Lycus Antiope'yi ona teslim ettiğinde, Antiope yeniden kaçana kadar ona zalimce davranmıştır. Euripides'in *Antiope* adlı oyununda, Antiope kaçarak Amphion ve Zethus'un doğduğu mağaraya geri gelir. Başlangıçta annelerini içeri almayı reddeden ikizler, Dirce gelip Antiope'yi bulduğunda ve onu öldürmelerini emrettiğinde, kendilerini büyüten çoban tarafından Antiope'nin anne-

mevcudiyetinden korkuya kapılma; geçen uzun yıllardan sonra seninle karşılaşmaya geldim.”

Sözlerini bitirir bitirmez hafızamda geçmişe geri dönüp düşündüm ki bu kadın; Atlantik’in kıyısına yerleştirdiğimi hâlâ çok iyi hatırladığım o sarayda yaşayan Hakikatten başkası olmazdı, yoksa gökyüzünden başka bir yerden geldiğine hiç kimse beni asla ikna edemezdi.

Ve tam yüzüne bakma hevesiyle başımı kaldırırken, alnından öyle bir nur saçtı ki ikinci kez gözlerimi kaçırma gereği duydum. Bunu anladı ve kısa bir sessizlikten başka hiçbir şey olmadı; hızlıca akıl yürüterek ve bir sorudan diğerine geçmek suretiyle, ona açıklamaya mecbur olduğum konular hakkında birçok kısa soruyu ardı ardına sıraladı. O zaman bana iki iyi şey oldu; bu sayede yeni öğrendiğim bilgilerle aydınlandım ve aynı şekilde onunla yaptığım sohbet sayesinde ona güven duydum, başta gözlerimi çok kamaştırmış olsa da görüntüsüne dikkatlice bakabilecek hale geldim.

Nihayet sözleri sayesinde ona büyük yakınlık duymaya başlamıştım ki, o göz bebeklerinin mevcut ışıltısını muhafaza eder bir halde, kendisinin de içine itildiği benim ıssız hücremde bana kendimi güvende hissettirmeye çabalarken, yaşına ve çalışmalarına olabildiğince çok saygı duyduğum bir adam hemen yanı başımda belirdi. Kim olduğunu sorma gereği duysam da aslında mütedeyyin çehresi, mütenasip alnı, dürüst gözleri, ölçülü adımları, din adamı giysileri ve kültürlü Roma aksanı, karşımdaki zâtın ulu Aziz Augustinus olduğunu kâfi derecede açıklıyordu.

Görünüşü merhamet doluydu, ama onunla konuşma isteği mi kesinlikle engelleyen nasıl olduğunu bilemediğim insanüstü ihtişamlı bir hali vardı. Fakat uzun süre sessiz kalamazdım, aksine soracaklarımı düşündüm, onu sorgulamak için ağzımı

leri olduğuna ikna edilip, İkipler Direği'ni bir boğanın boynuzlarına bağlamak suretiyle öldürürler. (ç.n.)

açtım, o anda Hakikat'ın ağzından onun güzel adı döküldü. Ona dönerek sessizliğini yarıda kesmek suretiyle konuştu: "Ey binlercesi içinden en sevdiğim Augustinus, seni aşk ile sürekli sayıklayan bu kişiyi tanıyor musun? Biliyor musun ki çekmekte olduğu tehlikeli ve uzun rahatsızlık onu neredeyse ölüme sürüklüyordu ve rahatsız olsa dahi ne kadar kötü durumda olduğuna da aldırıyor, bu nedenle onun hayatına acilen müdahil olmak gerek aksi takdirde ölümü çok yakın. Bu merhamet isteyen görevi senden daha iyi kim yapabilir? Üstelik içtenlikle yapacaksın, çünkü her şeyden önce seni tüm kalbiyle daima yegâne sevgi ve saygı timsali olarak gördü. Zaten öğretene seversen, bilgiyi derinlemesine öğrenmenin çok daha kolay olacağını o da biliyor. Zira şu an sahip olduğun mutluluk, acılarına katlanmış olduğun tüm mutsuzlukların hatıralarını silmeye kâfi gelmiyorsa, dünya hapishanesinde kapalıyken kendine benzeyenlerin rahatsızlığından nasıl mustarip olduğunu hatırlayacaksın. Ve ne iyidir ki kendi ıstırapların üzerinde tefekkür etmek en mükemmel ilaçtır. Sana yalvarıyorum, ey tutkularla cenk etmiş yüce muhafız, şu sessizliğini o kutlu ve güzel sözlerinle bozarak, yapabilirsen eğer, onun ölümcül çaresizliğine yardım etme kudretini göster."

Bunun üzerine Augustinus konuştu: "Sen! Benim için teselli edici, nasihat verici, ana, öğretici olan sen, şimdi senin huzurunda konuşmaya cüret mi edeyim?"

Hakikat söze başladı: "Senin insan sesin onun ölümlü kulaklarına hoş gelecektir, onu kaynağından dinlemek her şeyden kıymetlidir. Ayrıca ilk andan itibaren sizin sohbetlerinizde hazır bulunacağım, benim dudaklarımdan dökülenleri senin ağzından duyunca takdir edecek."

Ve O, Hakikat kesin bir şekilde buyurduğundan, benim acınası halime duyduğu merhametten söylenene itaat etti, sevgi dolu bir bakışla bana dönerek âdeta bir baba gibi beni bağrına bastı. O zaman Hakikat bizim adımlarımıza rehber oldu, üçümüzün de oturabileceği en sakın yere götürdü bizi, aramızda-

ki tüm perdeleri kaldırdı. Konuşmaksızın, ikimizin üç gün boyunca bir konudan diğerine geçerek ortaya döktüğümüz sözlerimizin muhakemesini yapıyordu.

Ve her ne kadar zamanımızın alışkanlıkları ve tüm ölümlülerin genel yanlışları üzerine sorular üretsek de ortalığa saçılan cevaplar daha ziyade insan soyuna ve özellikle bana birer nasihatî âdeta, her nasılsa en içten hissettiğim ise konuşulanların tamamının hafızama derin bir şekilde kazınması oldu.

Bundan dolayı, yılların geçmesiyle hafızamdakilerin yitip gitmemesi amacıyla, sohbetler sırasında bütün konuşulanları yazıya dökmeyi düşünüyorum. Bu yazacaklarımı herhangi bir çalışmamda kullanarak, bana ün ve başarı olarak geri dönmesini beklemediğimi de kastetmiş oluyorum. Zira o sohbetlerin zevki beni hâlâ öylesine cezbediyor ki, bunu yaparken sürekli o sayfaları yazıp bir kez daha okumak dışında şu an için önümde başka bir hedef yok.

Bundan dolayı sen, benim gizli günlüğüm; insanların gözlelerinden uzak tutularak, yalnızca benim arkadaşılığımın mesut kalacak, adın asla unutulmayarak gerçekten de olduğun gibi, sana *Secretum Meum* (Benim Sırlarım/Dünyanın Anlamsızlığı Üzerine) denecek. Ve tutsak ruhum, daha sert zorluklarla karşılaştığında, tabii ki aramızda geçen konuşmalarda karşılık bulan cevabı sende yeniden aramaya geleceğim.

Tullius'un⁴ öğrettiği üzere, anlatım sürekli olarak söylenenler ve cevaplar ile kesilmemeli, söyleşi mevcut kişiler arasında yapılmış gibi olmalı, benim ve saygıdeğer katılımcının sözleri farklı imler yerine özel isimleri ile belirtilmiş olmalı. Bu tarzda yazmayı sevgili Cicero'dan, onun da daha önce Platon'dan tevarüs ettiği şekilde öğrendim.

Artık konuyu daha fazla dağıtmadan, bakalım Augustinus söyleşimize nasıl başlamıştı:

⁴ Marcus Tullius Cicero (MÖ 3 Ocak 106 - MÖ 7 Aralık 43), (Latin) Romalı devlet adamı, bilgin, hatip ve yazar. (ç.n.)

BİRİNCİ SÖYLEŞİ

Augustinus: Ne haber genç adam? Neler hayal ediyorsun, neler ümit ediyorsun? Belki de artık bir ölümlü olarak doğduğunu hatırlamıyorsun.

Francesco: Hem de çok iyi hatırlıyorum, dahası bu düşünce ben onu uzaklaştırmadan bir an bile ruhumdan çıkmıyor.

Augustinus: Ah, keşke bu o kadar kolay olabilseydi! Böylece hayatın yaşanmamış güzelliklerinin kıymetini bilmek ve ruhumuzu, çektiğimiz eziyetlerin hatırası ile sürekli ölüm düşüncesi yüzünden sadece tenimizi sıyrarak geçmeyip iliklerimize kadar işleyen, azgın fırtınalardan korumak en iyi çare olacağından, kendin için en yararlı olacak ve benim için de çilemi sonlandıracak her şeyi öngörmüş olurdun. Ancak bu düşünceden senin kadar endişe duymuyorum, zira birçok kişinin başına geldiği gibi, sen de kendini bu konuda bir aldatmacanın içine sürüklemeye bayılıyorsun.

Francesco: Bu yaptığın nedir, bir lütuf mu? Çünkü söylediklerin benim için pek anlaşılır değil.

Augustinus: Ey ölümlü, bütün şartlanmaların arasında beni en hayrete düşüren ve içime korkular salan aklıma düştüğü an-

da kendi çaresizliğinin sırtını okşamaya, seni yöneten endişelerinin üzerini örtmeye, daha doğrusu ölüm düşüncesini silmek için telaşlı olmaya eğilimli görmektir.

Francesco: Nasıl yani?

Augustinus: Varsayalım ki farkında olmadan hastalandın, belirsiz bir rahatsızlıktan perişan oldun, bir an önce tedavi olmayı arzu etmez misin?

Francesco: Bu kadar aptal birinin var olduğuna inanmıyorum.

Augustinus: Güzel, o zaman, bir; miskin ve umursamaz birinin var olabileceğine, iki; ama onun sonu gelmeyen ahlamlarla gerçek anlamda iyileşebileceğine inanır mıydın?

Francesco: Nadiren belki bu olabilir.

Augustinus: Dikkatli ol, eğer bu iki önermeyi onaylarsan, ayrıca bir üçüncü önermeyi de kabul etmen gerekir.

Francesco: Nedir o?

Augustinus: Üç; uzun ve derin bir tefekkürden sonra kendi çaresizliğinin farkına varan, bunu sona erdirmeyi istemeyen ve bir vakitler arzulamış olduğu halde tüm akli melekeleriyle bunun için kendini parçalamayan birinin basiretsizliği ona nasıl bir son hazırlar? Çünkü birincinin hatalı olmasından dolayı ikinci önerme yok sayılamayacağı gibi, aynı şekilde ikincinin hatalı olmasından da üçüncü önermenin yok sayılamayacağı aşîkârdır. Miskinlik ve umursamazlık varlığını sürdürdükçe, insan için herhangi bir kurtuluş filizlenemez. Ama siz bilgelikten yoksun olanlar ve sen kendin için en kötüyü isteyecek kadar üstün zekâ sahibi olan, yukarıda dehşete düştüğümü ve çok nefret ettiğimi söylediğim, her türlü dünya nimeti vasıtasıyla sizi iyileştirebilecek bir fidanı ruhunuzdan söküp atmaya kendinizi zorluyorsunuz. Oysa akıl, çevrenizdeki topraktan biten diğer kökler gibi bunu da söküp atmaktan dolayı başınıza dertler açtığınızı idrak etmenizi arzuluyor.

Francesco: Tahminime göre, bu tartışma fazlasıyla uzun sürecektir ve meseleyi sonlandırana kadar da çok kelimeler etmemiz

gerekecek. Bu nedenle sen de arzu edersen tartışmayı bir başka zamana ertelemeyi tercih ederim, böylelikle yanı başımda durup da bana tavsiye edilenlerin tümünü daha iyi kavramak için anbean vereceğin ipuçları üzerinde biraz durup düşünürüm.

Augustinus: Çoktan aklın karışmış olduğundan bunu senin yerine ben yapacağım. Şimdi hadi en tercih ettiğin yerden hamle yap.

Francesco: Her şeyden önce şunu itiraf edeceğim, senin varsayımının anlaşılır olduğunu düşünmüyorum.

Augustinus: Ne tür bir sis aklını karartmak üzere örttü? Hangi şüphe onu zehirliyor?

Francesco: Sayısız şey ve insan bunları coşkulu bir hevesle ele geçirmek istiyor; onları elde edene kadar asla çabalamaktan vazgeçmiyor, hattâ onlar için ne kadar çok meşakkatle emek harcamış olursa olsun arzuladığı sonuca şu âna kadar ulaşamadı ve belki de asla ulaşamayacak.

Augustinus: Başka amaçlar için bu doğrudur, ama burada bahsettiğimiz konuda tersi geçerli.

Francesco: Neden?

Augustinus: Çünkü kendi biçareliğini yere çalması gerektiğini kavrayan kimse hem yürekten bu işe soyunmadan hem de tüm sahip olduğu mahareti kullanmadan onunla baş edemez.

Francesco: Gerçekten konuşmaların bana ilginç geldi! Bazı şeylerin hatalı olmasından dolayı eziyet çekmeyen insan sayısı çok az. Herkes yaşadığı mutsuz deneyimlerin başına açtığı dertlerle bunu ispatlayabilir. Bilinmeli ki, sahip olduğumuz şeylerin tümü bizi mutlu kıldığı gibi, hatalarımız sürdükçe bunların bir bölümünün eksilmesi de mutluluğumuzu zedeler. Ve bu sebeple ağırlaşan felaketlerin yükünden kurtulmayı herkes ümit eder, hakikat, orta yerde başlı başına apaçık durmasına rağmen içlerinden pek az kişi bunu başarabilir. Çünkü hastalıklardan, arkadaş ölümlerinden, hapisten, sürgünden ve daha başka benzer talihsizliklerden hangimiz sürekli olarak kaygılara kapılmadı ki! Eğer bunlarla tek tek ilgilenmekte gecikirsen,

öyle ya da böyle katlanılması güç hale gelirler. Büyük acılara vesile olsa dâhi, bildiğin üzere gene de insan kendini onlardan kolayca kurtaramaz. Birçok insan gönülsüzce ve istemedikleri halde mutsuzdur diyerek şimdilik sözlerimi tamamlıyorum.

Augustinus: Birçoklarının âdet edindiği gibi, konuyu gereksiz ve saçma bir şekilde muhakeme ederek, söylediğin şeylerde gerçeklerden uzaklaşıyorsun, sebepten sonucu devşiremiyor-sun. Esasen daha anlayışlı olduğuna ve sana bir çocuğa öğretir gibi izah etmeye gerek kalmayacağına kani olmuştum. Ancak benimle birlikte sıklıkla yeniden okuduğun filozofların o isabetli ve umut veren savlarını kendine mâl etmiş, (bunu sana söylemeye mecbur bırakıyorsun) başkalarının değil de sadece kendi yararına çalışmış, sadece yazdığın kitaplar sayesinde iyi yaşam koşulları elde etmiş olmaktan dolayı sahip olduğun kibirini ve halkın sana bahsettiği fani alkışları düzeltmezsen, senin yavan ve saygısız konuşmalarını artık daha fazla dinleyemem.

Francesco: Kimi kast ediyorsun anlamadım, ama gene de bir eğitimcinin bir çocuğa bağırması misali yanaklarımın kızardığını hissediyorum. O, ilk azarlama sözüyle her şeyi birbirine karıştırdığı için, bundan böyle birikmiş günahlarını ona saymadan önce senin de üzerinde oldukça fazla günah olduğunu hatırlatırım. Ayrıca ben de cehaletimi ve birçok hatam olduğunu göz ardı etmiyorum, neyse ki söylediklerini kime yönelttiğin anlaşılır değil, temizim çünkü tamamen temiz vicdanlı olduğumu hiçbir şekilde hissetmiyorum, yaptıklarımдан ötürü yüzüm kızarıyor. Şimdi o halde, sana yalvarıyorum, beni olgunlaşmamış olmakla suçladığın kusurun ne olduğunu açıkla.

Augustinus: Buraya kadar ağzından çıkan birçok saçmalık arasında bir tanesi var ki, en başta o beni öfkeliendirmeye yetiyor: Bazı kimselerin iradeleri dışında mutsuz olduğunu veya olabileceğini kabul etmen.

Francesco: Sakin olmalıyım. Toplumun bir bireyi olan ya da oradan dışlanmış birine nasıl olup da onun kendi iradesi dışında fakirlik, ıstırap, onursuzluk, dengesizlikler ve en nihayetinde

ölümün (bunlara birçok kötü şey daha ilave edilebilir) yapışıp kaldığını anlamamasından daha gerçekçi birşey olamaz. Kendi çaresizliğimizin farkına varmak ve ondan nefret etmek mümkünse bile, ancak ondan kurtulmak öyle kolay değildir. Bu nedenle bilinmelidir ki ilk iki şey bizim elimizdedir, üçüncüsü ise kaderimize bağlıdır.

Augustinus: Hatasından utanç duyan özür dilenmeyi hak eder, fakat fazla yüzsüzlük beni daha da öfkeliendirir. Şimdi, daha önce bahsi geçen mazeretlerin sebebiyle, öncelikle hiç kimsenin mutsuz olamayacağını bana iddia ettiğinde, filozofların bütün o bilgece savları nasıl aklına geldi? Çünkü Marcus Tullius'un ya da daha birçoklarının çürütülemeyen düşüncelerinden anlaşıyor ki; erdemden başka insanı kutlu kılacak hiçbir şey yoktur, açıkça ona ulaşıldıktan sonra erdemin karşıtı kadar da insanı mutluluktan uzaklaştıracak bir şey yoktur. Eğer aklın koyu bir sis perdesi ile hâlâ tamamen gölgelenmediyse, bunu yapan şeyin ne olduğunu şüphesiz senin kendine hatırlatman gerek.

Francesco: Tabii ki bunu kendime hatırlatıyorum, hem sen bu şekilde halkın düşüncelerine ters olan ve uygulamayla örtüşmeyen, kurgusal gerçeklere daha yakın duran Stoacıların¹ öğretilerini aklıma getiriyorsun.

¹ Stoa Okulu, kurucusu Kıbrıslı Zenon olan, Megara okulunun bir kolu olan felsefe okulu. Helenistik felsefenin en önemli akımlarından biridir. Zenon, okulunu Atina'da bir resim galerisinde (*Stoa Poikile*) kurmuştur. Stoacılar için insanın temel amacı mutluluktur. Mutluluğa ulaşmak içinse doğaya uygun yaşamak gerekir. Dolayısıyla doğaya uygun yaşamayı felsefi olarak benimsemişler ve dünya vatandaşlığını savunmuşlardır. "Mutluluk, dış koşullara bağlı olmamalıdır" önermesini dile getirmişlerdir. Öğretilerine göre, sosyal varlık olarak insanlar için mutluluğa giden yol şunlarda bulunur: Hayatta sana verileni kabul etmeli, zevkin arzular tarafından, acının da korkular tarafından kontrol edilmesine izin vermemeli, etrafındaki dünyayı anlamak için aklımızı kullanmalı ve tabiatın planında kendimize düşen

olanların sayısının arttığı, aksine uzlaşmaz ve arzulu olanların da azaldığı söylenebilir.

Augustinus: Çatışmayı neredeyse bıraktık gibi. Eğer sen de en başta nereden hareket ettiğimizi hatırlıyorsan, adım adım geri dönelim.

Francesco: Az daha unutmak üzereydim, ama şimdi hatırlıyorum.

Augustinus: Ölümü ve insana dair çaresizliği tefekkür etmekten daha iyi bir araç bulunmadığından, ölümlü hayatın sınırlarına ara vermeye ve yeryüzünün en yükseklerine çıkmaya seni ikna etmeyi teklif etmiştim. Bunu başarmış olmak için, insanı içinde yaşadığı seviyeden daha yükseğe çıkaracak güçlü bir arzu ve heyecanlı bir telaşı kendinde canlandırması beklenir. O vakit sadece yüreğimizin özlem duyduğu şeylere çıkan yokuş sana kolay gelirdi. Tüm söylediklerimden sonra bile yeter ki sana bunun tersiymiş gibi görünmesin.

Francesco: Bunun doğru olduğunu düşünebilirim, ama kabul etmeye cesaret edemezdim. Zira gençliğimden beri daima benden farklı hissedenlerle aynı fikirde olmamayı tercih ettim.

Augustinus: Pohpohlayıcı lafları bırak. Söylediklerime kulak ver, lâkin senin kendi zekândan ziyade hürmet tarafından yönlendirilmiş olduğunu kavradığımdan, her şeyi en hoşuna gidecek şekilde tarafsızca izah etmeyi taahhüt ediyorum.

Francesco: Gerçi ruhum ürkmüş olmasına rağmen, gene de senden icazet almak istiyorum. Hem başkalarının şahit olduğu şeyleri bir yana bırakarak, ölümün ve biçareliğin düşüncesinden kaygı duysam da, günahlarımı silmek için ne kadar çok gözyaşı döksem de, zaten her yaptığım şeyde daima mevcut olan Hakikat'e ve sana kendimi teslim ediyorum, hattâ şu anda bile gözlerimden yaşlar akıp akmadığına bir bak. Fakat şu âna kadar senin teklifin akla uygun olsa bile, bir o kadar da "Hiç kimse istemeden çaresizliğe düşmüş olmaz" ve "Kendi şahsi iradesi sebebiyle mutsuz olan kimse yoktur" cümlelerini doğru

bulmadığımdan, kabul etmekten imtina ediyorum. Bunun tam tersini kendimde yeterince ıstırap verici şekilde tecrübe ettim.

Augustinus: Bu sızlanmaların bana çok eski ve bitmez tükenmez lakırdılar gibi geliyor, “İstemeyen bir kimse bedbaht olmaz” cümlesini sana açıklamak için şimdiye kadar boşuna yorulmama rağmen, seni tam olarak ikna etmeyi başarana kadar da vazgeçmeyeceğim. O halde en başta da sana dediğim gibi insanlardaki kendilerini aldatmaya yarayan bu kötü ve yok olmayan dürtüyü içinden at, onun hayatımızda ne büyük bir tahribata dönüşeceği anlatılamaz. Sonrasında hem başkalarının yaşadıkları sana ihtiyatlı davranmayı öğreteceğinden, hem de yanında durup dil dökenlerin sesi sürekli kulağında çınlayacağından (bu konuda artık dışarıdan tehlike gelmez), çevrende yaşayanların kötü hasletlerine karşı haklı şekilde uyanık olursun. Kendine duyduğun sevgi arttıkça, özgüvenin ve kendine olan âşinalığın da artar, böylece kendini aldatırsın diye daha fazla korkman gerekmez. Bununla birlikte, kendine gereken den daha fazla değer biçmenin ve kendini çok sevmenin işine gelmediği kimse de yoktur. Öyleyse bu durumda, kandırılmış olanı kandırandan nasıl ayırt edelim?

Francesco: Bugün aynı sözlerle sıkça tekrara düşüyorsun. Lâkin ben, eğer yanlış hatırlamıyorsam, asla kendi kendimi kandırmadım. Böylece başkaları da beni kandıramadı.

Augustinus: Şu an bu sahte gururunla, hatanda kesinlikle hiç olmadığı kadar diretiyorsun. Fakat senin aklının bunu kendiliğinden idrak edemeyecek kadar sığ olduğu gibi bir izlenimim yok. Yeniden daha dikkatlice düşünürsen, rıza göstermediği takdirde çaresizlik içine düşmüş bir kimse olamayacağını görürsün; bizim bu konuda yapacağımız muhakemelerin tümü bunda gizli. Hem tüm imanıyla söyle bana, ancak cevap vermeden dikkat et ki, seni tutkun değil hakikat aşkı yönlendirsin: Ya ihtiyaçları yüzünden günah işlemeye mecbur kalmış birisi varsa! Tabii ki günahın iradeyle yapılan bir eylem olduğunu söyleyen bilgelerin savını da ihmal etme ve iradenin olmadığı du-

rumda da onu bir kenara bırak. Zaten beni önceden ikna ettin ki, suçtan arınmış bir insan kendini mutsuz olarak addetmez.

Francesco: Şu an, az önce yapmayı önerdiğin şeyden nasıl ağır ağır uzaklaşmış olduğumu fark ediyorum. Bu nedenle itiraf etmeye mecburum ki, benim tüm talihsizliklerim en baştan beri kendi kararlarımın bir sonucudur. Ve bunu kendimde tecrübe etmeye başladığımdan beri başka insanların tecrübelerini de dikkate alıyorum. Fakat sen de benimle bir gerçek üzerinde uzlaşmalısın.

Augustinus: Hangi gerçek?

Francesco: Kendi rızası olmadan hiç kimse günah işlemez savı doğruysa, aynı derecede, iradesi dışında günah işlemiş olan sonsuz sayıda insan arasında, pişman olduğu halde gene de ayağa kalkamayıp yerde kalan birisi olabileceği de kabul edilmelidir. Ve ben bunlardan biriyim; yeniden ayağa kalkmak her ne kadar benim başarısızlığımın cezası ise de şu an yerden kalkacak gücü içimde hissetmiyorum, çünkü imkânım varken zaten ayakta durmayı arzu etmedim.

Augustinus: Bu varsayımın tamamen mantıkdışı olmasa da en azından birinci şeyde hata yaptığına beni ikna ettikten sonra ikinciye de aynı şekilde bana itiraf etmen zor olacak.

Francesco: Ne yani? Yoksa yere düşmek ve orada kalmak, ikisi de aynı şey midir?

Augustinus: İstememek ile istemek arasında büyük bir farklılık mevcuttur. Fakat bu iki eylem kendi aralarında zamanla farklılık gösterse bile, istemeyen kişinin ruhunda bir o kadar da aynıymış gibi görünme eğilimi gösterirler.

Francesco: Anbean beni biraz daha ağlarının içine çekiyorsun. Fakat sana söylemeliyim ki, kurnaz bir kimsenin maharetle galebe çalması övülmesini sağlar, lâkin cesur bir güreşçinin övüldüğü kadar değil.

Augustinus: Biz Hakikatin önünde konuşuyoruz, O, her çeşit dürüstlüğü dostu ve hilenin düşmanıdır. Hem bu nedenle konumuzu her an biraz daha kavramış oluyorsun, önceden ne

kadar basit olmasını arzu ettiysen o şekilde konuşmaya devam ediyoruz.

Francesco: Benim aklıma bundan daha yatkın bir açıklama yapamazdın. O halde şimdi, ben çaresiz kalmama rağmen, bunu inkâr da edemem, nasıl olup da hâlâ hür irademin var olacağını bana göster. Aynı zamanda bunun benim için hem çok na-hoş hem de asıl arzuma ters olduğunu hissediyorsam bile, aksi durumda istediğimi yerine getiremem.

Augustinus: Benimle uzlaştığın sürece, bunlardan farklı sözler kullanman gerektiğini sana göstereceğim.

Francesco: Hangi uzlaşmadan bahsediyorsun? Ne tür söz-lere değer vermeliyim?

Augustinus: Söz konusu uzlaşma, bizim her türlü yanıltıcı bilgiyi geride bırakıp bütün samimiyetimizle hakikati arama yolunda ilerlememizdir. Kullanılacak sözlere gelince, ben bunu yapamadığını değil, yapmak istemediğini söylememeni belirttim.

Francesco: Böyle sonsuza kadar gideceğiz çünkü ben asla bu tür bir itirafta bulunmayacağım. Kendimi iyi tanıyorum ve sen zaten bunu görmüş oldun, eğer bile isteye dahi bunu yapabilseydim, döktüğüm gözyaşları bana küçük de olsa bir yarar sağlamış olurdu.

Augustinus: Bu çok doğru, ama bunu gönülden istediğin hâlâ doğru değil.

Francesco: Ulu Tanrım! Benim çektiğim ıstırabı hissedecek bir insan yok mu, tekrar ayağa kalkabilmek için ne kadar güç harcadığımı bilecek ve beni anlamış olan?

Augustinus: Sus! Yer gök altüst olacak ve yıldızlar semadan düşecekler ve uyumlu unsurlar aralarında çatışacaklar, hüküm geçersiz olmadan önce Hakikat tezahür etmek için hazır olacak.

Francesco: Ne diyorsun o zaman?

Augustinus: Diyorum ki, vicdanın gözlerinden yaş getirdi, ama asla gerektiği şekilde seni değiştirmeye yetmedi.

Francesco: Sana daha kaç defa bunu yapamayacağımı tekrarlamalıyım?

Augustinus: Ve ben de kaçınıcı kez sana tekrarlıyorum, hem de en açık şekilde; yapmak istemedin. Senin, mukavemetin zincirlerine dolanıp kalmış olmandan dolayı hayrete düşmüyorum, maalesef ben de ruhumu başka bir istikamete çevirene kadar aynısını yaşadım. Saçlarımı yoluyordum, alnımı dövüyordum, parmaklarımı büküyordum, kollarımı göğsümde kavuşturup, dizlerimi titretiyordum, feryat figanla tüm göğü inletiyordum, avazım çıktığı kadar bağırıp çağırarak gözyaşlarım sel olup akıyordu. Gene de önceki kişiliğim değişmedi, ta ki daha derin bir düşünce kendi çaresizliğimi bana etkili şekilde fark ettirene dek. Ancak tamamen kendim istediğimde ve çok da zorlukla bunu becerdim, hayran olunacak ve cesaret dolu bir hızla kendimi bambaşka bir Augustinus'a çevirdim. Ve bu ânımı, eğer yanlış hatırlamıyorsam, benim *İtiraflar*² kitabımda okumuştun.

Francesco: Çok iyi hatırlıyorum, o incir ağacının serin gölgesinde öyle bir mucize gerçekleşti ki asla aklımdan çıkmıyor.

Augustinus: Doğru söyledin ve artık o incir ağacı, herhangi bir dağ mersini, duvar sarmaşığı veya defnenin bir Ephebos'a³ geldiğinden daha hoş gelmelidir. Sonra, özellikle de şairler korosunda sana dedikleri gibi: "O, ancak bu yaşında tacı başına takmayı hak etti." Bu sebeple, birçok fırtınanın ardından li-

² Aziz Augustinus'un iki başyapıtından biridir, diğeri *Tanrı'nın Şehri*²dir. *İtiraflar*'da zamana yazgılı bir varlık olan insanın görüşü ve anlayışı ile Tanrı'nın sonsuz doğası, görüşü ve anlayışı arasındaki farkı güçlü bir dille anlatır. Mükemmelleşme çabasındaki insan ruhunun her şeyden önce bu farkı idrak etmesi gerektiğini defalarca, altını çizerek vurgular. Mükemmelleşme yolculuğu Tanrı'nın insandan tek beklentisidir. Çünkü O, sadece insanoğlunu kendi suretinde ve kendine benzer yaratmıştır ve onu yarattığı andan itibaren de kendine dönmesini beklemektedir. (ç.n.p) Arsivi - <https://rantey.org>

³ Atinalı genç erkek. (ç.n.)

mana dönmekte olduğundan, o ağacın sendeki hatırası kendi hatalarının telafisini ve bağışlanma ümidini ruhunda yeniden uyandırmalı.

Francesco: *Bunlara tek bir söz dahi ilave etmiyorum, devam et.*

Augustinus: O halde başladığım şekilde sözlerime devam ediyorum, diyorum ki birçoklarının başına gelen sana da vaki oldu; burada Vergilius'un sözleri bize uygun düşer:

*Akıl durgunlaştığında, yanaklar
Anlamsızca acılı gözyaşları ile ıslanır.*

Bu konuda daha başka şeyler dikkate alınabilecek olmasına rağmen, sana kendi tecrübemi aktarmaktan da mutlu oldum.

Francesco: Söylediklerin takdire şayan! Çünkü benim ihtiyaç duyduğuma ne bunun daha azı kâfi gelirdi ne de daha fazlası gerçek anlamda bana etki ederdi. Her ne kadar seninle benim aramdaki fark; limanda kendisine kesin derman bulan biri ile az sonra boğulacak olan gemi kazazedesi ya da mutlu bir insan ile bir biçare arasındaki kadarsa, senin o zamanki muğlâklığın beni tedirgin eden fırtınalara benziyor. Ümit ve korku arasında ağlamaktan gözlerim şişmiş bir haldeyken, senin *İti-raftlar* kitabını elime aldığım da, başka birinin hikâyesini değil de sanki bizzat kendi menzilimden sapma hikâyelerimi okuduğum hissine kapılıyorum. Ama şimdi hadi en hoşuna giden şekilde sözlerine devam et, ben zaten her tür çekişme isteğini bir kenara bırakarak sana direnmekten vazgeçtim.

Augustinus: Senden istediğim bu değil ki, çünkü bir filozofun dediği gibi, fazlaca atışmak hakikatin kaybolmasına sebep olur, bundan dolayı mütevazı bir tartışma onu bulmak için doğru yönü belirler. Öyleyse ne her söyleneni körü körüne kabul etmek uygun düşer ki bu yavaş ve tembel bir zekânın belirtisidir, ne de kavgacı kimselerin yaptığı gibi hakikatin karşısında içi boş gerekçelerle direnmek.

Francesco: Senin düşüncen benim için aleni ve seni övmekten başka yapacağım hiçbir şey yok. Tavsiyelerini, sen onlara devam ettiğin sürece dinleyeceğim.

Augustinus: Hakikatin gücüne boyun eğmek istemeyecek misin? Sonra, derece derece ilerlediğinde, kendi şahsi çaresizliğini iyi tanımanın kendini yüceltme arzusunu doğurduğunu bana itiraf etme sakın? Lâkin her zaman arzu, gücü desteklemeli.

Francesco: Her söylediğine çoktan inanmaya hazırım.

Augustinus: Fakat bana izah edeceğin başka şeyler olduğunu fark ediyorum, hadi benimle açıkça konuş.

Francesco: Daima arzulamadığımı zannettiğim bir şeyi şimdiye dek arzu etmiş olduğuma şaşırdığım kadar başka hiçbir şeye şaşırmıyorum.

Augustinus: Lakin sen hâlâ ikisi arasında kararsızsın, öyle değilse bile bir kez olsun onu sonlandırmayı bir vakitler senin de arzu etmiş olduğunu inkâr etmeyeceğim.

Francesco: Ne demiştin?

Augustinus: Ovidius'un⁴ mısralarını hatırlamıyor musun?

Arzu etmek az çaba gerektirir,

Tek mükemmel şey

Eğer özlem duyulan sona varılırsa olacaktır.

⁴ Publius Ovidius Naso (20 Mart MÖ 43 - MS 17) Romalı şair. Genelde aşk, terk edilmiş kadınlar ve mitolojik temalı şiirler yazan Ovidius, Publius Vergilius Maro ve Horatius ile beraber, Latin Edebiyatı'nın üç kanonik şairinden biriydi. Genelde hüznün beyitlerinin en büyük hocası olarak kabul ediliyordu. Şiirleri, Ortaçağ'ın sonuna kadar Avrupa sanatı ve edebiyatını önemli ölçüde etkilemiştir. Aynı zamanda İstanbul'daki ünlü Kız Kulesi hakkında bir efsaneye sahiptir. En ünlü yapıtı, dünyanın oluşumunu ve yaratımını anlattığı 15 kitaptan oluşan *Metamorfozlar*'dır. *Aşk Sanatı* adlı eserinde ise genç Romalı erkeklere, kadınlara nasıl yaklaşmaları gerektiğine dair şiirsel bir dille ve çoğu zaman Roma mitolojisinden örneklerle öğütler verir. (ç.n.)

Francesco: Buna asla evet diyemem, hem onu arzu etmiş olmaktan da kıvanç duyuyordum.

Augustinus: Yanılıyordun.

Francesco: Haklısın.

Augustinus: Artık daha iyi ikna olmanı sağlamak için vicdanını sorgula. O, erdemin ulu tercümanı, hakikatten daha az olmayacak kadar kusursuz, amellerin ve düşüncelerin dürüst yargıcı, nasıl olup da yapmacık bir hevesle selâmete kavuşamayacağını ama içinde bulunduğun kötü koşulların bile ihtiyaç duymadığı miskinlik ve isteksizlikten çok daha fazlasını kullanman gerektiğini sana söyleyecek.

Francesco: Emrettiğin gibi vicdanımı sorguladım.

Augustinus: Sana ne cevap verdi?

Francesco: Söylediklerinin gerçek olduğunu.

Augustinus: Uyanmaya başladığına göre bunu iyi değerlendirmeliyiz. Bir zamanlar içinde yaşadığın durumun farkına varmak kadar seni geliştirebilecek hiçbir şey yoktur.

Francesco: Eğer bilgi yeterli olsaydı; inanıyorum ki gelecekte tekrar iyi değil ama muhteşem olurdu. Çünkü şimdi olduğu gibi, özgürlüğümü yeniden kazanmak ve çaresizliklerimi sona erdirmek için az şevk gösterdiğimin farkında değildim. Ama geleceğim için sadece arzu bana yeterli olacaksa bunu söyle.

Augustinus: Bu sözlerle neyi hedefliyorsun?

Francesco: Şu andan itibaren yapmam gereken başka bir şey kaldı mı diye emin olmayı.

Augustinus: İmkânsız şeylerden bahsediyorsun: sanki kişi aynı anda hem coşkulu şekilde arzular, hem de kendini duraganlığa bırakabilirmiş gibi.

Francesco: O zaman arzulamak neye yarar ki?

Augustinus: Yarım kalmış ilerlemeni engibeli patikalara çıkaracak, zaten erdemi arzulamak, o da erdemin büyük bir bölümüdür.

Augustinus: Bu nedenle özellikle bahsediyorum; sen, aynı anda ümit etmeyi ve korkmayı öğrenene dek.

Francesco: Peki ya neden korkmalıyım?

Augustinus: Neden öncelikli olarak neyi ümit etmen gerektiğini sormuyorsun?

Francesco: Şu âna dek, daha berbat bir hale düşmemek için mütevazı sayılamayacak bir çaba ortaya koydum, oysa sen şimdi kendimi mükemmel hale getirebileceğim bir yol öğretiyorsun.

Augustinus: Ama belki de sen bunun ne kadar çetin bir mesele olduğunun farkında değilsin.

Francesco: Şimdi de bendeki huzursuzluğu arttırmak mı istiyorsun?

Augustinus: Şu arzulamak dediğin sadece bir kelime, ama aynı zamanda içinde sayısız şey barındırıyor.

Francesco: Sözlerinle beni korkudan titretiyorsun.

Augustinus: Bu arzuyu gerçekleştirmek için gerekenleri yerine getirmeden önce onun kaynaklandığı sıkıntılı hali birçok kimse yaşar.

Francesco: Senin bu sözlerinin mânâsını anlamıyorum.

Augustinus: Böyle bir arzu, diğer tüm arzularını söndürmüş bir kişinin ruhunda değilse doğamaz. Hem sen bir insanın yaşamında kaç kişiye ve kaç farklı şeye hasret duyduğunu iyi bilirsin; en yüce saadetin zirvesine çıkabilmek için, onları ayaklarının altına alması zor olacak. Üstelik ondan başkasını sevenin, onu elde edebilmesi de çok basit görünmüyor.

Francesco: Şimdi dediğini anlıyorum.

Augustinus: Ama hangimiz sonsuz sayıdaki hırslarını yok edebilecek hale geliyor ki ruhlarını mantığın dizginleriyle yönetsin? Ben vücuduma kıymet vermiyorum, başkalarının ondan hoşlanmasından haz etmiyorum, sadece semadan gelecek mutluluğa özlem duyuyorum diye kabul etmeye kim cesaret edecek?

Francesco: Ooo! Böyle çok az kişi var ve artık üstüne basarak hakkında beni uyardığın güçlük çok aşikâr.

Augustinus: Diğer arzuların bir an evvel durulmazsa, ne yazık ki o arzu ne özgür ne de mükemmel hale gelebilecek. Çünkü her ne kadar ruh, yaratılışının asilliğinden ötürü kendini gökyüzünden çalınmış gibi hissetse de aynı zamanda beden ağırılığı ve dünya nimetleri tarafından da yeryüzüne sürüklenmiştir. Ve sizler gözlerinizi yere dikili tutarak göğe yükselmeyi arzularken, birinden diğerine itilmiş halde, ne göklere ne de yeryüzüne tam anlamıyla ait olamıyorsunuz.

Francesco: Ruhum istekli olduğu sürece, ben daha ne yapabilirim? Dünya ile bağları koparmak göksel şeylere ulaştırır mı?

Augustinus: Sana en başından beri devamlı tekrarladığımdan başka hiçbir şey bizi en mükemmele daha iyi yöneltmez: Bu da ölüm düşüncesidir.

Francesco: Şu anda da eğer yanılmıyorsam, onu benden daha uzun süre tefekkür eden biri olmadı.

Augustinus: Bu da başka bir mecra, başka bir zorluk.

Francesco: Ne yani? İkinci kez yalan mı söylüyorum?

Augustinus: Daha kibar konuşmanı arzu ederdim.

Francesco: Fakat senin bu serzenişlerinle...

Augustinus: Kaldı ki doğru da!

Francesco: Aslında ben ölümü tefekkür etmiyor muyum?

Augustinus: Çok nadir ve kaygısızca, çaresizliğinin derinine asla dokunmayacak kadar temkinli bir şekilde ona yaklaşıyorsun.

Francesco: Bense tamamen farklı düşünüyordum.

Augustinus: Şimdi, önceden düşündüğünü değil de düşünmen gerekeni dikkate al.

Francesco: Eğer bu konuda da ne kadar yanılgı içinde olduğumu gösterirsen, artık asla kendime inanç duymayacağım.

Augustinus: Bu meşakkati gerektirmeyen bir niyettir, yeter ki iyi hazırlanmış bir ruh ona ulaşsın, bu kez de uzaktan yarar sağlamayan bir kanıtı basıyacağım.

Francesco: Hangisi, lütfen?

Augustinus: Senin vicdanın.

Francesco: O bana aksini söylüyor.

Augustinus: Onu muğlâk bir şekilde sorgularsan, asla doğru bir cevap ortaya koyamayacak.

Francesco: Ne olur peki?

Augustinus: Aslında çok şey ve sen bu konuda yetkin olabilmek adına beni dikkatlice dinle. Arada sırada kendi doğasının zayıflığını aklına getirmeyecek kadar mantıksız (ona deli dememek için) kimse yoktur, ama sorulduğunda ölümlü olduğunu ve direnci zayıf bir vücutta barındığını itiraf etmez, çünkü bu durumu hem uzuvlarının ağrısının hem de güçlü arzularının farkına varmasını sağlar. Bundan dolayı da kişi kim olursa olsun, sema ne kadar mutluluk dolu olursa olsun bazen kendisini baskı altında hissetmez mi? Buna gözlerimizin hüznle dolduğu dostlarımızın ölümlerini de ilave et. Yaşıtlarımızdan birine mezarına kadar eşlik ettiğimiz sırada, az önce önümüze konan onun son hali üzerine düşünürken, bize de acaba nasıl bir yer ayrılmıştır diye yüreğimizi titreten düşüncelere gark olmamız güç olduğundan, bizi öyle çok da ürkütemezler. Âdeta komşuların evlerini ateşler sardığında, artık kendi evinde güven içinde yaşayamayacağın gibi. Nasıl diyor Flaccus:⁵

*Çok yakın zamanda sana da olacaktı gibi gelir,
Çünkü kendin de yaşayacaksın aynı sonu.*

Ve dahası, kurban olan ne kadar genç, sağlıklı ve zarifse bu vaktisiz ölümler ruhunda o kadar yara açacak. Bu yüzden, etrafımıza bakarak kendi kendimize şöyle demeliyiz: “İşte o, dünyadaki yerinin kalıcı olduğunu sanıyordu, oysa yaşın, güzelliğin, gücün onu tehlikeden korumaya yeterli olmasına bakılmadan gene de oradan dışarı atıldı.” Şimdi hal böyleyken hangi ilahi

⁵ Gaius Vallerius Flaccus (? – 95), Romalı şair, imparator Vespasianus ve sonrasında oğlu Titus döneminde yaşamıştır. Günümüze kendisi ile ilgili bilgi çok az ulaşmıştır. En önemli eseri *Argonotlar Destanı*'dir. (ç.n.)

güç veya büyücü benim hayatım için bir teminat verebilir. Ah tabii şüphe yok ki ölümlü olmasaydım bunu yaparlardı! Eğer olur da yeryüzünün krallarının ve imparatorlarının, saygıdeğer ve güçlü kişilerinin başına aynı şey gelirse, orada hazır bulunanlar bu durumdan daha da fazla sarsılacaklar. Çünkü başka birinin göçüp gittiğine tanıklık eden kimseler, ansızın ve teelden ölüme teslim olur: Halkın her hareketinin ortak bir kaynaktan doğduğu o kadar doğrudur ki. Hem sen, yüce insanlar ölünce tüm halk uygulandığında bile, asla büyük bir şaşkınlık yaşamıyorsun, sana biraz tarihimizi hatırlatmak adına, Iulius Caesar'ın öldürülmesinde neler olduğunu hatırla? Onun ölümü öyle bir gösteridir ki, ondan bahsetmek bile yürekleri daraltır ve ölümlü gözleri yaşla dolu bırakır. Ve ancak başkalarının kadersizlikleri karşısında, kendi varlığımız üzerine yeniden tefekkür etmek aklımıza gelir. Buna bir de vahşi hayvanların ve insanların hiddetini, savaşların şiddetini, büyük yapıların yerle yeksan olmalarını, kaldı ki haklı olarak da söylendiği gibi bir zamanlar onarmaya değerken şimdi yıkımı çağrıştırıyorlar, ayrıca göklerin tersine dönmesini, veba bulaştıran rüzgârlar ile toprak ve denizin bizi kuşatan birçok tehlikesini kat. Tek kelimeyle, bakışlarını çevirdiğin hiçbir şey yok ki ölümlülüğünün sert yüzünü sana göstermesin!

Francesco: Eğer seni bölüyorsam lütfen beni affet, çünkü kendimi tutamıyorum. Artık beni amacıma ulaştırmak için bunlardan daha mantıklı sebepler öne sürülebileceğini düşünmüyorum. Fakat sana kulak verdiğimde, senin sözlerinin neyi hedeflediğini ya da ne zaman biteceğini de kavrayamıyorum.

Augustinus: Neden sözlerimi sona erdirmeden tam orta yerinde bölüyorsun? Zaten son sözlerim şundan başka bir şey değildir: Her ne kadar gelip geçici birçok şeyle kuşatılmış olsanız da, hattâ bunlar sizi derin bir tefekküre yönlendirmesi gerekirken, kendinizi nadiren ölümün kaçınılmaz gerekliliğini irdelemeğe veriyorsunuz; eski alışkanlıklarınız bununla çatışarak her tür selâmete erdirici uyarıyı fark etmede sizi duyarsızlaştırıyor.

Francesco: Bu nedenle insanın tarifini az kişi yapabilir. Tabii ki okullarda çok sık öğretildiği için, yalnızca dinleyenlerin kulakları değil, aynı şekilde binaların sütunları da bu tariflerle yankılanır. Ama elbette, bu sebepten dolayı mantıkçıların⁶ geveze doğası sessiz kalmayacak, çünkü bir tarifler silsilesinde kaybolup giderken, kendilerinin bile göz ardı ettiği o gerçeğin ipuçlarını toplamayı beceremeyip sonu gelmeyen tartışmalara malzeme sağlamaktan başka bir şey yapmıyorlar. Bu nedenle böyle bir sürüde bulunan bir koyuna, insanın tarifi bir yana, herhangi bir şey sorsan bile, belki de vereceği hazır bir cevabı bulunmayacak. Fakat daha da üzerine gidersen sessiz kalır, sen sorularında ısrar ettikçe ağzına cüretkâr sözler alır, tabii ki onun sana karşı davranışları nasıl olup da tarif ettiği şeyi doğru bilmediğini ispatlayacaktır. Bu sathi ve palavracı insanların tuhaf yaratıcılığı karşısında onlara şiddetle şöyle karşı gelmek iyi olur: Ey sefiller sizin bu çabalarınız neye yarıyor, neden çeşitli tuzaklar ile yaratıcılığınızı dizginliyorsunuz, hem de birçok şeyi unutup lakırdılar arasında yaşılanıyorsunuz? Daha yaptığınız bir sürü çocuksu gevezeliği sonlandıramadan, çoktan saçlarınıza aklar düşüyor ve alnınız kırışıyor. Ah, keşke böyle bir çılgınlık bari en azından yalnız sizin gibileri hırpalasaydı! Ama maalesef gençliğimizin birçok soylu zekâsı da sıklıkla bundan mustaripler.

Augustinus: Doğrudur; buna bir lafım yok, her ne kadar sarsıcı olsa da, yeter ki araştırmalarının sonuçları yeniden alevi canlandırmaya yetsin. Ama sen birçok şey arasında, konunun coşkusuna kendini kaptırınca, daha önce bahsetmeye başladığın insanın tarifini yapmayı unuttun.

Francesco: Gerekenden fazlasını söylediğimi zannediyordum, ama bu konudan biraz daha bahsedeceğim. Şimdi, o halde insan bir hayvandır, hattâ bütün hayvanlar içinde ilk sıradadır. Cahil bir sığırtmaç ya da bir çocuk olsun, hiç kimse yoktur

ki sorulduğunda insanın düşünen ve ölümlü bir hayvanın birleşimi olduğunu söylemesin, kaldı ki bu tanımlama herkesçe aşikârdır da.

Augustinus: Aksine, derim ki pek az kişi için böyledir.

Francesco: İyi niyetli mi konuşuyorsun?

Augustinus: Eğer olur da bir kimse sadece mantıkla donanmış biriyle karşılaşır, onun buyruklarına göre hayatını düzenlerse, sadece onun her isteğine boyun eğerek ve tutkularını dizginleyerek, başka bir sebeple değil, yalnızca onun kurallarına uymak için bilinci olmayan canavarlardan farklı olduğunu gösterirse; aklıyla hareket ettiği için insan sıfatını hak eder. Bundan başka bir de ölümlü varlığının bilincine varıp, böylece onun düşüncesini daima dimağında canlı tutar ve mevcut şeyleri değersizleştiren dünya giysisini çıkarıp nurdan yapılmış elbiseyi giyeceği yeni bir hayata özlem duyarsa, ben de diyeceğim ki: "Sadece o, yararlı olacak şekilde ve gerçek anlamıyla insanın ne demek olduğunu biliyor." Söyleşimiz o minvalde olduğundan, daha önce, insanın ölümlülüğünü bilen ya da üzerinde düşünenler güruhunu yetersiz olmakla itham ettim.

Francesco: Ben de o az kişiden biri olduğumu düşünüyordum.

Augustinus: Hayat deneyiminin ve birçok kitap okumuş olmanın, kâh orada kendini birçok olayın içine atmanın, kâh burada insanların gözüne birçok savı sokmanın, seni sıkça ölüm düşüncesine sevk etmediğini henüz reddetmek istemiyorum. Lâkin bu düşünce bütünüyle senin ruhuna işlemedi, olması gerektiği gibi çok uzun süre orada kalamadı.

Francesco: Bununla bana ne demek istiyorsun? Daha açık konuş da düşüncemin seninki ile örtüştüğünü anlayabileyim.

Augustinus: Tamam, pekâlâ. Avamın arasında bir düşünce dolaşır, hattâ felsefeciler güruhunun en önde gelenlerince bile kabul görmüştür, ölüm her şeyin içinde en korkunç olanıdır; yalnızca adı duyulsa dahi, her yürek ölüm korkusundan donakalır. Ondan şöyle bir bahsetmek ya da sadece hakkında ko-

nuşmak kâfi gelmez, aksine onun üzerinde uzun uzadıya durmak fayda sağlar ve derinlemesine tefekkür etmek insanı yaşamın sınırına ulaştırır. Dinle bak, ölüm nasıl âniden uzuvların içine işler! O kişinin; kolları, bacakları sertleşir ve gövdesi tutuşur, alnından buz gibi terler süzülür, karın boşluğu pırpır eder, en son noktaya yaklaşıncaya ise kalp çarpıntısı yavaşlar. Gözleri çukurlaşmış ve şaşkın, göz bebekleri yaşlı, alnı kırışmış ve kırmış, yanakları sarkmış, dişleri sıkılmış, burun delikleri hareketsiz ve daralmış, dudakları pullanmış, dili uyuşmuş ve keçeleşmiş, damağı kupkuru, başı ağırlaşmış, tıknafes olmuştur. Üstelik çoktan beri hırıltıları artmıştır, ısırap çekenleri inler de, kişiden tahammül edilemez kötü bir koku yayılır ve bütün bu belirtiler onun görünüşünü değiştirir. Bu olanların karşısında, şüphesiz, hafıza kendini tazeler ve matem sahnelerine çok kez tanık olmuşların aklına hemen ölümü getirir. Çünkü duymak yerine yakından canlı olarak görmek, vuku bulanları ruha daha iyi kazır. Dolayısıyla bilgece bir farkındalıkla, en katı dinlerin bazılarında, hattâ iyi geleneklerimize çok aykırı olacak şekilde bizim çağımızda bile, en mükemmellerimizin bir sonraki gömülecek cesedin yıkanmasına eşlik etme alışkanlığı devam eder. Bunun sonucunda o çok hüznü ve çaresizlik içindeki gösteri, hayatta kalanların akıllarını ve yüreklerini dünyanın fani ümitleriyle tahriklere kaptırmamaları için uyarır. Ve sana dediğim üzere, bu nedenledir ki ruhuna derin bir şekilde kazıman gereken, her gün birçok kimsenin ölmesinden yeterince hırpalanmıyor olduğudur. Çünkü ne bütün gün boyunca ölüm çok kesin olsa da zamanı belli değildir şeklinde tekrarlamaları dinlememenin ne de bunun benzeri sohbetler yapmanın düşüncemizin başka yöne kaymasını engelleyecek kadar gücü var.

Francesco: Bilgece laflar, fakat ben ziyadesiyle inanıyorum ki sözlerim tefekkür etmeyi alışkanlık edindiğim şeylere yeterince yakındır. Ama senden sunu rica ediyorum; ruhumu öyle bir mühür ile damgala ki bir daha asla hatalarımı hoş karşıla-

yan böylesi bir yanılsa alet olmayayım; ülküyü bildiği halde ona ulaşmak için herhangi bir çare düşünmemek, işte insanları hayırlı yoldan şerre çeken budur.

Augustinus: Bunları senin ağzından belirgin şekilde duy-mak beni çok mutlu ediyor, laf olsun diye konuşmadığını, her şeyin farkında olduğunu gösteriyor. Bunun için, artık aynı ha-taya sürekli düşmemek adına, aradığın şeye kavuş. Eğer bazen ölümü tefekkür eder ve bundan duygulanmazsan, diğer başka şeylerde de olduğu gibi, düşündüklerin nafile demektir. Ama eğer bunun yerine; soğuk bir ter ve bir seğirme seni ele geçirir, yüzünden kanın çekilir, sana çoktan ölümcül ıstıraplar içinde acı çekiyormuşsun gibi gelirse: Hep söylendiği gibi, her şeyden evvel yaşanmış hayatındaki her sözünün ve her hareketinin he-sabını en ince ayrıntısına varana dek vermek üzere, daha bede-nini terk etmemiş olan ruhunun ilâhi yargıcın önüne çıkmak zorunda olduğu bildirilecek. Eğer, nihayetinde, kişinin güzelliğinin, dünyanın şanının, zekânın gücünün, kuvvetin ya da zen-ginliğin kendini yeniden tam bir güven içinde hissetmeye kâfi gelmeyeceğine ikna olmak istersen, çünkü o ilâhi yargıç ne ya-nıltılabilir ne de teskin edilebilir veya rüşvet kabul eder; ölü-mün de çekilen güçlüklerin sonuçlarını önemsemeden, sadece onların nasıl aşıldığını dikkate aldığını hesaba katarsan; sen tüm bu düşünceler içindeyken, hem işkencenin binlerce şekli ve sayısız işkenceci, hem cehennemin canhıraş sesleri ve inilti-leri, hem sülfür nehirleri ve zifiri karanlıklar, hem intikam is-teyenlerin öfkesi ve o iğrenç hapishanenin korkunç görüntüsü, hem aman vermeyen acının umutsuzluğu ve bağışlamaya asla yanaşmayan bir Tanrı'nın gazabının ebedî olarak yaşayacağı aklına takılıp kalacak. Böyle bir görüntü, önceden hayal ettiğin gibi değil de, çok gerçekçi şekilde göz ardı edilemez ve hatta sanki şu an vuku buluyor gibi gözlerinin önüne her geldiğin-de; sen içinde hiçbir tereddüt yaşamadan, ümit dolu bir halde Tanrı'nın birçok şerre yeniden geri dönmeni isteyeceğini düşü-neceksin. Yeter ki yüreğin Tanrı'nın seni iyileştirmesine özlem

duysun, hem ona ulaşmaktan başka bir şeyi kavramaz olsun, hem de doğru amaçtan ayrılmasın! İşte o zaman tüm iyi niyetle ümit et ki ettiğin tüm tefekkür yararsız olmasın.

Francesco: Beni sayısız çaresizliğin önüne dikerek güçlü bir korkunun içine atıyorsun. Böylelikle Yaradan beni affetmekten çok uzak duruyor, üstelik her gün ve özellikle her gece o düşüncelerle kendimi beslediğim halde. Günlük çabalarımдан tükenmiş, aklıma bu düşünceleri getirip ve ölümlü bir insanın özelliklerine kavuştuğumda, işte o zaman ürpertici şekilde bize eşlik eden ölüm ânını, zihnimde olabildiğince tasavvur edebiliyorum. Artık o geri dönülemez adıma vardığımı tahmin ederek, cehennemi açıkça görüyor ve bahsettiğin tüm diğer korkunç şeyleri tahayyül ediyorum. O anda öyle bir irkilme beni ele geçiriyor ki tamamen kendini kaybetmiş ve titremiş bir halde yataktan sıçırıyorum, çevremdekilerin de korkmasıyla bağırıyorum: Bana ne olacak? Bana ıstırap çektiren nedir? Beni nasıl bir son bekliyor? Yüce İsa bana yardım et!

*Ey çoktan beri benden iğrenç kötülükleri alan
Merhametli Tanrı, senin yenilmez yanın
Beni bu tatsız çölde de yönlendirsin,
Şu son ânımda bana huzuru bahset ki
Boşuna yalvarıp yakarmış olmayayım.*

Âdeta bir çılgın gibi, korkan ruhumun telaşının beni sürüklediği her yerde kendi kendime değişik sözler sayıklıyorum. Bazen arkadaşlarımla yanında, onların gözlerinden yaşlar getirecek kadar içten ağlıyorum. Ama vah bana! Çünkü o duygu seli sakinleştğinde kendimi gene o önceki adam gibi hissediyorum. Neden her halükârda iyileşemiyorum? Bu düşüncenin tedirgin edici büyük korkulardan başka bir şey vermemesi hangi gizli sebepten ötürü? Ve artık bir benzeri bile bulunmayan kimselerden farksız şekilde, ben niçin hep aynı kalıyorum? Üstelik benim mutsuzluğum sürekli daha da büyüyor, çünkü onlar, kendilerini bekleyen kaderin üzerinde düşünmeksizin, en

azından şu anki arzuların zevkini çıkarıyorlar. Lakin ben, son anımın bilinmezliği ile yaşayarak, üzerime keder sıçramasın diye zevkleri tadamıyorum.

Augustinus: Seni avutması gereken şeylerle sana eziyet etmek istemezdim. Bir günahkârın kendi hatalarından duyduğu şehvetli haz ne kadar coşkuluysa, o günahkâr kendi talihsizliğini de bir o kadar korkunç ve acınası kabul etmelidir.

Francesco: Belki de bu olanlar, farkına varmadan, dünyevi arzuların akışına kapılmaya kendisini teslim edenlerin, bir daha erdem patikasına dönmemesi sebebiyledir. Ama yaşamın kırılğanlıkları ve talihin nimetleri arasındaki insan bazı zor durumlarca sınanmıştır, coşkulu ve basiretsiz zevkleri onu terk ettiği anda doğal halini tekrar hatırlar. Diğer yandan aynı sona mâhkum iki insandan biri, bu ânın zevkini çıkardığından gelecekte çile çekeceği için, diğeri ise hem mevcut zenginliklerden neşelenip, hem de gelecektekileri ümit etmediği için nasıl daha mutlu kabul edilir bilemiyorum. İyi biliyorsun ki hayatın sınırına varıldığında gülümsemek, ağlamaktan daha acıdır.

Augustinus: Lâkin tabii ki sen, böyle bir kimsenin mantığının dizginlerini gevşettiğinde hiçbir kısıtlama olmaksızın her şeyi duyuların keyfine bıraktığını, hattâ düştüğünde, en azından kısa bir süreliğine buna maruz kalsın diye diğerinden daha derine dalacağını idrak etmiyorsun. Bu nedenle sana daha önce söylediğimi tekrar düşünürsen göreceksin ki o ikincisinin selâmeti bazı şeyleri yerine getirmesindedir, oysa bence ilkinde hiç umut yoktur.

Francesco: Sözlerine tamamen katılıyorum. Fakat sana daha önce tevdi ettiğim sorunu çözmeyi unuttun.

Augustinus: Hangisi?

Francesco: Benim mecburen içinde kısıldığım kapanın ne olduğunu kendine sormadın? Bu nedenle söyle bana, birçok kişiye faydalıyken nasıl oluyor da ölüm düşüncesi bana fayda getirmiyor? Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Augustinus: Çünkü her şeyden evvel ölüme sanki çok uzak-
taymış gibi bakıyorsun, oysa o hayatın kısacık akışı içerisindeki
olayların tahmin edilemezliği ve çeşitliliği gibi sana yakındır.
Cicero'nun dediği gibi, hepimiz ölüme uzaktan bakmakla ken-
dimizi aldatıyoruz: Bazıları bu konuyu, bilmiyorum düzeltmek
için mi yoksa bozmak için mi, inkâr kelimesini öne sürerek
onunla değiştirmek istediler. Eğer ki bir kimsenin akıl sağlı-
ğı yerinde değilse ölümü beklemez, oysa birçok kimse de var
ki onu yanı başında algılıyor! Daha da çoğu, hayata bir anlam
katma çabasıyla hayal kırıklığına uğruyor, doğa buna ulaşma
imkânı tanırda da çok azı değerini anlıyor. Ve düşünüyorum da
ölen kişiler arasında aşağıdaki mısraların işine yaramadığı ne-
redeyse hiç kimse yoktur:

Gecikmiş bir yaşlılık arzuladı

Böylece düşüncesinde uzun yıllar ümit ışıldadı.

Seni tam olarak baştan çıkaran da bu, çünkü bir insanın hem
yaşı, hem de sağlamlığı ve yeme içmede ölçülü olması sana
uzun bir yaşam vaadi gibi geliyordu.

Francesco: Benden bu tür şeyler bekleme. Vergilius'un ya-
nındaki şu meşhur kaptanın dediği gibi: "Beni böyle bir canava-
rın kollarına atan Tanrıyı yok et." Çünkü ben engin bir denizin
bulanık ve fırtınalı dalgalarında savrulmuş halde, kenarları par-
çalanmış olan çürük bir kayığın içinde, rüzgârlar delicesine es-
tiği sırada, o batmadan önce suyun üzerinde çok uzun süre da-
yanamayacağımı iyi biliyorum. Hem zaten artık selâmet ile il-
gili hiçbir ümidim kalmayınca, eğer merhametli ve her şeye ka-
dir Efendimiz benim gemimin dümenine geçmişse ben canımı
vermeden evvel beni limana ulaştırmasın, ancak bu şekilde yo-
rucu birçok çalkantının ardından benim yaşamım huzur için-
de son bulur. Defalarca kat edilmiş olan bu patikadan çıkmaya
fazlasıyla ihtiraslı olan birçok yaşıtımın ve hattâ benden büyük
olanların dahi başına geldiği üzere, zenginliğin ve gücün ca-
zibesinin aklımı karıştırmamasının ve sağduyumu yitirmeme-

min benim için bahanesi bu inanç oldu. O halde bu nasıl bir hırstır ki, insanları, zorluk ve çaresizlik içinde tüm hayatlarını harcayarak ölüm gelince terk etmesi çok zor olacak o servetleri tarif edilemez sıkıntılarla biriktirmeye itiyor? Devamlı hem bu korkunç gerçekleri aklımda sıkıca tutuyorum hem de onları daha çok uzaktaymış gibi değil, âdeta yanı başımdaymış gibi değerlendirmeye kendimi alıştıyorum. Daha genç olan bir arkadaşşıma ithaf ettiğim bazı mısraları artık asla hafızamdan çıkarmayacağım, şu sözlerle bitiyorlar:

*Ah! O ölüm, ben sana ondan bahsettiğim sırada,
Bitmez yollardan yaklaşıyor belki hızla,
Kesmeye hayatınla bağını tek bir vuruşla.*

Eğer zamanında ondan böyle bahsediyor idiysem, şimdi tecrübe ve yaşça çok ileride olduğum bir anda ağız değiştirir miyim? Üstelik ne kadar anlasam, dinlesem, duyumsasam ve düşünsem, bundan başka bir sona varılmıyor. Şu an sana dediklerim doğruysa, geriye hâlâ aynı hayat şeklinde neden ısrar ettiğimi açıklamam kalıyor.

Augustinus: Tanrı'ya, seni durmaktan alıkoysun ve çok sivri mahmuzlar ile dürtsün diye alçakgönüllülükle dua et. Tabii kim ki bütün gün bu düşüncelere kendini adarsa ilâhi ölümle karşılaşmaya derhal koşarak gitmesi hemen mümkünmüş gibi görünür. Ama çoktan biliyorsun, nedensiz de değil, sende bazı şeyler noksan, ne olduklarını sana açıklamaya gayret edeceğim. O zaman Tanrı'nın inayetiyle her türlü engel ortadan kalktığında, altında inlediğin kölelik boyunduruğunu parçalayıp atabileceksin.

Francesco: Efendimiz senin bana bir hayli lütufta bulunmanı istiyor ve ah ne yazık ki bu benim onları tamamen hak ettiğim anlamına gelmiyor!

Augustinus: Sana bunları arzu etmekten başka yapacak şey kalmadı, lakin insanın amelleri için iki şey gerekir, bunlardan bir teki eksik olsa dahi ümit edilen etki kaybolur. O halde se-

nin için bir amaç olacak böyle bir irade gücünü ortaya koymaya hazır mısın?

Francesco: Tüm imanımla.

Augustinus: Sana esasen neyin zarar verdiğini ancak kendin bilirsin.

Francesco: Zaten aradığım da budur, uzun zamandır bunu öğrenebilmek için yanıp tutuşuyorum.

Augustinus: O zaman dinle beni. Sen, göklerden, haysiyetli mizaca sahip bir ruhu elde ettin, ama o yeryüzünün engebele-ri arasında sınırlandırıldığından dolayı kirletilerek ilk özünden kötüye doğru değişti. Ayrıca tembelleşti, uzun yılların geçmesiyle yaradılışının büyüklüğünü ve aynı şekilde ilâhi yaratıcısını unutmaya yüz tuttu. Ve ruhu bedene bağlayan içten birleşme-den doğan tutkulara, daha az olmamak kaydıyla kendi doğamızın en asil parçasını terk etmemize Vergilius aşağıdaki dize-lerle işaret etmiş gibiydi:

*Bu tohumlarda ulu bir güç saklı ve ilâhi doğa
Bedenlerin faniliği engelleri koyuyorlar ortaya
Dünyevi çürük uzuvlar ve ah çekmek fazlasıyla
Onları bırakmıyor kendi üzerlerinde çalışmaya.
Şimdi ümit onu besliyor,
Şimdi amaç ve acı onu endişelendiriyor,
Şimdi sevinç onu neşelendiriyor.
Ne zaman ki karanlıklar içinde kör zindana sıkışıyor
Göklerin saf havasını asla içine çekemiyor.*

Ve sen ayırt edemiyor musun şairin buradaki anlatımında bulunan dört ayaklı canavarın insan doğasına tamamen aykırı olduğunu?

Francesco: Aksine tüm açıklığıyla anlıyorum. Ve o şimdiki ve gelecek zamana bağlı olarak iki parçaya bölünüyor, ayrıca onlar da kendi aralarında ikiye bölünüyorlar, iyi ve kötü kavramına göre aralarında daha da farklılaşıyorlar. Bu suretle ruhun

huzuru paramparça hale gelip bu dört rüzgâr yüzünden altüst oluyor.

Augustinus: Güzel konuşuyorsun. Havarî'nin söyledikleri başımıza gelince olacağı gibi: "Çürüyen beden ruhu ağırlaştırır ve yeryüzü barınağımız, birçok düşüncede kararsız kalmış halde dolaşan ruhu aşağı doğru yönlendirir." Çünkü görülebilir şeyler, sayısız imgenin görünümünde, duyu organları vasıtasıyla içimize tıktırılmış olduğundan birikirler ve yığınlar halinde, ne yazık ki pek çok arbedeye direnebilen ruhumuzun en gizli yerlerine zorla girerler ve onun hem tüm ruhsal özünü düzensizce işgal eder hem de savaşırlar. Bundan dolayı da sınırsız hayallerimizin vebasını sefilce aklımızı çeler ve göğe tırmanmak için yegâne merdiven olabilecek, en yüce değerlerin kavranmasına bizi götürecek patikayı kapatır.

Francesco: Aynı salgın hastalığı oldukça güzel şekilde birçok farklı çalışmada sıkça irdeliyorsun, öncelikle de *Gerçek Din Üzerine* kitabında,⁷ orada bahsettiğin dinden buradakine hiçbir şey daha muhalif olamaz. Senin orada yazdıklarınla, filozof ve şairleri bir yana bırakırsak, benim başıma gelenlerin pek bir alâkası yok. Ama gene de onu ne kadar zevkle okuduğumu sana anlatamam, âdeta yabancı diyârların aşkı ile vatanından oraları keşfetmeye gidip tanınmış bir şehrin eşiğine vardığı anda yüreğinin taze bir hoşlukla dolduğunu hisseden ve gözünün önüne gelen her bir güzelliğe hayranlık duymak için her adımda duran biri gibi.

Augustinus: Fakat her ne kadar sözlerin başka bir şeyi ifade etse dahi Katolik hakikatlerinin bir öğretmenine uygun olduğu üzere, kendin de anlayacaksın ki o kitabın büyük bölümünde felsefi öğretilerden bahsediliyor, özellikle Sokrates ve Pla-

⁷ Orijinal başlığı *De Vera Religione*, Augustinus 389-390 yılları arasında İtalya'dan uzun süre sonra geri döndüğü Afrika'da yazmıştır. Kısa bir eser olmasına rağmen Augustinusçuluğun tüm öğretini kapsar nitelikte bir eserdir. Daha sonra yazdığı tüm eserleri için ipuçları barındırır. (ç.n.)

ton'dan. Sana her şeyi söylemiş olmak adına, bil ki ben o eseri yazmaya senin sevgili Cicero'nun bir tek sözünden esinlenerek koyuldum. Sonrasında Tanrı devam edebilmem için bana yardım etti, ta ki küçük bir tohumdan bereketli bir hasat baş vere ne kadar. Şimdi bize dönelim.

Francesco: Nasıl istersen ey iyi Peder, ama sana yalvarıyorum bu kadar büyük bir çabaya konu olan o sözü bana açıkla.

Augustinus: Cicero, kendi döneminin bazı filozoflarının hataları ile deliye dönüp, neresi olduğunu bilmiyorum, şöyle demiş: "Onlar, ruh gözü ile bakma gücünü bulamadıkları için, her şeyi bedenle ilişkilendiriyorlardı, aslında aklı duyulardan ve düşünceyi sıradan fikirlerden arındırmak, mükemmel karakterin bir göstergesidir." Böylece o, sonra da ben, onun bu savını temele yerleştirtince, üzerine de dediğin gibi çok zevk aldığın o binayı inşa ettim.

Francesco: Şu an hatırlıyorum, bu sözler *Tusculanum*'da⁸ yazılıydı. Açıkça fark ettim ki sen, mantık öyle gerektirdiğinden, arada sırada bu yazarın savlarını gerektiğince kendininkilere serpiştiriyorsun, onları aralarında sıralayarak devam etmek zekice, çünkü hakikat aşkında lütuf ve yücelik birleşir. Ama artık vaktidir, kaldığın yerden devam et, konumuz yarıda kaldı!

Augustinus: Şimdi, daha önce de dediğimiz gibi, o veba sana zarar verdi ve şu anda senin son bir kez daha yıkılman için bahanen olmaya hazırlanıyor. Zayıf bir ruh, sonsuz ve sınırsız hayaller ile kuşatıldığında, bunlar ona bir an bile huzur vermez. İlk hangisi ile uğraşması, hangi düşünceleri beslemesi, hangilerine son vermesi ve hangilerini bir kenara atması gerektiğini bilemez; hem içinde taşıdığı sınırlı yaşam gücü hem de zaten hızla geçen zaman daha fazlasını yapmasına kâfi gelmez. Se-

⁸ Orijinal başlığı *Tusculanae Depustationes*, Cicero tarafından beş risale olarak MÖ 45 yılında yazılmıştır. Amacı Stoacı felsefeyi Roma'da yaymaktır. Cicero, eseri Roma yakınında bulunan Albano dağı üzerinde Tusculum kentindeki villasında kalem aldığı için başlığı *Tusculum Tartışmaları*'dir. (ç.n.)

nin başına gelen de, bilerek küçük bir tarlaya gerekenden daha fazla tohum ekip, sık aralıklarla mahsulün olgunlaşmasını engelleyenlerin başına gelenin aynısı. Benzer şekilde, ruha çareleri aşırı şekilde yüklemenin onu iyileştirmeyeceği gibi, çok fidan dikmek de meyvenin bollaşmasına yetmez. Üstelik sen doğru nasihatleri görmezden gelip, deniz dalgalarının çırpıntısıyla oraya buraya savrulmuştun, çünkü yanlış düşüncelerinin vasıtasıyla başkalarının boyunduruğuna girdin. Bu halinle bazen ölümü gerektiği gibi irdeliyorsun ve sözde feyz aldığın tefekküre kendini veriyorsun, oysa sahip olduğun dehanın niteliği sayesinde en yüce fikirlere ulaşabilmişsin. İşte, böyle bir boş amaçlar yığınına ortaya çıkarman, artık dayanmaya gücünün yetmediği yerden seni koparıp kâbusların içine atıyor. İyi nasihatlerle her karşılaştığında, daha da fazlasını beklediğinden harekete geçmediğin için bu nasihatler hiçbir sonuç getirmiyor. Ruhun, evvelden bahsettiğimiz iç çatışmaları bahane ederek, sende öyle bir endişe yaratıyor ki ona pahalıya patlıyor, kötü giden şeylerin lekelerini kazıyor, lakin kötülükleri yok etmeye yetmiyor. Engebeli patikayı görüyor, ama doğru yoldan yürümeye gücü yok. Tehlikeden kaçınmaya yeltenmek yerine karşısında korkmayı seçiyor.

Francesco: Ah benim kifayetsizliğim! Şimdi yaramın en derin yerine dokundun, hem tüm varlığımla acıyı hissediyorum hem de ölüm ânı beni korkutuyor.

Augustinus: Şu an üzerindeki miskinlik kalktı, artık öncekinden çok daha iyi durumdasın. Ama madem bugünkü söyleşimiz çok uzadı, geriye kalan şeylerden yarın bahsederiz. Olabildiğince dinlenelim.

Francesco: Benim yorgunluğuma sessizlik ve sükûnetten daha iyi bir tedavi bulunmaz.

İKİNCİ SÖYLEŞİ

Augustinus: Yeterince dinlendiğimize emin misin?

Francesco: Öyle zannediyorum.

Augustinus: Şu anda ruhunu hangi ümitlerle besliyorsun? Benim söylediklerimi uysallıkla onaylamandan şimdiye kadar hasta olduğun sonucunu çıkarıyorum, lâkin iyileşme yolunda ilerliyorsun.

Francesco: Kendime neyi vaat edeceğimi bilmiyorum. Bir tek Tanrı benim ümidimdir.

Augustinus: Kesinlikle, herşeyden yücedir, lâkin biz sohbetimize dönelim. Birçok tehlike var ki seni kuşatıyor, birçok ses var ki kulaklarında çınlıyor, üstelik bizzat kendin hangi ve kaç tane korkunç düşmanın etrafını sardığını göz ardı ediyorsun. Bu nedenle, her bir yönden sana saldıran ve seni mahvolmaya zorlayan tüm bu tehlikeleri gözlerinin önüne serdiğimde, bir ordu uzaktan belirince, önce riskin küçük olduğunu düşünenlerin başına gelenler senin de başına gelecek. Askerî kıtalar yavaşça yaklaşırken ufukta büyüdüğü sırada o orduyu izleyen, güneş ışığından kamaşmış gözler, silahların parlak ışıltısını da ar-

tık ayırt edemez olurlar, korku yüzlerce kez katlanır ve bununla birlikte mantığın gerektirdiği gibi iyi bir muhafız olmaya koyulmadığımızdan dolayı pişmanlığımız da artar. Sonrasında, bir yandan korku ve ıstırap senin ruhunda neden bu kadar az bir güce sahip diye utanç duyarsın, diğer yandan eğer önceden olduğun gibi hâlâ birçok düşman ile etrafın sarılıysa, sık safları delip geçemiyorsun diye çok da hayrete düşmezsün. Üstelik aklına hâkim olmasına çabaladığım o yegâne şeyin, aynı zamanda diğer düşüncelerin kaç farklı şekliyle çarpışmış olduğu sana daha açık hale gelir.

Francesco: Korkudan donakaldım. Çünkü eğer içinde yaşadığım tehlikenin çok büyük olduğunu gerektiği gibi her daim fark etseydim, zira sen şu an onun görüldüğünden çok daha büyük olduğunu belirtiyorsun, ondan neredeyse hiç korkmazdım, o halde söyle bana, benim için hâlâ ümit var mı?

Augustinus: Afetlerin toplamı ümitsizliktir, geçerli mazeretler yaratarak kendisini onun kollarına atan kimse delilik yapar. Bu uyarımın üzerinde iyice durmalısın.

Francesco: Şu âna kadar buna muvaffak olabildim, ama şimdi korkuyorum, aklımı başımdan aldın.

Augustinus: O halde gözlerini ve düşünceni bana ve senin sevdiğin şairlerden birinin benim için değerli olan sözlerine çevir, dön bu yana:

*Kendi yetersizliğine bak sen,
Ah! Kurtulmak için birleşti kaç insan,
Yüksek surlar ardındaki kaç şehir, silahlar bilen,
Ne senden ne de senin gibilerden medet ummadan.*

Dünyanın sana hazırladığı tuzaklara, etrafında dört dönen sayısız fani hayallerine, seninle çatışan birçok gereksiz gayeye dikkat et. En üstten başlamak adına: O asil ruhların, tüm yaratılmışların arasına gökten nasıl olup da düştükleri aşikârdır; bu misal sana, onlar gibi düşmeyi istemeyeceğinden, gerektiği gibi fayda sağlasın. Zaten kötü yaradılışlı kibrin kanatlarını sen de

sıklıkla birçok şeye karşı açmıyor musun? Hem coşkulu bir adanmışlıkla yolunda devam etmek için bu yaptığının sendeki insanlık haysiyetine uygun olduğu mazeretini öne sürüp, doğandan kaynaklanan naifliğini unutuyorsun hem de kendini zorluyor, çırpınıyor, sonradan seni sıkıştıran ve seni bütünüyle ele geçirip başka hiçbir şey düşünmene müsaade etmeyen sayısız gayeye kendini kaptırıyorsun. Üstelik böylece, kendinde gerçekleştirdiğin bazı şeylerin büyük meşakkati yüzünden, sadece kendi kudretine güvenir bir halde, senin hiçbir benzerinin bunlardan kurtulamayacağını düşünüyorsun. Kendin bunu başarınca da Yaratıcının öfkesini üzerine çekmekten çok hoşnut oluyorsun. Elbette başardığın şeyler seni yüceltmenin yanı sıra, onu yalnız kendi amellerinle hak etmediğin için de senin aklını mütevazı kılmalı. Zaten başarıya ulaşanların yaptığı şey, kendilerini hediyelere boğan sıradan bir cömertlik karşısında da olduğu gibi ruhani olana değil de ölümlü bir efendiye saygılarını sunmak değil mi? Ayrıca bunlar onun büyüklüğüne şükran duyuyorsa, bir an evvel karşılığını da ödemeye çabalamaları gerektiğini düşünmeliydiler. Şimdi, dehandan ya da çok kitap okumandan olsun, belâgatinden ya da sonuçta ölecek bedeninin güzelliğinden olsun, ne kadar aptalca kibirlendiğini farklı kanıtlar ile sana idrak ettireceğim. Her şeyden önce, zeki biri olduğundan kendinde tecrübe etmiş olduğun halde hâlâ birçok şeye kendini kaptırıyorsun, sahip olduğun birçok farklı maharet sana insanlar arasında en sıradan olanların kapasitesine sahip olman için verilmedi. Üstelik bunların arasında ne kadar çalışsan da asla taklit edemeyeceğin küçük görülen hayvancıklar, hattâ senin gibi kitaplar yazanlar bile var. Şimdi git ve benliğini aklın sayesinde yücelt. Olur da bana okumaktan bahsedersen, sana ne faydası olduğunu bilmek isterdim, çünkü okuduğun onca şeyden senin ruhuna ne kazınıp kaldı, sende ne kök saldı da zamanı geldiğinde başak verdi? Elini bağrına koy, şu âna kadar ne öğrendiğini göreceksin, göz ardı ettiğin birçok şeyle kıyasladığında öğrendiklerin anca bir okyanus ve güneşin

ateşiyle kuruyan bir derenin oranı kadardır. Dahası kendinden bihaber olduğu halde, ilimden çokça bahseden kişi, gökyüzünün ve dünyanın dönüşünü, denizlerin büyüklüğünü, gezegenlerin hareketlerini, bitkilerin ve taşların erdemini, doğanın gizemlerini öğrenmeye az emek harcar. Kötü alışkanlıklar seni dolambaçlı sokaklarına sürükledikçe, erdemin doğru ve zorlu patikasını, kitaplardan kendine mâl etmek sana fayda getirmeyecek; akıl insanların yaşadıkları şeyler, seni mantığa uygun ameller yapmaya yönlendirmeyecek. Sen kendin itiraf ettiğin üzere, en gerekli olduğunda sana bile yeterli gelmediğinden, iyi belâgat de fanidir. Hislerinin sana iyi olmadığını söylediği bir şeyi dinleyenlerin alkışlaması anlamsızdır, çünkü her ne kadar dinleyen kişilerin onayladığını hesaba katmaya mecbursan da, kalabalık yüksek sesle çok yaşa diye bağırса bile, konuşmacı bunları zaten hak etmediğini biliyorsa neye yarar? Hem kişi öncelikle kendi kendini beğenmezse, başkası onu beğenir mi? Belâgatine yapılan övgülerin hiçbir elinden kaçmamış olmasına rağmen neden bu sıradan zafer seni hâlâ fazlasıyla şişiriyor, acilen düşünmelisin. Zaten o en önemli şeyi ihmal edip bir kenara bırakarak, yararsız boşboğazlıklar peşinde onca zaman heba edilmesi aşırı çocukça bir davranış, hattâ aptallık sayılmaz mı? Böylece, hep söylendiği üzere, âdeta bülbüller gibi boş konuşmalar ile kendimizi mutlu etmeye niyet edip öz kusurlarımıza gözlerimizi yumuyoruz, zira onlar da kendi seslerinin hoşluğuna kapılıp çatlayana kadar ötüyorlar. Keşke hayatın en olağan ve basit alışkanlıkları karşısında da yüzünün sıkça kızarması için bir sebebin olsaydı, çünkü senin hitabından insanların bihaber olduklarını zannettiğin sırada aslında sen kendi sözlerine hakkıyla anlam katmayı becerememiştin, oysa tabiat bizzat sesleri duyulmadığı için adları konana kadar yok sayılan ne çok şey var. Hem kabul edelim ki sesleri onları birbirlerinden ayırt edebilmek için var, fakat insanın belâgati asla hepsine anlam yüklemeye yetmeyecek, benim başka misaller sunmam gerekmeden buna kendin kani olacaksın. Kaç kez bizzat ken-

din bu konuyla ilgili sızlanmaları işitmedin mi? Kaç kez en ale-ni ve en acil konuları ne divitin ne de lisanın izah etmeye yeterli olmadı diye kendini suskun ya da yetersiz görmedin mi? Aslında belâgat denen şey her düşünceyle örtüşmeye yetmez, eğer ki örtüşürse onu tamamen kapsamaya yeterli olmaz mı? Siz Yunanları kelimelerinin yetersizliğinden dolayı paylıyorsunuz, onlar da sizi. Halbuki Seneca, Latinlerle karşılaştırdınca, aslında onların lisanının daha zengin olduğunu belirtiyor. Tullio ise *De Finibus*¹ eserinde şöyle diyor: “Ben, yerel değerlerimizin neden bu kadar zedelendiğini hiç anlayamam. Ve her ne kadar burası konu edilmesi gereken yer değilse de başka yerlerde söylediklerimi onaylamaktan da kendimi alıkoyamam, Latin dili öyle düşündükleri gibi fakir değildir, aksine Yunancadan çok daha zengindir.” Ve gene kendisi başka yazılarında da *Tusculanae*’de olduğu gibi haykırırdı: “Ey Yunanistan! Kelimelerde iyice fakir olmana rağmen sen kendini fazlasıyla donanımlı görüyorsun.” İki lisandan birini tercih etmek için savaşıldığını duyduğu andan itibaren, Roma belâgatini kendisine baş tacı ederek öncelikle onu kullandı. Ve aynı şekilde Seneca da, o Yunan hayranı bile, *Declamazioni*’de² de yazılı bıraktığı gibi: “Roma belâgatinin en çok şeref duyabileceği ve Yunan kibrini alaşağı ettiği neyi varsa, tamamıyla Cicero döneminde çiçeklendi.” Bu büyük bir övgü ve şüphesiz çok doğrudur. Aynı zamanda, gördüğün üzere, bu hususa karşı olanlar sadece Yunanlar ve sizin ara-

¹ *De Finibus Bonorum Et Malorum* (İyilik ve Kötülüğün Son Noktaları Hakkında), Cicero tarafından 5 kitaptan oluşan felsefi diyalog olarak yazılmıştır. Cicero bu eserinde iyinin son noktası problemini Stoacı ve Epikürosçu felsefeleri göz önüne alarak tartışmıştır. Bu iki öğreti sırayla iyiliği erdem ve zevk olarak ele almışlardır. (ç.n.)

² *De Clementia* (Hoşgörü) Seneca’nın MS 55-56 yıllarında Roma imparatoru Neron’a ithaf ettiği eseri. Konusu hoşgörü ve merhamet üzerinedir, ruhun hoşgörüsü kimden öç almak isteyebilir diye sorarak imparatora vatandaşlarına çocuklarıymış gibi davranmayı öğütler. (ç.n.)

nızdakiler değil, çok daha fazlası, hem de büyük bir coşkuyla, bizzat bizim kendi aydınlarımız için de vakidir. Bunlardan bazıları onlardan yana, Yunanlardan biri ise bizim lehimize destek veriyor: Söylenenlere göre her nasılsa tanınmış filozof Plutarkhos.³ Ama Seneca'ya da olduğu gibi, belâgatte uzmanlık kazanıldığında Cicero'nun önünde eğilmeden olmaz, ondan arta kalanlar için de palmiye yaprağından taç⁴ Yunanistan'a verildi. Nihayetinde benim tavsiyemi soracak olursan, ben bu savların hem birine hem de ötekine hak verirdim, bundan her iki lisanın da yetersiz olduğu sonucu çıkar. O halde saygın edebiyatlar hakkında bu kadar çok laf edilince, diğerlerine ümit edecek ne kalır? O zaman senin de küçücük bir parçası olduğun tüm bir krallığın mutlak yetersizliği üzerine kendi muhakemeni yap ve imkânsızın peşinde çok uzun süre koşmakla kendini hırpaladığın için de utan, eğer ona ulaşma imkânı sana tanınmış olsaydı bile sonucu bomboş bir hiç olurdu. Senin böbürlenmelerinin sonuncusuna değinmek adına sana söylemeliyim ki, her bir yanda cirit atan tehlikelerden bihaber, bedeninin nimetlerini aptalca yüceltiyorsun. Hem kendinde en çok hangi yararlı özelliği besliyorsun? Belki dayanıklılık ya da kalıcı sağlık? Lâkin onları yok etmeye en küçük bahaneler bile yeter; âniden bir hastalığa yakalanmak, bir parazitin ısıırığı, hafif bir yelin esmesi. Acaba sıfatının güzelliğinden mest olup, çehrenin

³ Mestrius Plutarchus (MS 46-120?) Yunan tarihçi, biyografi ve deneme yazarı. Ayrıca orta dönem Platonculardandır. Plutarkhos'un ciltlerce eser yazmış olduğu belirtilmektedir. *Lampria Kataloğu* adlı bir antik katalog listesinde 227 eseri olduğu bildirilmiştir. Elimize geçen eserleri *Paralel Yaşamlar* ve *Moralia* adlı iki toplama eserdir. (ç.n.)

⁴ Veya palmiye dalı; Antik Yunanistan ve Roma'da yapılan yarışlarda kazanan atlet ve şairlere verilen ödül. Zafer, yükseliş, yeniden doğum ve ölümsüzlük sembolüdür, Fenike mitolojisinin hayat ağacıdır. Antik Yunanistan'da zafer tanrıçası Nike ve Roma'da Victoria ile özdeşleşmiştir. (ç.n.)

rengine ve hatlarına kapılarak bundan bir kendini beğenme, hayranlık, hislenme, hoşnutluk çıkarır mısın? Narkisos'un⁵ hikâyesi seni ürkütsün, sadece dış kabuğa bakarak kendini mutlu edene çirkinlik görünmez, oysa sağlığına yeniden kavuşmak için sadece akıl gözüyle bedeninin derinlerine bakman yeter. Beden kısa süre sonra yapraklarını dökecek olan bir çiçektir, binlerce olay bunu kanıtıyor. Aslında başka hiçbir şey kalmasa da, zaten her gün bizden bir parçamızı daha çalan, o kaçar gibi geçen yıllardan biri bile elimizde kalsa kâfi gelirdi. Bunu itiraf etmenin senin için bir utanç olacağını bilsem bile, eğer macera olsun diye yaşa çok bel bağlarsan, hastalıklar ve pek çok benzeri şeyin bedensel güzelliğini soldurabileceğini, elbette sonunda her şeyin toprağa düştüğü o en son ânı ve aynı şekilde şu satirik deyişi ruhuna kazıyarak saklamayı unutmamalısın:

*Ne kadar çürük olsa da bizim hastalıklı toprağımız
Bunu bize ispatlar sadece ölüm ânımız.*

Senin berbat yaşamın ve ölümün hakkında, tekrar düşünmeni engelleyen kibrinin, hangi kaynaktan doğduğu artık açık değil mi? Sadece bu da değil, çünkü ruhum bana daha başka şeyleri de ilave etmemi öğütlüyor.

Francesco: Bekle biraz, lütfen, çünkü çok fazla yükten çöktüm, bunların içinden sana verecek bir cevap bulamadım.

⁵ Narsis; Nehir tanrısı Kephissos ile arındırıcı suların bekçi perisi Liriope'nin oğlu olarak doğar. Bir kâhin ebeveynine Narsis'in dünyada kendi yüzünü görmediği sürece yaşayacağını bildirir. Narsis bir gün bir kaynağın yanına gelir ve su birikintisine doğru eğilerek oradaki sudan içmeye başlar. Doğal olarak, bu sırada, suda yansıyan yüzünü görür. Kendi yüzünü görünce önce şaşkınlığa düşer, sonra kendini hayranlıkla seyre dalar ve kendisine âşık olur. Bu seyirden kendisini bir türlü alamayan Narsis gitgide hissizleşir, dünya yaşamına gözlerini yumar ve bulunduğu yere kök salarak açılmış bir çiçeğe dönüşür. Bu çiçek, güneş gibi, sarı göbekli, beyaz yapraklı, çevresine güzel kokular yayan bir çiçektir (Nergis). (ç.n.)

Augustinus: Hadi konuş, seni can kulağıyla dinliyorum.

Francesco: Senin sözlerin, azımsanmayacak bir dehşet ile beni uykumdan sarsarak uyandırıyor, çünkü bana ruhumdan kesinlikle silemeyeceğim şeylerin suçunu yüklüyorsun. O halde benim dehama çok güvendiğimi mi düşünüyorsun? Dehamın küçüklüğünün farkına vardığımdan, onu artık gerçek anlamda hesaba katmadığımı sana söyleyebilirim. Fazla kitap okumuş olmaktan kibirlenemem, çünkü ilimden büyük bir servet kazanmaktan çok uzağım, bundan da oldukça derin bir pişmanlık duyuyorum. Belâgatimden dolayı kendimi yüceltecek bir şey yok, senin de söylediğin gibi, eğer bu gerçekse, aklımdın meyvelerine hakkıyla anlam katamadığımdan dolayı kendi kendimi küçümsemem de güç. Şu an beni anlamak için dikkatlice bana bakmasan dahi daima kendime karşı ne kadar cahil olduğumu söyleyebilecek kadar bilinçli olduğumu iyi bilirsin, sadece arada sırada başkalarının cahilliklerinden kendimi biraz daha değerli kılacak bahaneler buldum. Çünkü sıkça tekrarladığım gibi, Cicero'nun da belirttiği üzere, biz bu noktaya kendimiz sayesinde değil, başkalarının aptal olmaları suretiyle, bize daha çok hayranlık duyulduğu için geldik. Senin bahsetmiş olduğun özelliklere fazlasıyla sahip olsaydım, bundan dolayı kibirlenmem çok büyük bir önem arz eder miydi? Başkalarının dalkavukluğunun beni kötü etkileyebileceği kadar, ne kendimi az tanıyorum, ne de o kadar tutarsızım. Bu doğru olsaydı, ruh ağır bir şekilde hasta olduğu takdirde, hiçbir ilaç ya da zekâ, ilimle ya da belâgatle olsun, onu düzeltmeye yetmezdi, bana ait bir mektupta bundan yeterince söylenmeyi sürdürdüğümü hatırlıyorum. Benim bedensel güzelliğe olan tutkuma ciddi bir tavırla dokunduğunu kavradığım anda, yüzüne karşı gülmeme ramak kalmıştı. Üstelik her geçen gün gücümün biraz daha azaldığını hissediyorsam, sınırlı vakti bulunan ve ölümlü olan bu bedenden daha neyi ümit edebilirim? Bu nedenle Tanrı böyle bir düşünceye kapılmamam için bana yardım etsin! Gençken saçımın lülelerini kıvırcıklaştırmak ve şık gi-

yinmek için oldukça fazla çaba harcamamın dışında başka hiçbir şeyi inkâr etmiyorum. Lâkin o zamandan beri ruhumu birçok farklı şeye yönelttim, hattâ imparator Domitian'ın⁶ bir vakitler bir bayan arkadaşına yazdığında, güzellik kadar ne daha mutlu eden ne de daha kısa süren bir şey olmadığını tüm gerçekliği ile dile getirerek kendisinin hızla yaşlandığından şikâyet ettiğini de biliyorum.

Augustinus: Seni hatanda ikna etmeme az kaldı, ancak yüzünün kızarmasını benden daha çok kendi vicdanın sağlayacak. Sana pahalıya patlayacak tek bir sözü bile ağzından almaya yeltenmeyeceğim, daha da iyisi, hoşgörülü kişilerin alışkanlık edindiği gibi, hâlâ var olduğunu inkâr ettiğin kötü huylarını, yaptığın çalışmalarla yok etmeye koyulman için senden sadece ricada bulunmam yeterli olacak. Olur da sıfatının güzelliği kazara aklını gene çelerse şu ân o çok beğendiğin uzuvlarının kısa bir süre sonra nasıl çirkin ve iğrenç bir hal alacaklarını düşün, şayet o halleriyle görmen için sana zaman tanınacak olursa bundan bizzat kendin korkarsın. Bu nedenle sürekli olarak kendi kendine filozofların şu söylemini tekrarla: "Ben bedenimin kölesi olmaya değil, başka iyi şeyler yapmaya geldim." Tüm cehalet insanların içinde olduğundan, bedene fazlasıyla itina gösterilirken, ruha olabildiğince azı harcanır. Farz edelim ki, böyle bir kimse kısa süreliğine rutubetli ve karanlık, her yerden sızan iğrenç kokularla dolu bir hücreye kapatılmış olsun. Akli başına geldiği andan itibaren, pislik içindeki zemin ve duvarları görüp, kötü bir yerde bulunduğunun farkına varmazsa ve oradan çıkma vakti yaklaşırken, kulak kabartarak, kendisini azat edecek kişinin seslenmesini sabırsızca beklemezse tamamen delirmiş olduğu kabul edilmez mi? O ürkütücü yerin nemini bedeninden atmak için tedavi göreceği bir yer olmadığı-

⁶ Titus Flavius Domitianus (24 Ekim 51 – 18 Eylül 96), kısaca Domitian adıyla bilinen Flavius Hanedanına mensup Roma İmparatoru. (ç.n.)

dan, alıştığı yerden zorla kopartılmasından korkarak çamurun içinde bağdaş kurup otursa, oranın perişan duvarlarını telaşla boyamaya ve güzelleştirmeye çalışsa, bu nedenle biz onun için, tümüyle sağduyudan uzaklaşmış bir halde, her şeyden endişe duyuyor demez miydik? Ey bahtsızlar, siz de içinde yaşadığınız için tahsis edilen hapisaneyi çok seviyorsunuz, her geçen an onu terk etmeye, ya da oradan dışarı atılmaya daha yakın olsanız bile ondan iğrenmeniz gerekirken daima bakımlı tutmaya vakit harcıyorsunuz. Sen kendin de, *Afrika* eserinde, Büyük Scipione'nin babasının ağzından farklı şekilde konuşuyorsun:

*Özgürlüğe ne engel olması,
Ruh, her çeşit tuzağı yok eder
Ve korkutan bağların sıkıntılarını azaltır.
Böylece ömür, yegâne tesellisi olan sevgiye sıkıca sarılır,
Bu dünyada onun ebedi yuvasına sahip olmayı diler.*

İyi demişsin, ancak mantık, başkalarına öğrettiğini kendi hayırına da kullanmanı isterdi. Söyleşinin içinde sakladığın, belki de sana büyük tevazu, bana ise bütünüyle burnu büyüklük olarak gelen başka bir söz var mı bilemiyorum.

Francesco: Eğer öyleyse, bu bana acı verir, her şeye rağmen benim yaptıklarına ve söylediklerime dayanak olacak vicdanıma kendimi havale ediyorum, bir tek kibirli söz daha zikretmeyeceğim.

Augustinus: Bu da kibrin bir türü değil mi, senin yaptığın gibi, gerekenden fazla kendini yüceltmek yerine başkalarını küçük görmek? Zira her tür sıfatını ayaklar altına aldıktan sonra, bundan çok gururlu bir şekilde alçakgönüllülüğün zırhını kuşanmayı gündeme getirmek yerine kendi yaptıklarından övünmen daha hoşuma giderdi.

Francesco: Kendi kendini değersizleştirmek çok iyi bir şey, başkalarını değersizleştirmek ise oldukça gereksiz ve tehlikelidir. Ama her şeye rağmen devam edelim. Hedeften uzaklaştığını biliyor musun?

Augustinus: Keşke öyle olsaydı, çoktan bunu istiyorsun. Benim ne kendimi ne de başkalarını semaya yükseltmek gibi bir çabam yok. İnsanların amellerinden edindiğim bilgi, maalesef hoşuma gitmiyor, insanların büyük bölümü hakkında düşüncüklerimi bana söyletiyor.

Francesco: Arzu ettiğin her şeyi söyle, yeter ki beni hasetle suçlama.

Augustinus: Böylece kibir artık haset kadar yaralamamış olurdu! Hasetten dolayı seni suçlamıyorum, sana söyleyeceğim şey başka.

Francesco: Bunun suçlamalarının sonuncusu olmasını ümit etmeyi isterdim. O halde, hadi beni doğru patikadan ayıranın ne olduğunu basit bir şekilde açıkla.

Augustinus: Dünya nimetlerine düşkünlük.

Francesco: Büyük bir yanılgıya düştüğüne tüm kalbimle inanıyorum!

Augustinus: Hemen hiddetlenip verdiği sözü unutuyorsun. Tabii ki hasetten bahsetmedim.

Francesco: Fakat bana açgözlü dokundurması yapıyorsun, buna benden daha uzak biri olamaz.

Augustinus: Kendini bu tür kötü bir huydan kurtarmak için çok laf harcıyorsun, bana itimat et, zannettiğin gibi tamamen masum değilsin.

Francesco: Yani açgözlü müyüm?

Augustinus: İlave olarak da fazlasıyla hırslı.

Francesco: Hadi şu an söylediğine başka şeyler ilave etmeye ve suçlayan birinin elini güçlendirmeye acele et. İşte ben, daha başka yaralara da hazırlıklıyım, böylece canımı acıtmaktan zevk alabilirsin.

Augustinus: Benim gerçeği yansıtan sözlerime, büyük özgüvenle, yara ve suçlama isimlerini veriyorsun. Çünkü satirik şiirde dendiği gibi:

*Ya savcı diye adlandır doğruyu söyleyeni
O dostunu sanki yanlış yargılamış gibi,
Ya da gerçek düşmanları satın al, muteber dostlarmış gibi.*

Bana açıkla, senin tedirgin ve endişeli çabaların nereye varacak, hele ömür çok kısayken böyle uzun vadeli ümitlere bel bağlamaya ne gerek var? Belki de yaşamın inanılmaz kısalığı fazla ümit beslemekten bizi uzaklaştırmamalı? Ve sen bütün gün en ufak bir hesap dahi yapmadan bu tür şeyleri okuyorsun. Arkadaş sevgisinin seni kırbaçladığını söyleyeceksin, ama bu gerçeği kazıyıp atmak olur, çünkü başkalarına iyilik yapabilmek için düşman edinen ve kendisiyle mücadeleyi bırakan kimseyi, aklı başından uçmuş diye kabul etmek gerekir.

Francesco: Ben dostlarını düşünmeyecek kadar kibarlıktan uzak ve insanlık dışı değilim, zaten bu kötü hasletlerden, onların sevgisine ya erdemimle ya da hak ederek ulaştım ve onların arasında bazıları var ki, onlara değer vermek, saygı duymak, sevmek, yardım etmek hoşuma gidiyor. Lâkin onlar için, son bir kez daha mahvolmayı arzu edecek kadar cömert değilim, fakat hayat devam ettiği sürece günlük ihtiyaçlarımı da ön görmem gerekir. Horatius'tan⁷ sakındığın oklarını çoktan bana

⁷ Quintus Horatius Flaccus (8 Aralık MÖ 65 - 27 Kasım MÖ 8), Augustus döneminin en önemli Romalı şairiydi. Köleyken özgürlüğüne kavuşmuş bir adamın oğluydu, ama kendisi özgür doğmuştu. Babası açık arttırma işlerinde çalışıyordu, Horatius da babasını fakir ama onurlu bir çiftçi olarak anlatıyordu. Babası bütün parasını Horatius'un eğitimine harcamıştı ve eğitim için onu Roma'ya gönderdi. Ardından Atina'ya Yunanca ve felsefe çalışması için yolladı. Şair, babasına olan saygısını şiirlerinde de gösterdi. Sezar'ın öldürülmesinden sonra Horatius orduya katıldı ve Brutus için Philippi Savaşı'nda savaştı. Brutus savaşı kaybetmişti ve bu savaş sonrasında Horatius kalkanını bırakıp kaçtığını anlatmıştır. Augustus, kendisine karşı savaşınlara karşı genel af ilan ettikten sonra İtalya'ya geri döndü. Bu dönüşünde, babası tahminen ölmüştü ve sahip oldukları da başkalarının eline geçmişti. Horatius'un tanımına göre fakirliğe düşmüştü.

doğru fırlatıyorsun, ben de Horatius'un kalkanını kullanarak, seni onunla cevaplayacağım:

*Değerli kitapların hazinelerini baş tacı ettim,
Ve onların içinde çok dikkatli aradım,
Bana her gün, önceden yediğim taamı sunduğun halde,
Ümit ve korku arasında bölünüp, neden belirsizdir diye.
Meçhul vakitte sallanıp durma, gelip geçer.*

Ve bu nedenle, gene Horatius'un dediği gibi: “Lirin sesini bastıran, acı dolu bir yaşlılık geçirmeyi istemem.” Dahası uzun bir yaşlılığın tuzaklarından çok korktuğumdan dolayı, diğerinden olduğu gibi bu tehlikeden de kendimi sakınmak için önceden önlem alıyorum, böylece şiir çalışmalarımın arasına aile sorunlarını da serpiştiriyorum. Etrafınızda çok az çaba sarf ediyorum, bunun için açıkça size el uzatmadığımı düşünülebilir, ama hepsi ihtiyaçlarım yüzünden, mecbur kalmasaydım böyle davranmazdım.

Augustinus: Eğer sen kendi yaptıklarında deliliğine bir mazeret arıyorsan, elbette ki bunun, ruhunun en derin yerine güzelce kazınmış bir halde durduğu söylenebilir. Ama neden satirik şiirin diğer sözleri de ruhuna kazınıp kalmadı ki?

*Ne için hazineler arayıp biriktiriyorsun
Endişelerinle, bir türlü sonu gelmeyen?
Kesindir öfken, ilan et deliliği seni yönlendiren
Sefil hayatını zorluklar içinde geçirmene neden,
Çünkü ölüm ânında, insanlar sana inanır zenginsen.*

Eğer böyle değilse, servetin peşinden ne kadar koşarsanız, ölümünüzden sonra erguvan rengi kefen içerisine sarmalanmış halde, mermerden kabrinizde dinlendiğiniz sırada, dolgun te-rekenizi kapışacak mirasçılara o kadar da büyük tartışmalar bı-

Ancak eserleriyle göze girince, ülkenin hazinesi tarafından desteklenmiş ve şiir sanatını uygulamasına oldukça rahat koşullarda devam etmiştir. (ç.n.)

rakmanıza neden olur diye düşünüyorum. Bana inanırsan eğer, yararsız ve aptalca bir çaba! Çünkü insanların ortak doğasına baktığın zaman, kendi deneyimlerinden de biliyorsun ki, o çok kolay tatmin olmaz, aklını bir tek kendine verdiği takdirde, basit fikirler seni onun aksine ikna etmediği sürece, kimin senden daha azla yetinebildiğini hemen bulacaksın. Sonrasında, kendini affetmek için şairin mısralarını sebep olarak gösterirsin.

*Ah! Dünya benim için ne lezzetsiz bir taam sunuyor
Ve yalnızca başkaldırmış dallarından
Kızılçık bana en sert palamutlarını veriyor
Ya da çimen yolduğum ayrık otlarını!*

Şairin ya avamın konuşma şekline atıfta bulunmayı ya da konuşmaya başlamak üzere hazırlanan birinin duygularını sergilemeyi hedeflediğini sana söyledim. Sonuçta bu durumda biz-zat kendinden ötürü senin için böyle yaşamamanın her şeyden daha hoş ve tatminkâr olduğunu, bir deliler güruhunun saçmalıkları yerine kendi hislerinden faydalanmak istesen dahi itiraf etmen güç olacak. O halde neden çok acı çekiyorsun? İyi doğana uygun yaşıyorsun, zengin de olacaksın. Daha doğrusu bir vakitler öyleydin, ama artık senin için bu imkânsız olmalı, çünkü halkın inancına göre her kim ki servet sahibi olmaya kendini adar ve asla yeter demez, artık ruh hem açgözlülüğe hem de ihtirasa sürüklenmiştir bile. Geçtiğimiz mevsimde orada burada, ıssız kırlarda aylakça dolaşmanın ve şu an çayırların yeşilliğine uzanmış akan bir derenin şırıltısını dinlemenin, tepelerin düzlüklerinde dinlenirken çevrende olan biteni gözlerinle aşığıdaki ovaya doğru takip etmenin sana nasıl güzel geldiğini hiç hatırlamıyor musun? O güzel vadinin gölgeleri arasında, tatlı uykuya yenik düşmüş, herkesin arzuladığı sessizliğin keyfini çıkarıyor, miskinlikten aklın çalışmıyor olsa da ulvi konular hakkında hayaller kurmak çok hoşuna gidiyordu. Asla yalnız

da değildin; Vergilius'un o yaşlısına benzer şekilde, ilham perilerinin hep yanı başındaydı:

*Cömert ruhun sayesinde
Servetini eşitliyordun krallarınkilere,
Akşam barakana dönerken geç vakitte
Masan güzel kokuyordu satın almadığın yiyeceklerle.*

Ve günbatımıyla köydeki küçük evine yola koyulduğunda, mutlu bir yürekle, tüm ölümlülerden daha zengin ve daha sevinçli olan sen değil miydin?

Francesco: Şu an tabii ki bunu hatırlıyorum, o vakitleri yeniden düşününce de özlemle iç geçiriyorum.

Augustinus: Ey akılsız, eğer bizzat kendinden başka hiçbir kimseyi suçlaman gerekmiyorsa neden buna özlem duyasın? Sefil! Fazlasıyla uzun bir süre, doğanın yasalarına bağlı yaşamaktan sıkılınca, onun tüm kısıtlamalarını ortadan kaldırmamış olduğun takdirde kölesi olacağını sandın. Fakat eğer hemen gevşemiş dizginleri eline almaya çabalamazsan, bir yerden ötekine çılgınlar gibi koşuşturan ruhun uçuşuma yuvarlanacak. Üstelik bu sadece senin başına geldi, çünkü seni kendi dallarının meyvesi hasta etti, böylece sende basit giyinmek ve cahil çobanlar misali muhabbet etmek hasleti gelişti. Aşırı bir hırs tarafından ele geçirilerek, yoldan çıkmış insanların arasına düşmüş oldun; onlar sayesinde günlerin ne kadar da rahat geçip gidiyor, bunu hem sözlerin hem de kederli çehren yeterince açıklıyor. Aynı olumsuz tecrübende inat ettikçe içine düştüğün birçok açmaz sebebiyle suratın asıldığından, artık o düşünceye sıkıca sarılmaktan dolayı şüphe duyuyorsun. Zira seni böylesine sarmalayan kendi günahlarının bağlarıdır; oysa Tanrı şu an olduğun yerde tutunmana rıza gösterir, ancak bir pedagogun çatısı altında çocukluğunu geçirmiş olmana rağmen, olgunluk çağını çaresizlik içinde tüketiyorsun. Gençlik yıllarında kalbin açgözlülüktен lekelenmemişti ve herhangi bir hırsdan uzaktı ve ben, seni daha o zamandan tanıdığım için senden büyük şey-

ler ümit ediyordum. Ama onun yerine, davranışlarını değiştirerek, kendi sonuna gitgide yaklaştıkça, hızla artan bir şekilde bu dünyanın nimetlerine zaaf gösteriyordun. Ve şimdi altına tamah eden birisin, belki hükümler kitabını tekrar gözden geçirmen çok uzak değildir, belki de ölüm küllenmiş halde tam sen iş başındayken karşına çıkar, her geçen gün içimizde büyümesi gereken o şeyin, artık son günümüz geldiğinde sonsuza kadar genişleyip o yasak eşiğe varması zor olur.

Francesco: Üstüme çökebilecek bir yoksulluğu öngörerek, yaşlılığımı rahat geçireyim diye birikim yaptığım için belki azarlanmayı hak ediyordumdu?

Augustinus: Gülünç bahaneler! Seninki, gerçekten delice bir öngörü; büyük bir endişeyle, belki de hiç varamayacağın ya da senin için çok kısa sürecek bir vakti düşünmek. Her şeye rağmen o elim sonu unutmuş gibisin, halbuki o hepimizi bekliyor ve oradan asla dönüşümüz olmayacak. Lâkin sizin saçma alışkanlıklarınızdan biri de şudur: Gelir geçer şeylere gırtlığınıza kadar kendinizi batırmak, aynı zamanda ebedi şeyleri hiç bir ambarda saklamamak. Ve zenginliğe, sanki yaşlılık ihtiyaçlarının bir güvencesiymiş gibi bakarak aptalca bir muhakeme yapıyorsun, Vergilius şu söyledikleri ile seni müdafaa etmiyor:

*Karınca, donanmış dâhice bir çalışkanlıkla
Önlem alıyor geç yaşların tahribatına.*

Neden bu küçücük hayvancığı kendine rehber olarak seçtin, satirik şiirin de tavsiye ettiği gibi, mazeretinle daha zeki görünmeyi mi düşünüyorsun?

*Açlık ve soğuktan insan çok korkar
Karıncayı kendine örnek alır.*

Böylece bu misali her şeyde taklit ettin! Şunu bil ki, bazen yoksulluğu üzerine çekmek için sürekli onun hüznü etkilerini düşünmek kadar sefil ve delice bir şey yoktur.

Francesco: O halde sefalet içinde mi yaşamamı isterdin? Çılgın talih öyle istediği gibi insanların kaderini altüst etmese, onu sırtlanmak gerçekten bana da ağır gelmez.

Augustinus: Şartların en mükemmeli yoksulluktur. Fakat bu nedenle yaşamımızı sürdürmek için ihtiyacımız olanın ek-mek ve sudan başka bir şey olmadığını ve insanın Zeus misali mutlu olması için arzuları vasıtasıyla daha fazla ilerlememesini söyleyip duranların yazdıklarını sana hatırlatmayacağım, doyma-n için Ceres'in⁸ bitkilerini yemeni ve nehrin akıntısında su-suzluğunu gidermeni tavsiye etmeyeceğim. Evet, bunlar muhteşem şeyler, fakat ölümlü kulaklar için can sıkıcı laflar. Bunun için senin naifliğine uyararak, sana tahrip etmeyi değil, doğa-nı dengelemeyi öğretiyorum. Eğer sen kendi kendine yetsey-din, hayatında ihtiyaç duydukların da sahip olduğun kadarıyla sana yeterli gelirdi. O korktuğun sefalete, kendinden başka sebep olan hiçbir şey yok. Ayrıca zenginlikleri istiflemek her defasında sıkıntıları ve ihtiyaçları daha da arttırır, zaten onun üzerinde uzun süre düşünmenin yararsız olduğu çok kez ispat-lanmış bir şeydir. İnsan ruhunun, birçok üstün yetenek ve ilâhi özden oluştuğu halde, gökyüzündeki hazinelere itina göster-medeyi, delicesine yeryüzündekilerin peşine düşmesi dehşet verici yanlış ve acı veren bir körlüktür! Bunun üzerinde düşün, sana yalvarıyorum, adanmış bütün ruhumla, aklının gözlerini kısı, böylece altının parlaklığı onları kamaştırmamasın. Üstelik aç-gözlülük, sana demirden tırnaklarını geçirerek bu dünyanın ni-metlerine meyletmen için senden gökyüzünün düşüncesini sil-diğinden, belki de bu sana gökkubbenin yüce yüksekliğinden en dik yarların dibine kendini kaldırıp atmak gibi gelmeyecek?

⁸ Roma mitolojisinde anne sevgisinin ve büyüyen bitkilerin, özellikle de tahılların tanrıçasıydı. Satürn ve Rhea'nın kızı, Jüpiter'in eşi ve kız kardeşi. Jüpiter'den Persephone'nin annesiydi ve Juno, Vesta, Neptün ve Plüton'un da kız kardeşi. Ayrıca Sicilya'nın baş tanrıçası, koruyucusuydu. Yunan mitolojisindeki tanrıça Demeter'e denktir. (ç.n.)

Francesco: Bunu inkâr edemem, tarumar edici bir düşünüşle uzuvlarımın kaçının kırıldığını ağızıma almak bile istemiyorum.

Augustinus: O halde neden tecrüben sana tehlikeden kaçınmanı öğretmedi? Sana bir kez olsun yeniden doğma imkânı sunulsa, doğru patikada sağlam ayak izlerini bırakmayı istemez misin?

Francesco: Ben çabalayacağım tamam, ama naif doğama şiddet kullanmak benim için çok zor olduğundan, istesem dahi gerektiği gibi yapamıyorum. Antik şairlerin Parnassos dağının ikiz zirvesini tanrılara adaması sebepsiz değildi, çünkü bu şekilde yaratıcılık tanrısı ve ruhun gücü olduğunu söyledikleri Apollon'a⁹ yakarmayı ve Bacchus'tan¹⁰ da dünya ihtiyaçlarını düzenlemek için maharet dilemeyi hedefliyorlardı. Bu düşünceye beni, sadece her şeyin ana dayanağı olan tecrübe değil, aynı zamanda senin de iyi tanıdığın çok kültürlü insanların bilgisi yönlendirdi. Bununla beraber, neyse ki hiçbir inanç o sahte tanrılara borçlu değildir, şairlerin şu inanışında da çok büyük bir bilgelik vardır: Tek bir tanrıya başvurulduğunda, ihtiyaç duyulan her türlü yardım ondan bize yağar, gerçekten çok uzağa kaçılmaz, sen de farklı düşünmemelisin.

Augustinus: Bu konuda farklı düşünmüyorum, aksine çok beceriksizce zaman harcadığın için kendimi kötü hissediyorum.

⁹ Mitolojide müziğin, sanatların, güneşin, ateşin ve şiirin tanrısı, kehanet yapan, bilici tanrıdır. Aynı zamanda kâhinlik yeteneğini diğer insanlara da transfer edebilir. Apollon'un mitolojideki eşi Kassandra'dır, Zeus ve Leto'nun oğlu, Artemis'in ikiz kardeşidir. Roma mitolojisine Apollo ismiyle geçmiştir. Mitolojideki en önemli tanrılardan biri olan Apollon, Anadolu kökenlidir. (ç.n.)

¹⁰ Dionysus veya Dionysos, Roma mitolojisinde Bacchus olarak bilinir. Tragedyalarda Bromios, Euhios, Dithyrambos, İakkhos, İobakkhos olarak adlandırılır. Şarabın sadece sarhoş ediciliğini değil, sosyal ve faydalı etkilerini de temsil eder. Medeniyetin destekçisi ve barış âşığıdır. On iki Olympos tanrısından biri olan Dionysos, Zeus ile Semele'nin oğludur. (ç.n.)

rum. Çünkü evvelden hayatının tamamını en önemli konuları araştırmaya harcamanın kutsal olduğuna inandığından, başka şeylere kendini adamaya mecbur kalınca o günü kayıpmış gibi kabul ediyordun. Artık vaktini yalnızca araştırma yapmaya harcadığından açgözlü emellerin azalıyor. Yaşlılığını dingin kılmaya herkes mecburdur, böylece ona saygı duyarak insanların kendisi hakkındaki düşünceleri değişir diyerek bitiriyorum. Tanrım, sen ne zaman birçok çılgınlığına son ya da çekidüzen vereceksin? Sözü biliyorsun: "Açgözlüye asla serveti yetmez; doğru olan kendi ihtirasına bir sınır belirlemendir." İnsan ağzından dökülmüş olsa bile kehanet gibi sözler. Bitir şunu artık, çoktan vakti geldi.

Francesco: Kayba tahammül etmemek ya da bir şeye bolca sahip olmak, hükmetmemek ya da hizmet etmek, hepsi sadece bir dilektir.

Augustinus: Başkalarına ihtiyaç duymamak için insani özelliklerinden sıyrılmak işine gelir. Belki insanın bütün hayvanların en zavallısı olduğunu unutuyorsun?

Francesco: Bunu sıkça hatırlıyorum, ama hafızamı tazelemeni isterdim.

Augustinus: Onun nasıl çıplak ve şekilsiz olarak, cıyıklamalar ve gözyaşları içinde doğduğunu; nasıl korku içinde ve ayakları üzerinde dahi duramaz halde olduğundan bir elin onu kucaklamasına ihtiyacı olduğunu, ona sessiz hayvanların yiyecek ve giysi sağladığını hatırla. Naif bir ruhu var, huzursuz, birçok hastalık tehlikesi ile kuşatılmış, sayısız tutkuya maruz, nasihatlerden anlamaz, neşe ve acı arasında kararsız, istemekten âciz, duygularını dizginlemeye mecalsiz, kendi hayrına olan şeylerde kararsız. Yeme ve içme miktarı bilinemez olduğundan; besinler, bir hayvana olduğundan daha kolay ona sunulsa dahi alınındaki tere de bir çare bulunmalı. Onu uyku gevşetiyor, yemek şişiriyor, içki sarhoş ediyor, uykusuzluk sersemletiyor, açlık hırpalıyor, susuzluk kurutuyor. Açgözlü ve bir noktaya kadar korkak, sahip olduğundan sıkılır, kaybettiğine ağlar, geçmiş-

ten, bugünden ve gelecekte endişe duyar, çaresizlikler içindeyken kibirlenir, bizzat kendi zayıflıklarının bilincinde, kendini en değersiz tenyalardan aşağı görür. Ve öyle kısa bir hayatla, bilinemez yaşta, kaçınılmaz ânda, ölümün binlerce çeşidine kendini ikram edilmiş bulur.

Francesco: Ah ne dert yumağı! Neredeyse insan olarak doğmuş olmaktan dolayı ıstırap çekiyorum.

Augustinus: Birçok zayıflık ve çaresizliğin içindeyken de, çok yüce olmalarına rağmen, bütün Caesarları¹¹ ve kralları beğenmeyecek kadar zengin ve güçlü olduğunu zannediyor musun?

Francesco: Kim bunu dedi? Ben sana zenginlik ve egemenlikten hiç bahsettim mi?

Augustinus: Lâkin onların herhangi bir şeyin eksik olmasına katlanmamasını gerektirecek kadar büyük zenginliği var mı? Ya kendisine hükmedilemeyecek kadar büyük egemenliği? Çünkü dünyanın tüm hükümdarları ve derebeyleri, hepsi çok zenginler, onlar da sayısız şeyden mahrum yaşayıp gidiyorlar. Orduların komutanları onların emrine âmade olduğu sürece mutlak hâkimiyete sahip gibiler ve çevrelerini sarmış askerî kıtalardan korksalar bile kendilerini başkalarına korkutucuymuş gibi gösteriyorlar. İmkânsız ümit etmeyi bırak, insan olma kaderinden memnun ol, çok zenginliği fakirlik gibi ve aynı şekilde özgürlüğü kölelik gibi karşılamayı öğren. Ne şekilde yaşarsan yaşa boyunduruğunu kendinden söküp atman asla mümkün olmayacak, tıpkı onu çıkartmaya kralların da muvaf-

¹¹ Sezar, Kayser veya kaysar, Roma imparatorlarına verilen Caesar unvanının İslam ülkelerinde kullanılan biçimidir. Osmanlı sultanları II. Mehmet'ten başlayarak resmi sıfatları arasında Kayser-i Rum unvanını da kullanmışlardır. Caesar asıl olarak Romalı devlet adamı Gaius Iulius Caesar'ın (MÖ 100-44) lâkabıdır. Caesar'ın manevi oğlu olan ilk Roma İmparatoru Octavianus Augustus, onursal bir unvan olarak Caesar lakabını benimsemiştir. Daha sonraki Roma imparatorları da Caesar ve Augustus unvanlarını bir arada kullanmışlardır. (ç.n.)

fak olamadığı gibi. Ve eğer ihtiraslarını ayaklar altına almazsan erdem imparatorluğuna yaklaştırmaya asla kadir olamayacaksın. Bunu yapan insan özgürleştğinde, her şeyi öngörüp mizacına teslim olmadığında gerçek bir kral ve kendisinin efendisi olarak kutlu bir şekilde günlerini geçirir.

Francesco: Zaten buraya kadar olanlardan burnuma kötü kokular geliyor ve artık hiçbir şey arzu etmemekten başka bir şey arzu etmiyorum, ama kötülüğe meyil beni kendine çekiyor ve hangi sarsıntıdan kaynaklandığını bilemediğim kalbimin o huzursuz çarpıntısını duyuyorum.

Augustinus: Ve işte budur, bunu sana söylemeye çoktan beri can atıyordum, seni ölüm düşüncesinden uzaklaştıran ve dünyanın karmaşasıyla sıkıca sarmalayan şey budur. Ama seni temin ederim ki bakışlarını göğe doğru kaldırmadıkça ve ruhundaki ölümün ağırlığını hafifletmedikçe kendini mutlu kabul edemezsin. Hele ki kendi iyi doğanın söylediklerini uygularsan ve insanların yaptığı gibi, kendini şiddetli dürtülere kaptırmaktan ziyade ona yardımcı olmaya yönelirsen, bunu yapmak sana pahalıya da patlamaz.

Francesco: Yapacağım bunu da. Ama hırslarıma dikkat çektiğinden beri, vermiş olduğum sözü tutabilseydim çoktan kendimden hoşnut kalırdım.

Augustinus: Neden senden daha iyi bir şekilde hiçbir kimse-
nin gerçekleştiremeyeceği bir çabayı, senin yerine benim göstermemi istiyorsun? Vicdanını derinden incelediğinde, bunun kusurlarından en basiti olmadığını da açıkça göreceksin.

Francesco: Bu nedenle avamın ve toplumun sözcüsü olan ben, şehri terk ederek ormanların ve tarlaların sükûnetinin bağrına yerleşip sinsi onurlarla savaşmayı bıraktım, bir anlamı yok mu? Bana hırslı unvanını yakıştırmayı beklemezdim.

Augustinus: Ey insanlar, siz sayısız şeyi bir kenara bırakıyorsunuz, bu onlara değer vermediğinizden değil, size sahip olma imkânı verilmediğinden. Dilek ve ümit, ilginiz bir ona soğu-

duğunda, bir buna ılıdığında ve aksi olduğunda da sırasıyla sizi kırbaçlıyorlar.

Francesco: Söyle bana, lütfen, benim ümidimin kanatlanmasını ne engelliyor? Belki de elinde gerekli avadanlıklar bulunmayan bendim?

Augustinus: Lâkin senin ziyadesiyle özlediğin şeyi, insanların günümüzde özellikle büyütmeleri işlerine geldiğinden, bu konuda susuyorum. Zaten her tür itibarsızlıkla pohpohlamak, aldatmak, vaat etmek, kandırmak, takıyye yapmak, haksızlıkların üzerini örtmek ve katlanmak, başkalarının da yaptığını tekrarlamaktır. Sen bu ve benzeri hasletlerden tamamen yoksun gibiydin, kendi doğanı alt edemeyeceğini doğru tahmin ederek, mantıklı ve yetkin bir şekilde başka şeylere eğilim göstermiştin. Çünkü Cicero'nun dediği gibi, kendi doğanla mücadele etmektense, bir zamanlar devlerin¹² yaptığı şekilde ilâhi güçlerle kavgaya tutuşmak neye yarardı ki?

Francesco: Böyle bir bedel ödemeye mecbur olduğunda, hâlâ arzu duyulan her tür itibar yerle bir olur.

Augustinus: Bilgece muhakeme ediyorsun, ama gene de senin masumiyetin bana pek samimi gelmiyor. Zira itibarından korkma gerekçeni söyleyerek bana gelmiştin, artık bunun için mücadeleye devam etmemelisin ki ona hükmetmeyi de tutkuyla arzulamayasın; bu nedenle çıkılan zorlu yolculuktan ür-küp daha ilk adımlarını attığında hemen geri dönen kişinin, Roma'yı lekelediği düşünülmemeli. Dahası, biliyorum ki, bunu kendine anlatmayı istediğin ve beni ikna etmeye çabaladığın

¹² Genellikle insan görünümünde fakat anormal büyüklükte ve çok kuvvetli tasvir edilmişlerdir. Farklı bölgelerin mitolojilerinde kökenlerine dair farklı inanışlar vardır. Örneğin Hint-Avrupa mitolojilerinin çoğunda, kaos ile ilişkilendirilmiş lanetli bir ırktır ve yabani bir doğası vardır. Çoğunlukla tanrılarla aralarında husumet vardır. Bazı hikâye ve efsanelerde insan yiyen canavarlar olarak da tasvir edilirler. Masallarda yaşadıkları yerler genellikle mağaralar, ormanlar ve dağlardır. (ç.n.)

halde, sen daha fazlasını yapamazdın. Hep sorulduğu gibi; neden bir parmağın gölgesi yeterli olmaz alnını örtmek için? Belki de senin düşüncelerin ve amellerin bana da aynı derecede anlaşılır gelmiyordur? O halde ne senin şehirlerden kaçman ne de sık ormanların derinliklerine saklanman, senin dualarının bereketini arttırmaz, aksine senin çabalarını günahmış gibi gösterirler. Birçok patikadan arzulanan sonuca varılır. Hem sen, birçokları tarafından yarıda terk edilmiş bir yol boyunca ilerlerken, her ne kadar kestirmeden geçsen de değer vermediğini zannettiğin o hırsın kıyısına geliyorsun. Seni ona çeken aylaklık, yalnızlık, insani şeylere boş vermişlik ve bizzat kendi araştırmaların, eğer sonunda şan ve şeref de yoksa bunlar seni asla sevgiyle kucaklamıyor.

Francesco: Beni zora sokuyorsun, fakat bunlardan vazgeçmek benim için çok büyük bir müşkül olmazdı. Lâkin vakit hızla uçup gittiğinden devam et, eğer ki hoşuna gidiyorsa, çünkü daha birçok farklı şey bizi bekliyor.

Augustinus: Öyle olsun! Sana oburluğun zevklerinden bahsetmiyorum bile, zaten onlar seni asla beslemiyorlar, belki gönüllü bir tatmin değilse bile gene de arada sırada birkaç arkadaşınla sofraya oturmayı deniyorsun. Ama asıl içimi karartmayan: Elini eteğini çekmen çok zor olmasına rağmen, bu tür tatların tüm cazibesi zamanla kaybolur. Hem sen, ne zaman dünyadan uzaktaysan, öyle bir dengeli yaşıyorsun ki, bunu diğer insanların arasında yapmış olduğunu görmek benim için çok hoş. Öfkeyi de bir kenara bırakıyorum, onu arada gereğinden fazla harlasan da düzeltmen gerekmiyor, mizacının yumuşaklığı nedeniyle hemen huzurlu haline geri dönüyorsun. Orazio'nun tavsiyesini hatırla:

Öfke anlık hiddettir;

Ruh direnip ona hükmetmek ister;

Ona itaat etmek istemezsen eğer

Dizginler ve zincirler ile her gün bağlanmalıdır.

Francesco: İtiraf ediyorum ki bu şiirsel savlar ve filozoflardan okuyarak öğrendiğim diğer şeyler benim için sıradan bir faydadan başka şey sağlamadı, hepsinden önce de yaşamın kısalığını hatırlamak. Duydukları öfkeden dolayı, sırayla sadece bizden nefret etmeye ve zedelemeye kendilerini adanmış az sayıdaki kişiyi yok etmeye bizi iten de aynı öfke değil mi? Hayatın son gününde itibarımızı kazanmak için o alevleri bir anda söndürmek yetersiz kalır. Üstelik eğer düşmanımız için, o kötülüklerin en büyüğü olanı, ölümü arzu edersek, çok geçmeden bu melun emelimiz zaten yerine getirilmiş olacak. Bu nedenle kendimizi ve başkalarını parçalamak ne fayda sağlar? Bize, iyiliğe kullanalım diye verilmiş kısacık sürede, sefilce böbürlenmek bizi nereye ulaştırır? Üstelik dürüst zevklere ve ilahî düşüncelere adanan bir süreyi, ancak her tür sorumluluğumuzu yerine getirmek için niyet etmeye yeten bir süreyi, ölüm bize olduğu gibi bizden sonrakilere de gelecek olduktan sonra, neden o halde onu zorunlu olarak amaçlanandan farklı bir son haline getiririm? Bu gerçek üzerine tefekkür etmek, benim karanlık bir uçurumun dibine düşmemi ve düşersem de çabucak kalkmamı engelledi. Fakat tüm gücümle her tür araştırmayı yaptım, asla gazabımın ateşini kontrol etmeyi başaramadım.

Augustinus: Sana veya benzediğin diğerlerine, öfkeniz sebebiyle büyük bir yıkım geleceğinden korkmuyorum. Ruhun her tür rahatsızlığını kökünden söküp atmaya vaat eden Stoacıların övünmelerinin etkisi altında kaldığında bile, bu amaç uğruna Aristotelesçilerin öğrettiği ılımlı mizacı kullanman bana yeter. Ama bunları bir kenara bırakarak, senin daha etkili şekilde üzerlerinde çalışmana ihtiyaç olan daha büyük tehlike barındıran şeylere geçelim.

Francesco: İyilik dolu tanrım! Daha da tehlikeli olabilecek ne kaldı artık?

Augustinus: Belki de şehvetin alevleri sana ıstırap vermiyordur?

Francesco: Hem de fazlasıyla! Bazen çok kavurucu bir şekilde, duygusuz doğmamış olmaktan dolayı yüreğimin acısını derinden tecrübe ediyorum. Ah! Hattâ uzuvlarımın içindeki bu kadar çok duyguyla denenmek yerine hareketsiz bir taş olsaydım çok daha iyi olurdu.

Augustinus: İlâhi şeyleri tefekkür etmekten seni uzaklaştıran, işte kesinlikle budur. Platon'un yüce öğretisi âlâsıyla her tür dünyevi engelden ruhunu temiz ve özgür tutmanın emaresidir, eğer coşkuyla kutsal olanın gizemlerini benimsemeye yaklaşmayı arzu edersek, buna bizim ölümlü yaradılışımızın düşüncesi de eklenmiş olur. Üstelik bu etki için bize gerekli olan, bedensel şehveti söndürmemiz ve hayalimizi körelten her yanılgıyı aklımızdan çıkarmamızdır. Benim doğruyu söylediğimi iyi biliyorsun, çünkü Platon'dan öğrendiğin bu öğretileri açgözlülükle okumanın üzerinden çok vakit geçmedi.

Francesco: Aslında şöyle oldu, telaşlı bir arzuyla ve büyük bir ümitle o yüce adamın yazdıklarını okumaya koyulmuştum, ancak lisanının modernliği ve konudan hemen uzaklaşması gayemi yarıda bıraktırdı. Fakat bahsettiğin öğretileri ben ondan olduğu kadar diğer Platonculardan da aldım.

Augustinus: Hakikatten bahsedilirken, bazen öğretmenin bilgisi çok faydalı olsa da, gene de konuya az dâhil edilir.

Francesco: Ve özellikle bu büyük insanın hakkında, Cice-ro'nun *Tusculanae*'de her söylediği ruhuma kazındı. Üstelik Platon, savlarını herhangi bir mantığa dayandırmasa bile (bak bu konuda ne kadar büyük takdir gösteriyorum), sadece konusundaki yetkinliği ile beni tamamen ikna etmeyi gene de başarırdı. Pythagorasçı¹³ zümre kendi üstadının sözleriyle yemin

¹³ Pythagoras ya da Pisagor: MÖ 570 - MÖ 495 yılları arasında yaşamış olan İyonyalı filozof. Matematikçi ve Pisagorculuk olarak bilinen akımın kurucusudur. Pisagor ve takipçileri tarafından benimsenen ezoterik ve metafizik inançlar için kullanılan bir terimdir (Pythagoreanism). İlk Pisagorcuların benzeri görüşlerini benimseyen daha sonraki oluşumlar "Yeni Pisagorculuk" (*neopythagoreanism*) te-

ediyorken, mütemadiyen Platon'un yüce zekâsının büyüklüğünü düşündüğümde, onu kendi öğretisini ciddiye almaya davet etmek anlamsız görünüyor. Lâkin gayemden çok uzaklaşmamak adına Platoncu öğretinin her şeyden fazla gerçek ve âli olduğunu kabul etmekten şüphe duymamayı hem olgunluk, hem mantık, hem de deneyim bana açıkça gösteriyor. Ve bunun bana öyle çok iyiliği dokundu ki, semavi bir güç ile desteklenmiş gibi yerden yeniden kalkabilme imkânına ulaştım. İnandırılmaz ve çok büyük bir kabullenmeyle şunu kavradım, meğer şu andaki en iyi ve geçmişteki ise en kötü halimmiş. O vakitten beri, üzerimde bulunan yükten dolayı aşağı doğru çekilip eski çaresizliğimin içine düştüm, acı bir şekilde ikinci bir kez daha, neyi kaybetmiş olduğumu fark ettim. Tüm bunları yeniden hatırlarken, Platon'un felsefi düşüncesini ayrıntılı öğrenmenin bana ne kadar fayda sağladığını sana açıklamaktan başka bir amacım da yok.

Augustinus: Buna şaşırmıyorum, böylece ben, senin muharebelerinde hazır ve nazır haldeyken, senin paramparça olup sonra yeniden doğduğunu gördüm. Şimdi ise, merhametimi harekete geçirdin ve düşene elimi uzatmam için bana geldin.

Francesco: Senin müşfik merhametine şükran duyuyorum ve sana soruyorum kendimi yeniden bulabilmek için hangi insani özelliğimi kullanmalıyım?

Augustinus: İnsani özellikleri bir kenara bırak ve her şeyinle ilâhi olanlara koşmaya bak, çünkü Tanrı kendisine güven duymayana yardım etmez. Bunun için ona yönel ve pişmanlık göz-

rimi altında ele alınır. Pisagorcular sayıların nesnelerin gerçek doğasını oluşturduğuna ve ruh göçüne inanırlar. Arınma âyinleri uygular ve ruhlarının tanrılar arasında yüksek bir dereceye erişmesi için geliştirilmiş çeşitli yaşam kurallarını takip ederler. Pisagorcuların et yemekten kaçındıkları antik dünyada iyi bilinmekteydi. Pisagorcuların kullandığı önemli bir dinî simge, Empedokles'in maddeyi bir araya getiren unsurlarla ilgili teorisiyle ilişkili olduğuna inanılan beş köşeli yıldız (*pentagram*) sembolüydü. (ç.n.)

yaşları içerisinde, ona tevazu ile inayeti için dua et. O, gerektiği gibi dersen her arzunu yerine getirir.

Francesco: Zaten birçok kez bunu yaptım, ama ona yeniden rahatsızlık vermekten korkuyorum.

Augustinus: Fakat dileğin ne mütevazı, ne de ölçülü idi, تلاش içinde onu yinelerken de gelecekteki açgözlülüklerin için yer ayırmayı unuttun. Kaldı ki ben sana bizzat kendimde denemiş olduğum bir şeyden bahsediyorum. Kaç kere ona dua etmiştim: "Ey Tanrım, bana iffetinden ver, ama hemen değil, olabildiğince geciktir, çünkü zaten yakında onun da zamanı gelecek. Verimli çağım onun sokaklarında biraz daha sürsün ve imtiyazlarının hazzını yaşasın, başka bir vakit, şimdi olduğu gibi çılgınca eğlenmek utanç verici olabilir. Yılların geçmesiyle benim onlardan duyduğum tatmin azaldığında, zaten o gün tüm zevklere sadece bir elveda diyeceğim, onlardan kaynaklanan doyunluluk, her türlü mahvımın tehlikesini esirgesin." O halde bu sözleri tekrarlarlarken, başka şey dileyip, başka bir şey arzu ettiğinin farkına varmıyor musun?

Francesco: Nasıl yani?

Augustinus: Çünkü her kim ki gelecek için temennilerde bulunur, şimdiyi düzeltemez.

Francesco: Ama ben, bir gün zevk zincirlerini kırıp ve hayatın çaresizliklerini ayaklar altına atıp, birçok tehlikeli fırtınayı atlattıktan sonra selâmete ulaşmak ve güvenli bir limanda kendimi iyileştirmek için imkân verilmesini ümit edip, yanaklarımdan süzülen gözyaşlarıyla, bana merhametini şimdi göster sin diye ona yalvarmıştım. Hem sen, hiç kimse yardımına gelmediğinde, hangi kıyılarıdaki kayalıkların arasında sulara battığımı ve hangi çeşit tehlikelerin hayatımı zora soktuğunu da göz ardı etme.

Augustinus: Duaların etkisiz olduğunda, bu demektir ki bir yerinde yanlışlık vardır, çünkü aksi takdirde O, her şeyi bah-

şeden, Aziz Pavlus'un¹⁴ erdemlerini ve rahatsızlığını daha mükemmel hale getirmek istediğinde yaptığı gibi ya onları kabul eder, ya da gerçekten reddederdi.

Francesco: Dilerim öyle olur ve bu arada da asla dua etmekten vazgeçmeyeceğim, ne yorulacağım, ne utanacağım, ne de ümidimi yitireceğim. Ve belki O, her şeye kadir olan, eğer dileklerim içtense beni dinlemeyi bırakmaz, aksi halde onları olmaları gerektiği hale getirmekten hoşnut olur, kusurlarım için merhamet göstermesine çabalıyorum.

Augustinus: Bunu mükemmel şekilde yapacaksın, fakat önemli olan senin iyi niyetini kaybetmemen. Ve birçok kişinin doğrulabilmek için dirseklerini kullandığı gibi, sana doğru koşan kötülöklere karşı sen de daima uyanık ol, böylece onlar âniden üzerine çökünce altında ezilip eza çekme. Yardım edebilecek olan kişiye doğru koşmaktan asla vazgeçme, çünkü sen belki de onun uzakta olduğunu sandığın anda, o hemen yan başında duruyor olacaktır. Bu nedenle Platon'un şu bilgece deyişini gözünün önünden ayırma ki, onu daha evvel hatırlamıştık: "Tanrı bilincinden; cismani iştah ve şehvet ateşi kadar hiçbir şey uzaklaştıramaz." Bu sözleri tekrar iyice düşün, çünkü onlarda sana verebileceğim en iyi nasihat yer alıyor.

Francesco: Her defasında nasıl bir bedel ödeyerek bu sözcüklere sahip olduğumu sen anlayana kadar, onları sadece kendi krallıklarında hüküm sürerlerken değil, hattâ daha da fazlasıyla ormanda başıboş dolaşıp saklanırlarken yakalayıp bağırma bastığımı sana söyleyip duracağım, üstelik gerektiğinde karşıma çıkabilecekleri yeri de aklıma kazıdım.

Augustinus: Senin bu sözlerin bana anlaşılır gelmiyor.

¹⁴ Paulos ya da Tarsuslu Pavlus (MS 5 Tarsus – MS 67): Roma, Hıristiyan misyoner. Roma vatandaşı Farisi Yahudilerindendir, asıl adı Saul'dur. Luka'nın kaleme aldığı *İncil*'de önemli bir yere sahiptir. *Yeni Ahit*'teki on dört mektuptan oluşan, *Pavlus'un Mektupları* olarak da bilinen bölümler onun tarafından kaleme alınmıştır. (ç.n.)

Francesco: Vergilius'un o korkunç gecede, Truva krallığının son gecesi olmasına rağmen, kahramanına ne çok tehlike yaşattığını hatırlıyor musun?

Augustinus: Aeneas başına gelenleri o dizelerde kendisi anlatmaya koyulmuştu, onlar en bilinen dizelerdir ve okullarda okutulurlar:

Anlatabilecek mi herhangi ölümlü bir lisan

Katliamların ve ölümlerin dehşetini

O unutulamaz gecedeki?

Ah, hiç kimse ağlamadı bu acıklı olay için, yoktur benzeri!

Akropolis düşüyor ki uzun yıllardır krallık ailesinindi;

Evlerde, meydanlarda etrafa dağılmış ceset yığınları

Engelliyorlar adımları

Ve sığınaklarda hepimizin Tanrıları

Fakat tek başına dökülmüyor Truva'nın kanı;

Daha kazanamadan, bir anlığına yürek coşuyor

Ve yenilmez kılıçlarımız hayatları hasat ediyor.

Her yerde yas, dehşet ve ölümler

Korkunç bir görüntü kol geziyor.

Francesco: Şimdi oldu! Bu sırada Aeneas, Venus'un¹⁵ refakatinde, dikkatlice düşmanlar ve alevler arasında gezinirken alınan tanrıların öfkesini görmedi, ölümün seslerini duymadı. Lâkin daha Venus tarafından henüz bırakılmıştı ki, tanrıların kızgın görünüşleri vakit kaybetmeden karşısında belirdiğinde, onu tehdit eden tehlike aşikârı:

¹⁵ Roma mitolojisinde aşkın ve güzelliğin koruyucusu olan tanrıça, Yunan mitolojisindeki dengi Aphrodite veya Afrodit'tir. Doğumu üzerine iki efsane vardır. Homeros tanrıçanın Zeus ile Okeanos kızı Dione'den doğduğunu söylerken, Hesiodos *Theogonia*'da bu tanrıçanın denizin köpüklü dalgalarından doğduğunu söyler. Kronos, kral babası Uranos'u devirirken, bir orakla babasının cinsel organını keser. Kesilen organ denize düşer ve oluşan köpüklerden Afrodit doğar. (ç.n.)

*Truva halkına karşı olan tanrıların
Göstereceğim asık çehrelerini.*

Bu mısralardan anladım ki Venus'un verdiği zevkler, ilâhi olanın çehresini insanoğlundan gizliyor.

Augustinus: Bu güzel zekânla nuru karanlıklardan kurtarmayı becerebilirdin. Bunun gibi şiirsel yaratımların altında hakikat saklı bekler, onu keşfedene kadar çok hassas bir şuur gerekir. Ama neden bu konuya dönmeliyiz ki, zaten en sonda gerğinden fazla bunun üzerinde duracağız.

Francesco: O halde söyle bana, beni bilinmeyen patikaların çevresinden dolaştırmayı bırakana kadar, daha nelerden bahsedeceksin?

Augustinus: Daha senin en derin yaralarına parmak basmadım. Ve bunu, sen söylediklerimi hafızana en iyi şekilde kazıyana kadar, en uygun âna ötelemek istedim. O vakit, az evvel söz konusu ettiğimiz cismani iştahtan söyleşimize yeterince malzeme çıkacağını göreceksin.

Francesco: O vakit hadi devam et, seni takip ediyorum.

Augustinus: Yeter ki yüzüstü bir şekilde inkâr etmekte inat etme, inanıyorum ki o andan itibaren aramızdaki tüm çatışma bitecek.

Francesco: Ah, nasıl hoşuma giderdi yeryüzünden bütün tartışmalara yol açan sebepler yok olsa. Üstelik her ne kadar benim için büyük bir rahatlama gibi görünse bile, kötü niyetli olmadığı takdirde beni asla çatışmaya itebilecek bir şey yoktur, çünkü bu türde sorunlar, iyi niyetli kişiler arasında bile ortaya çıktığında arkadaşlığın doğasına çok ters düşen anlamsız bir düşmanlık taşır. Şimdi bana şu dediğini açıkla, gecikmeden kabul edeceğim.

Augustinus: Senin ruhun öyle bir veba tarafından ele geçirilmiş ki, modernler ona melankoli diyor, oysa eskiler ona hüzn derlerdi.

Francesco: Sadece adıyla bile irkiliyorum.

Augustinus: Elbette, çünkü ondan çok uzun bir süre eza çekmiştin.

Francesco: Evet, bu doğrudur. Lâkin benim bu rahatsızlığım, diğerlerinde olanlar başıma gelmedi, onlar nasıl olduğunu bilemediğim acıyla karışık sahte bir tatlılık barındırıyordu, oysa bundaki her şey hüznü, çaresiz, tatsız ve korkunçtu, her şey ümitsizliğe ve de mutsuz kişileri uçuruma sürükleyen abartılı davranışlara itiyordu. Ayrıca, bende farklı ihtiraslar uyandıran, devamlı, kısa ve anlık hisler var; ancak bu habis ve inatçı şey beni kendine sıkıca bağlıyor ve ne gündüz ne de gece zincirlerini gevşetiyor. İşte o anda parlayan nurun yerini cehennemin karanlığı; ve o zevk aldığım hayatın yerini ise tatsız ölüm alıyor. Böylece bahtsızlığımın doruğundayken, aynı sebepten bende gönül yarası açtığı ve ıstırap içinde yere çaldığı sırada, kendimi öyle bir huşu içinde hissediyorum ki, ondan tiksinden kollarından kendimi kurtaramıyorum.

Augustinus: Kendi hastalığınla ilgili bana çok ayrıntılı konuşmuş oldun, kısa süre içerisinde onun sebebini de öğreneceksin. Bu arada söyle bana neden bu kadar şiddetle endişe duyuyorsun? Dünyevi şeylerin bu kadar hızlı geçmesinden mi, bedenindeki herhangi bir ağrıdan, yoksa adaletsiz talihin bir kez daha seni küstürmesinden mi?

Francesco: Eğer düşmanlarım bana teke tek savaş açsalar, karşılarına çıkmaya muvaffak olurdum, ama bunlar hepsi aynı anda, bana sürü halinde saldırmak üzere harekete geçtiler.

Augustinus: Sende neyin daha ağır bir yüke sebep olduğunu bana ayrıntısıyla açıkla.

Francesco: Felek bana ne vakit oklarından birini atsa, bir kez bile olsun beni derinden yaralamadığını hatırlıyorum ve korkuya kapılmıyorum. Eğer yaramı kanatırsa, az biraz huzursuz olmaya başlarım, sonrasında ilk iki darbeyi üçüncü ve dördüncü takip ettiği sırada, o zaman ikna olup, sanki hemen koşmaya başlayacakmış gibi değil, lâkin adım adım mantığın kalesine sığınırım. Eğer düşmanım bütün gücüyle saldırıya geç-

miş olursa ve insanoğlunun tüm çaresizlikleri, katlanılmış meşakkatlerin hatıraları ve gelecekteki felaketlerin kaygısı muharebe düzenindeki ordular gibi dizili dururken önlerine çıkarırsam, her nerede birçok uğursuzluğun yükü altında ezilmiş ve sıkışmış halde kendimi görürsem, feryat figan etmemeyi başaramam. İşte beni en çok kaygılandıran bizzat budur. O vakit ben, her tarafı ordularla kuşatılmış, kendisine bir kaçış yolu veya selâmet umudu belirmediğinden, ümit edecek başka hiçbir şeyi kalmamış ve her şeyini korkuya teslim etmiş bir kimşenin benzeri olurum: "Çoktan kazmalar kavranıp tüneller kazıldı, kuleleri sarsılırken gördü, merdivenler hendeklere yaklaştırdı, duvarlara kancalar atıldı ve surların dışını alevler sardı; her taraftan silahların parıltısı, düşmanın koşuşturması, hepsinin görüntüsü kaygı verici, sanki iştah dolu gözleriyle avlarını arıyorlar..." Şimdi, zavalılık birçok badireden bir anda çıksa da korkusundan eli ayağı buz kesmez mi? Çünkü ölüm korkusu geçmiş bile olsa, o özgürlüğünü kaybeder ki, bu da bir insan için endişelerin en güçlüsü ya da ürkütücüsüdür.

Augustinus: Senin sözlerin her şeyi açıklamaya yetmiyorsa da, gene de aklına takılı kalan bir tanesini yeterince dikkate alıyorum; en sahte olanını. O, tüm şerrin kaynağı olduğundan, sayısız kişiyi kayba uğrattı ve uğratacak. Söyle bana; şu anki halin sana kötü geliyor mu? Halin sana hüznülmüş gibi geliyor mu?

Francesco: Aslında daha kötü olamazdı.

Augustinus: Neden?

Francesco: Nedenler bir tek değil ki, sayısız.

Augustinus: En ufak bir hakaret sözünde, geçmiş alınganlıkları aklına getirenlere olanlar, sana da oluyor.

Francesco: Ne kadar eski olursa olsun, zamanın erdemi sayesinde bende iyileşebilecek bir yara yok. Hâlâ hepsi kan damlatıyor ve içimi acıtıyorlar, içlerinde iyileştirilmesi mümkün olan varsa dahi felek onun kapanmasına vakit tanımadığı için çektiğim azabı uzatıyor. Buna bir de kin ve insana dair şeyle-

rin faniliğini ilave et, öyle fazlalar ki, hayat çok hüznünlü olmasaydı eğer bana çekilmez gelirdi. Sonrasında beni kahreden şu melankolinin adını her andığımda, kendimi yeterince düzeltmiyorum, ancak ona fazlasıyla tahammül gösterdiğim ise doğrudur.

Augustinus: Zaten gördüğüm kadarıyla, kötülük senin içinde derinlere kök salmış, ama elbette en dipte bulunan köklerden yeniden filizlenmesini istemiyorsan onu yüzeyden koparmak yeterli gelmeyecek. Sonra artık ne taraftan ilerlemeye başlar bilemiyorum, bu beni çok ürkütüyor; fakat benim sözlerim sana daha açık ve anlaşılır olana kadar onları defalarca söylemeye devam edeceğim. Bu nedenle açıkla bana; en fazla neyin sana büyük sıkıntı verdiğini kabul ediyorsun?

Francesco: Görülmeyen şeyleri gördüğüm kadar, duyuyor ve anlıyorum da.

Augustinus: Tüm bunların arasında hoşuna giden bir şey yok mu?

Francesco: Çok az ya da hiç.

Augustinus: En azından iyi şeyler seni beslemiş olsaydı. Ama özellikle pişmanlık yaratan bir şey yok mu?

Francesco: Onu zaten sana söyledim.

Augustinus: İşte sana çok baskı yapan o karanlık ruh halinin başka bir etkisi daha. Şimdi de sana en büyük sıkıntıyı veren şeyin, senin kendi yaptıkların olduğunu düşünüyorum.

Francesco: Başkalarınıninki de az değil.

Augustinus: Ve bu da aynı kaynaktan doğan bir sızıntı. Ama belli bir üslupta devam etmek için; aslında kendi yaptıkların sende fazlaca hoşnutsuzluk yaratıyor.

Francesco: Ey Peder, aynı soruyu yineleyip durman sona ermeyecek mi? Sadece şunu ilave edeceğim; yaptıklarım, ben onları anlamlandırmaya kifayetsiz kaldıkça daha çok canımı sıkıyorlar.

Augustinus: O vakit bu, başkalarının kıskanmasının sende yarattığı sıkıntının emaresidir.

Francesco: Kim ki mutsuz birini kıskanır, kendisi en mutsuz olandır!

Augustinus: Ama seni diğer hepsinden daha çok üzen şey de bu olmalı.

Francesco: Bunu bilemiyorum.

Augustinus: Onun adını söylediğimde aynı düşüncede olmayı isteyecek misin?

Francesco: Evet, içtenlikle.

Augustinus: Kendi bahtından iğrenmişsin.

Francesco: Kibirden, hiç ihtimam göstermeden bütün her şeyi altüst eden kötü ve ayrıca kör olan talihten nefret etmek benim için güç olmayacak mı?

Augustinus: Bundan şikâyetçi olmayan insan yoktur, ama şimdi özellikle senin hissettiklerinden bahsedelim. Eğer bu durumdan gereksiz yere şikâyet ettiğini sana gösterirsem sakinleşecek misin?

Francesco: Üzerine büyük bir meşakkat almış olursun. Ama başardığın takdirde kabul ederim.

Augustinus: Talihin sana iyi davranmadığına inanıyorsun.

Francesco: Hattâ bana karşı çok değişken, çok adaletsiz, çok kibirli, çok acımasız.

Augustinus: Komik bir şairin dediği gibi ondan memnuniyetsizlik duyan tek bir kişi değildir, aslında bu güruh çok kalabalıktır. Sen bu tek kişi olmayı arzulasan da güruhun içinde sayılıyorsun. Fakat eski bir hastalık olduğundan, yeni bir ilaçla hemen iyileştirilebilirse de, önceden denenmiş olanı sana tatbik etmeme izin verir misin?

Francesco: Bildiğin gibi yap.

Augustinus: Cevap ver bana: Hiç açlığa, susuzluğa, soğuğa katlanmak gibi zor bir durumda kaldın mı?

Francesco: Bahtım daha o kadar kem gözle bakmadı bana.

Augustinus: Oysa bu saydığım aynı sebeplerden, ne kadar insan hırpalandı ve ne kadarı azap çekti!

Francesco: Eğer elinde daha başkası yoksa ilacını kendine sakla, bu beni sağlığıma kavuşturmak için kesinlikle çare olma-yacak. Çünkü ben zaten, talihsizlik tarafından hırpalanıp gözü yaşlı şikâyet eden kimseler ile çevrelenmiş olmayı sevenlerden biri değilim. Üstelik sıklıkla kendiminkilerden çok, başkaları-nın dertlerine üzülüyorum.

Augustinus: Seni pohpohlamaktansa sana faydalı olmayı hedefliyorum. Bunun için bilmelisin ki, insan başkalarının ba-şına gelenleri görünce, bizzat kendi başına gelenlerden mutlu olmak için bir bahanesi olur. Çünkü herkes en ön sıralarda otu-ramaz, başka şekilde söylersek eğer ikinciler olmasaydı, birinci-ler de olmazdı. Bunun için talih, ölümlülere en acı tecrübelerle işkence ettiği sırada, sizin için de en korkunçlarını saklamasın, size dostça davransın diye söylenir. Herkesten daha uzun süre-dir bedbaht olmalarına rağmen, onlara en uygun duruma geri dönmelerini sağlamak için acil müdahaleler yapılır, aynı şeye senin kesinlikle ihtiyacın yok, çünkü öyle olmasaydı bunu ha-fifçe atlatamazdın. Ama eğer kendi vaziyetini unutman değil-se, seni uçurumun en dibine kaldırıp atan nedir? Hem bu arada en yüce mertebeye yükselme düşüncesini hedefliyorsun, fark ettiğin üzere az kişi dışında kimseye ona ulaşma imkânı ta-nınmamış olsa bile, kendin de ona ulaşamayınca öfkeyle kav-ruluyorsun. Kaldı ki, kim sonunda zirveye tırmanmayı başarır-sa, orada olmanın tüm dertlerini öğrendiğinde büyük korku-ya kapılmamış olması da mümkün değildir. Bu insanların de-neyiminden ortaya çıkan şudur; oraya yükselmek için o kadar emek harcadıktan sonra, dilekleri orada karşılık bulunca, şim-di bu kadar kolay gerçekleştiğine beddua ediyorlar. Bu olanlar herkes için aşikârsa, en başta da sana, yaşanan uzun tecrübeler seçkin mertebelerin kaderinin ne kadar zor, zahmetli ve acziyet içinde olduğunu öğretti. Bundan dolayıdır ki hiç kimse kendi-ni memnun saymaz, çünkü kimi arzu ettiği şeye doğru yoluna devam eder ve kimi de kendinden şikâyet etmek için geçerli bahanesi olduğuna inanmaz, birisi kendini hayal kırıklığı için-

de kabul ederken diğeri kendini küçümsenmiş hisseder. Sen bu nedenle Seneca'nın öğüdüne bel bağlıyorsun: "Çevrene dikkatle bakarak, kaçının senin önünden gittiğini ve kaçının arkandan geldiğini düşün." Eğer Tanrı'ya ve kendine hoş görünmeyi seviyorsan önden gitmiş olan birçoklarını unutma, bunun için yukarıda açıklanmış olan savda söylenenleri unutmadan, ne zaman yapabilirsen ötesine geçilemeyen o sınıra kendin yönelmeyi başar.

Francesco: Bundan fazlasını da yaptım, zaten eğer gördüklerim yanıltmıyorsa, benim dileklerim itidallidir. Ama çağımızın yozlaşmış gelenekleri ve yüzsüzlükleri vasıtasıyla, benim mizacımdaki insanlara tembel ve çelimsiz yakıştırmaları yapıyor.

Augustinus: Avamın fikri senin huzurunu mu bozacak, o asla sağlıklı muhakeme yapamayan, hattâ asla hiçbir şeyi gerçek adıyla isimlendiremeyen avamın? Ve sen, doğru hatırlıyorsam, bir zamanlar buna aldırmazdın.

Francesco: Hiçbir zaman şu an olduğu kadar az tahminde bulunduğum olmadı. Hakkımdaki bu tür yargılar, bir keçi sürüsünden daha fazla ayaklarıma dolanıyor.

Augustinus: O halde devam et, senin duygularını başka ne harekete geçirir?

Francesco: Tüm yaşıtılarım arasında hiçbiri benimkilerden daha sağduyulu arzular beslemedi ve bana olduğu gibi hiçbirine adımlarını yavaşlatacak bir zorluk yaşatılmadı; işte en çok canımı yakan şey budur. Üstelik hedefimi çok yükseğe dikmiş olsam, benim ve herkesin gönlünden geçeni bilen Hakikati şahitlik yapmaya çağırırım. O, düşüncelerin en gizlisini bile okur, akıl çıktığı her dereceyi ne kadar aşsa da artık ruhun sakinliğini asla yitirmeyeceğini O iyi bilir, bu kanaati her tür değerden daha öne koymam gerektiğini kabul ediyorum. Bunun için, zahmet veren gayelerle körüklenmiş olan yaşam koşullarına öfke besleyerek her daim vasat biri olmayı tercih ettim;

sadece söylediklerimde değil, daha çok yaptıklarımda Horatius'un şu savını düstur edindim:

*Kim ki neşeyle kucaklar saygıdeğer vasatlığı,
Hüzünlenmez fakir hanesinden dolayı;
Ama çekiş gibidir kıskanç olanın kini
Sakinlikten kovar onun dingin yüreğini.
Şunu ilave eden mantık bana iyi gelir:
Israrla uzaması ile yüce çamların delinir gökler
En yüksek kuleler daha büyük endişeyle çöker
Toprağa düşerler dağlarda yıldırımlar,
Uygun hava ile daha da parlar ve her şeyi parçalarlar.
Mütevazı halimden dolayı asla acı çekmedim.*

Augustinus: Kendinin ne kadar sıradan olduğunu düşünsen dahi bunun senin durumuna uymadığını sana kabul ettirince bana ne cevap vereceksin? Ya senin vasat biri olmaktan uzun süredir nasıl zevk aldığını gösterirsem, kaldı ki haklı nedenle de zevk duyuyorsun. Peki ya onu nasıl arkada bırakacağını da söylersem? Birçok şeyi küçümsemekten ziyade, imrenmek için mazeret yaratıyorsun.

Francesco: Keşke bu da doğru olsaydı, bana hep tersiymiş gibi gelmişti.

Augustinus: Hattâ senin sahip olduğun bu delice düşüncen tüm kötü şeylerin kaynağı ve şu an en başta ondan dolayı eziyet çekmekteisin. Bu nedenle o tür Charybdis'ten¹⁶ uzak durmak için kürek ve yelken gücü kullanmak gerekir.

Francesco: Fakat nereye kaçmalıyım? Geminin pruvasını hangi limana çevirmeliyim? Eğer ellerimle dokunabildiğime değilse, başka neye inanmalıyım?

¹⁶ Yunan mitolojisinde bir deniz canavarıdır. Poseidon'un kızıdır. Diğer tanrıların eşyalarını çalmaktan hoşlanmakta, ancak aldığı eşyayı hemen geri getirmesiyle tanınmaktaydı. Zeus, Charybdis'i sonunda büyük bir girdaba dönüştürür. Kitapta kullanılan anlamı girdaptır. (ç.n.)

Augustinus: Sen tam önünde durmayan şeyi göremiyorsun, lâkin eğer geri baksaydın, senin adımlarının ardından oluşan sayısız karmaşayı gözden geçirip, arka sıralarda durmaktansa, ön sıralarda yürümeyi bilirdin. Fakat amacındaki tekdüzelik fazla bir şey görmeni engelliyor.

Francesco: Bir keresinde öyle de yaptım ve yazgımdan yüzüm kızarmaksızın arkamdan takip eden birçok kişiye akıl dahi verdim, bu nedenle yaptığım birçok şeyden haklı olarak nefret ediyor ve iğreniyorum. Hattâ Horatius'un cümlesini benim durumuma uyarlarsak: "Kaçıp giden belirsiz zamanda havada asılı kalmak hep bana düşüyor." Ama bu endişeyi sırtımdan attığım takdirde, ihtiyacı olana bolca verecek kadar aklım var, böylece tamamen huzur dolu vaziyette diyeceğim ki, benim yerime zaten şair ilave etmiş:

*Belki fazlasını diliyorum? Bana yeter aslında
Tüm sahip olduklarım, hattâ azı da.
Gelip geçiyor mutlu mesut hayatım şu anda.
Eğer yaşam uzunsa daha
Bende eksik olan ilâhi güç hâlâ.*

Ben daima gelecek endişesiyle ve ruhumda belirsizlikle, talihim nimetlerinden herhangi bir tat almıyorum, gördüğün gibi, yaşıyorum, kendimden çok başkaları için; her şeyin içinde en acınası olanı da bu. Ah, en azından yaşlılıkta dinginlik bulsaydım! Dalgalarla çok uzun süre çarpılıp durduktan sonra sakin bir limanda ölebilsedim.

Augustinus: Ve sen bu nedenle insanların binlercesi içinde, dünyevi işlerin koşuşturması arasında, binlerce ve binlerce çeşitli olayla sarmalanmış, hem de geleceğin bu kadar büyük belirsizliğine rağmen, kısaca, yalnızca sen, talih imparatorluğunun himayesindeki tüm diğerleri gibi bekler vaziyette, yaşamı hiçbir şey düşünmeden mi geçireceksin? Ey ölümlü insan, neye imrendiğine iyi bak; istediğin şeye bir bak. Sonra şikâyetçi olurken sanki kendin için yaşamamış gibi yapıyorsun, seninki

zavallılıktan çok kölelik diye adlandırılmalıdır. Hem sen aklınla dünyevi şeylerden ziyadesiyle uzak dursan bile, bu hâl bedbahtlık olarak kabul edilmesine rağmen, kendi başına yaşamayı becerebilen çok az kişiye denk gelirsin. Çünkü onlar ayrıca en şanslı sayılsalar bile hem kendilerine kölelik yapmak üzere sayısız kişiyi hazırda tutarlar hem de diğerleri bunu görev bilirler, uykusuzluğu ve zorlukları hesaba katmadan başkalarının emri altına girerek onların emirlerine bağlı olarak yaşarlar. Ve seni kayda değer bir örnekle ikna etmek için, sana Iulius Caesar'ın sözlerini tevdi edeceğim, emsalsiz bir burnu büyüklükle söylemiş olsa dahi gerçek: "İnsan soyu çok az şeye hizmet etmek için yaratılmıştır." Tüm dünya, ondan başka hiç kimse için yaşamamaya zorunlu bırakılmış olsa bile, o da başkaları adına yaşıyordu. Kimin için diye soracaksın belki? Sana cevaplayayım, kendisini öldürenler için, şu Brutus ve şu Cimber¹⁷ ve şu kötü niyetli senatörlerin kini için, onların açgözlü isteklerini doyurmaya eli açıklığı yetmedi onun gibi çok mütevazı bir iyilikseverin.

Francesco: Sözlerin beni öyle bir ikna etti ki, artık ne yoksul ne de köle olmayı küçümseyemem.

Augustinus: Hâlâ bilge olamadığın için, sen daha çok kendini küçümse, sadece bu özgürlük ile zenginliği uzlaştırır. Yoksa bilmelisin ki, kim kayıtsız bakışlar ile çarelerin uzaklaşmasını seyreder, sonrasında neden etki etmediğinden yakınır, hiçbir şey anlamaz doğadan, ne bundan, ne de ondan. Her şeye karşın sen devam et. Buraya kadar söylenenler dışında, bedeninin naifliği ya da herhangi bir gizli kaygıdır belki de seni en çok hırpalayan?

Francesco: Arada sırada bedenimin bende sebep olduğu büyük rahatsızlıkları düşünüyorum, tiksinti duymamam müm-

¹⁷ Lucius Tullius (ya da Tillius) Cimber: Iulius Caesar'a düzenlenen suikasta katılan ve ona saldırılması için işareti vermiş olan Romalı Senatör. (ç.n.)

kün olamaz, ancak başkalarınınkini ile kıyasladığımda, benimkinin bana yeterince itaatkâr olmasından avunmam gerekir. Ah, aynısını ruhum için de diyebilseydim! Ama o hükmetmeyi arzuluyor.

Augustinus: Mantiğın hükmüne âmade yaşayan birinden başka hiçbir şey daha fazla arzu edilemez. Ama bedenine dönersek, sende ne tür bir sıkıntıya sebep oluyor?

Francesco: Sadece diğer insanlarla ortak olan sıkıntılara sebep oluyor. Bu sayede onun ağırlarıyla bana eziyet edip, ağırlılığıyla beni ezip, kollayan ruhu uykuya zorluyor, başka ihtiyaçlar için bunları sırayla saymak çok uzun ve sıkıcı olurdu.

Augustinus: İnsan olarak doğmuş olduğunu hatırladıkça çok fazla endişeni ortadan kaldırıp atamazsın. Şimdi farz edelim ki bu felaketi de geçtin, başka mutsuzluk bahanen kaldıysa bana söyle.

Francesco: Kulağına talihin merhametsiz zalimliği çalınmadı mı hiç, benim için gerçek bir üvey anne, o yalnızca bir günde, tek bir yanlış anlamayla sadece bir günde beni kaldırıp çamurun içine attı; bütün ümitlerim ve zenginliğimle, ailem ve evimle birlikte.

Augustinus: Gözlerinde keder görüyorum: Bunun için de susuyorum. Yalnız şu an seni ehil kılmak yerine daha çok uyarmayı tercih ediyorum, bu da benim için fazlasıyla yeterli. Çünkü eğer sen, sadece hanedan sülalelerinin değil, yüzyıllar boyunca ortaya çıkmış şöhretli krallıkların da nasıl tükendiklerini aklına getirirsen (hem kadim trajedileri bu şekilde okumak sana az fayda da sağlamayacak), zavallı ailen de benzer bir kaderi yaşamış olduğu için, böylece çok daha az acı çekmeye bahanen bulunur. Hadi şimdi devam et, göz açıp kapayıncaya kadar açıkladığım şeyler, daha olgun varsayımlar yapmana malzeme sağlayacak.

Francesco: Ne zaman can sıkıntılarımı ve hayatımın günlük kaygılarını ifade edebilecek doğru kelimeleri bulacağım? Dünyada ne kadar daha çok kötülük olursa, âdeta içi balçık-

la dolu bir sintine misali o kadar köpüren, yeryüzündeki tüm şehirler içinde o en âdi ve en hüznü olanını görünce nasıl üzölmeyeyim? Mide bulandırıcı aşğılamalara iten birçok alçaklığı hangi sözlere sığınarak dile getireyim? Üstelik sokaklar âdeta lağımlar gibi, kuduz köpekler ve pespaye sokak kadınları ile ağzına kadar dolu halde, tekerleklerin güröltüsü şehir surlarına varıyor, at arabalarının geçmesiyle birlikte yürümek bir felaket haline geliyor, her türde insan ve benzerleri de cabası? Sonra sefaletten mustarip dilencilerin korkunç görüntüleri, birçok zenginin şehvetin zevklerine olan çılgınca özlemi, ruhların uyumsuzluğu, yoz gösteriler ve karmaşık seslerin şamatası, tedirgin yeni yetmelerin omuz atmaları ve üzerinize yürümeleri: Tüm bu olanlar iyi insanlara hüznün veriyor, cömert ruhların dinginliğini alıp en mükemmel ilimlerin araştırılmasını aksatıyorlar. Böylece Tanrı, benim gemim tüm bunlara dayandığı sürece, sulara batmaktan alıkoysun! Bu sebeple, mevcut durumda bile, gerçekten cehenneme indim mi diye sıkça etrafıma bakınıyorum. Şimdi bu şartlarda insan nasıl olur da her şeyini iyilik aşkının kutsanmasına adayabilir? Bu nedenle git ve aklını güzel çıkarımlar için hazırla.

Augustinus: Horatius'un şu dizeleri seni her şeyden daha çok üzen şeyi anlamamı sağlıyor. Yaptığın araştırmalara tezat yerlerde hayatını geçirmek sana anlamsız geliyor, tıpkı bununla ilgili şairin söylediğı gibi:

*Birisi bile tatlı tembelliğı alırsa ilham perilerinin,
Şehirliler kaçar ve sıçanlar azar yeniden.*

Ve sen bizzat kendin bir mektubunda, başka kelimelerle de olsa aynı konudan bahsediyordun:

*Ortadan kaybolur ozan isyanıyla halkın,
Gölgenin keyfini sürer sakinliğinde ormanların.*

Fakat şuna inan ki, kendi düşüncelerinin iç hesaplaşması dinmiş olduğunda, şehirlerin sağır edici güröltüsü senin duyuları-

nı darmadağın edecek, ama henüz ruhunu değil. Lâkin zaten bildiğini sana bir daha tekrarlamamak adına, sadece Seneca'nın büyük ihtimalle bu amaçla yazmış olduğu mektubu ve onun "Ruhun Dinginliği Üzerine" başlıklı kitabını sana hatırlatacağım. Aynı şekilde, sen bu hastalığını tedavi edene kadar Cicero'nun *Tusculanae*'de Brutus ile üçüncü buluşmalarında, âlicenaplıkla söylediklerini okuyabilirsin.

Francesco: Bu kitapları çok dikkatli bir şekilde okumuş olduğum sana bir sır olmamalı.

Augustinus: Sana yeterince yarar sağlamıyorlar mı?

Francesco: Bir süre öncesine kadar birçoğunu elimden düşürmüyordum, ancak henüz bir kenara da atamıyordum, işte ben, gene önceki adam.

Augustinus: Tüm okumuş insanlarla birlikte sahip olduğun ortak bir alışkanlıktır bu. Bundan da o çirkin çarpıklık ortaya çıkar, edebiyattan anlayan insan sürüleri, orada burada dolaşıp yaşama sanatı hakkındaki ihtilafı asla bitirmezler, öğrettikleri doktrinleri de etkili bir şekilde sunmayı beceremezler. O halde doğru okuyabilmek için bazı yerlerin üzerine işe yarar ipuçları koymak icap eder.

Francesco: Hangi ipuçlarından bahsediyorsun?

Augustinus: Okurken selâmete ulaştırıcı savlar gözüne takıldığında, ya ruhunu harekete geçirirler ya da onu düzeltirler, zekânın keskinliğine çok güvenme, o savları hafızanın en ücra köşelerine kazımayı ihmal etme, ta ki onları kendi içine iyice sindirip senin olana kadar. Öyle bir an gelecek ki, şartlara veya mekâna bağlı olarak arada sırada bir veya daha fazla rahatsızlık sana yeniden hâsıl olunca, hani denir ya bir tabip edasıyla, sen ilacı ruhunun içine zerk edeceksin. Böyle bir durumda, insan bedenine benzer şekilde, ruhunda da bulunan tutkuları iyileştirmeyi geciktirdiğin takdirde, her tür selâmet umudun solar gider. Yerinde bir örnekle, herkese de apaçık görüldüğü üzere; fazlasıyla tahammül gösterilmiş bir mizacın davranışları ortaya çıkar ki, bedeni her şeyini kaybetmeye yönlendirir,

ruh ve tüm insan bu davranışları mantığın işlevleriyle dizginlenmemiş olduğunda, o ihtiyaç duyulan ilaç geç tatbik edilmiş olur. Öncelikle konuşulması gereken; öfkedir, bazı kişiler boşuna mantığın tahtının onun üzerine yerleştirilmiş olduğunu kabul etmiyor. Bunlar ruhu üç parçaya ayırarak, yüksek bir kaya üzerindeymişçesine başın içine mantığı, öfkeyi göğüs boşluğuna, şehveti bel boşluğuna yerleştirmeyi önerdiler. Hem böylece mantığa kendisini baskı altına alan şiddetli tutkuların saldırılarını savuşturması için böyle bir yer ayrıldığına inanıyorum, oradan laf olsun diye yapılmış gibi gelebilir: Ayrıca öfke içinde, mantık ağza çok yakın olduğundan ona gerekli freni yapabilir.

Francesco: Güzel söylüyorsun! Açıkça anlaman için; ben sadece fizikçilerin yazdıklarından değil, çok daha fazlasını da şairlerin yararlı metinlerinden elde ediyorum. Bilmelisin ki o mısralar arasında Vergilius'unkiler; derin mağaraların içinde sıkışıp hiddetlenerek dağdaki manastırın duvarları etrafında uğuldayan rüzgârları tasvir ederken gözlerimizin önüne Aiolos'un¹⁸ görüntüsünü getiriyor. O; yüksek bir kayanın tepesine kurulmuş öfkesini dindiriyor, sıklıkla insanların gönlü sıkıştığında tahammül eden ve ruhun taşkın davranışlarını huzur içinde düzenleyen mantık, bana ortaya çıkmış gibi geliyor. Diğer şekilde:

*Topraklar, sonsuz sema ve denizler,
Onların ani saldırısıyla dağılmış ve götürülmüşler,
Havayı kör gibi elleriyle hızlıca yokluyorlar.*

Bana bu örnek şöyle açıklanmalıdır gibi geliyor; rüzgârla altüst olan topraklar, bedenin topraktan olduğunu; denizler, yaşanan yerdeki ruh halini gösterir; sonsuz sema ise en gizli dehlizler-

¹⁸ Yunan mitolojisinde rüzgâr tanrısı. Poseidon'un oğlu olan Aiolos; Notos, Boreas, Euros ve Zephyros adında dört rüzgârı bir tulumun içinde kapalı tutar ve sadece Zeus'tan aldığı buyrukla ortaya sa-lar. (ç.n.)

de konaklayan ruhtur. Burada, aynı şairin başka bir yerde de izah ettiği gibi, patlamaya hazır bir yaşam gücü ve göksel bir kaynak bulunuyor. Sanki şair tutkuların içinde ruhu, bedeni ve insanın bütününe tamamen bitiren bir güç olduğunu söylüyor. Tersî olmasına rağmen, dağların ve kralın üzerinde başın bir kaya gibi durması ve mantığın onda barınması ifade edilmiş gibi görünüyor. İşte bu sözler:

*Geniş inin içerisinde Aiolos
Rüzgârlarla savaşı dizginliyor,
Tekrar başlayan fırtınalara hiddetle hükmediyor,
Onları prangalara vuruyor
Ve en gizli mağaralarda hapis tutuyor.
Dağların arasında manastırların çevresinde onlar
Hiddetlenmiş uğuldayarak esip duruyor.
Bu sırada yüksek kayanın zirvesine kurulmuş
Hareketsiz duruyor ve elindeki asasına dayanıyor Aiolos.*

Sonra ben, bu kelimeleri tek tek ele alarak kendi içimde birçok isyan ve mücadeleyi uğultulu fırtınaların gümbürtüsü ve hiddeti gibi yaşadım; öfkeyi en iyi açıklayabilen belirtiler. Krala dair okuduğumuz üzere, kayanın en tepesine oturarak asasını emir vermek üzere kaldırıyor ve isyancılar hapse kapatılıp zincirlere vuruluyor, hiç şüphem yok ki şair mantık hakkında tüm bunları kastetmemiştir. Son olarak, mantık ve öfke üzerine bahsedilenleri daha anlaşılır olarak açıklamak için, bunlar ruhu bulanıklaştırır; ilave etti: “O ne ruhu sakinleştirir, ne de öfkeyi dindirir.”

Augustinus: Kendini şiirsel anlatımların gizemine oldukça iyi kaptırıyorsun, bundan dolayı seni takdir ediyorum. Çünkü bizzat Vergilius kendisi de yazarken bunu hedeflemiş olmalı, denizdeki bir fırtınayı düşünmekten çok uzak olsa bile onu tarif etmekten başka bir şeye niyet etmemiş olmalı, yazdıklarında oldukça akılcı olan şey gazabın vahameti ve mantığın gücü hakkında tüm söyledikleridir. Lâkin öfke ve diğer tutkularla il-

gili yarıda kalmış sohbetimize devam etmek için, öncelikle de burada bahsi geçen şu vebayı konu ederek, dikkatli bir okumanın ardından benzer düşüncelerin meyvesini toplamayı başarana kadar, seni asla yeterince inanmaya zorlayamam. Dediğim gibi, faydalı savlardan bazı anlamlar çıkarıyorsun, ama ancak hafızana ilâştirecek kancalar kadar yarar sağlıyorlar, elbette bu da her çeşit düşmana karşı sana iyi bir muhafız olacaktır, özellikle de hüznü karşı. O ki, ölümcül gölgesiyle, erdemin tohumlarına ve aklın meyvelerine zarar vererek insanı ölüme yönlendirir. Tullius zarıfçe şöyle der: “Her tür çaresizliğin sebebi ve başlangıcı onda bulunur.” Ağlamaya sebebi olmayan insan bulunmadığını bir kenara bırakırsak, aslında hatalarının hatırası sana iyi yönde üzüntü veriyor, sen ümitsizliğe kapılmadığın sürece selâmete ulaşman için de aynı şekilde, hüznün yegâne çaredir. Kendini en küçük parçana kadar incelemeye kalktığında, acılı ve kederli insanlar ordusu içinde olsan dahi, ilâhi imanının nasıl tek bir neşeyi ve dayanağı bile senin kaderine koymamış olduğunu anladığını itiraf etmek zorunda kalacaksın. Sonra hâlâ hem tek başına yaşamamış olmaktan hem de devamlı artan hemşehriler kalabalığından ıstırap çekersen, kendini düşünceye davet ederek hırpalanmış ruhunu tazele, çünkü bu şikâyetin tüm önemli insanlarla ortak ve kendinden başka da suçlayacak hiç kimse yok. Ayrıca senin ayak izlerin bu tür kararsızlıklar içinde silinip gidiyorsa, tüm bunlardan istediğin anda uzaklaşmakta özgürsün. Aynı şekilde avamın haykırılarına kulaklarını alıştırmak da sana çok fayda sağlayacak, böylece o kulak tırmalayan gürültü, sana yüksekte dökülen akarsuların çağıldaması gibi gelecek. Bu nedenle sana geçen defa dediğim gibi, içinde mücadele eden isyanları bastırmaya çalış, böylece bütün hüznün yok olup gidecek; çünkü dingin bir yürek, avare gezen bulutlardan nafîle kararır veya seslerin gürlemesinden sağır olur. İşte o zaman denizde gemisi batanlara limandan bakanlardan ve dalgaların arasında imdat isteyen kazazedelerin uzaktan sesini dinleyenlerden farkın olma-

dan, sükûnetle gözlerini çevrende gezdireceksin. Hem diğerlerinin felaketleri nedeniyle oluşan mahzun görüntü için ruhunda daha büyük bir merhamet harekete geçecek hem de kendini emniyette hissettiğin için bir o kadar daha memnuniyet duyacaksın. Böyle davranarak, öyle olmasını umuyorum, yüreğinde huzura yeniden sahip olacaksın.

Francesco: Her ne kadar birçok kafa karıştırıcı şey söyleyip durduysan da benim bunların arasında hepsinden çok hoşuma giden, şehri terk etmekte haklı olmamı kolayca yargılıyor olman. Her sefer olduğu gibi, beni birçok değişik konuda gene ikna ettiğinden, sen beni her konuda alt etmeden evvel, silahlarımı buraya terk etmenin en iyisi olacağına inanıyorum.

Augustinus: O zaman hadi, bir kere olsun bu tür hüznü verici şeyleri şuraya bırak ve kendi talihinle barışmaya yönel.

Francesco: Tabii olur. Şu talih de keşke bir şeye benzeseydi. Bildiğin üzere, zaten Yunan ve Latin şairleri arasında talih konusunda büyük bir tartışma devam eder durur. Aynı konu hakkında Tullius, âdeta hiç var olmamışçasına asla onun adını bile anmayanları eserlerinde küçümseyerek, defalarca talihten bahis açar, onu her şeye kadir olarak düşünür, talih fikrine soylu bir tarihçi ve yüce bir konuşmacıyı da otorite olarak katar. Ve gerçekten Crispo Sallustio¹⁹ her olayda hem talihin hükmünün olduğunu kabul eder, hem de Tullius onu insana dair şeylerin tanrıçası olarak adlandırmakta boşuna ısrar etmez. Bu konuda bana tavsiye edilmiş olduğu üzere, başka bir zaman ve mekânda ondan bahsedeceğim, lakin bizim amacımıza gerektiği ka-

¹⁹ Gaius Sallustius Crispus: Genellikle Sallust olarak bilinir, (MÖ 86-MÖ 34), Sabinlerin ülkesindeki Amiternum'da doğmuş olan, tanınmış bir pleb ailesine mensup Romalı tarihçi. Sallust'un en bilinen eserleri arasında Catilina Tertibini anlattığı *De coniuratione Catilinae* ya da *Bellum Catilinae*, Jugurthine Savaşı'nı anlattığı *Bellum Jugurthinum*, en önemli eseri olduğu kabul edilen ve Roma'nın MÖ 78 - MÖ 67 arası tarihini anlattığı beş kitaptan oluşan *Historiae* sayılabilir. (ç.n.)

darı, senin uyarılarında benim için mevcut olduğundan, artık insanların büyük bir kısmıyla kıyasladığımda kendimi çok mutsuz kabul etmiyorum.

Augustinus: Sana bazı konularda faydalı olduğum için memnunum, bunu her konuda yapabilmeyi çok isterdim. Ama sohbetimiz gereğinden fazla uzamış olduğundan geriye kalanları tartışmayı üçüncü güne bırakacağız artık. Böylece bitirmiş olacağız.

Francesco: Ben de şu üç rakamından iyi bir alâmet hissediyorum; Harites²⁰ üç kişi olduğundan değil, İlâhi gücün çok hoşuna gittiğinden. Kaldı ki, bu dinimizi öğretirken tüm umutları Teslis'e²¹ bağlayanlara da, ayrıca dinî bayramlarda tanrıları kutsal kabul eden saygıdeğer filozoflara da çok âşina bir durumdur. Zannederim canım Vergilius da söylediklerinde bunu kastediyordu:

Tanrı tek sayılardan hoşlanır.

Ve seleflerinin gösterdiği şekilde kutsal üçlüden bahsetti. Bu nedenle bekliyorum ki, sen iyi niyetini şu üç parçalı konuda da kullanasın.

Explicit Liber Secundus
(İkinci Kitap Biter)

²⁰ Üç Güzeller: Yunan mitolojisinde Zeus ile Eurynome'nin kızlarıdır. Adları Thalia (çiçeklenme), Euphrosyne (neşe, sevinç) ve Aglaie'dir (parlak). Harites'in en genci Aglaie, zanaatkârlık tanrısı Hephaistos ile evlenmiştir. Harites tanrılar ve insanlara neşe ve sevinç verir. Afrodit ve Athena'nın yanında görülürler. Harmonia'nın elbisesini onlar dokuyup işlemiştir. (ç.n.)

²¹ Hıristiyanlıkta Kutsal Üçlü Birlik; Baba, Oğul ve Kutsal Ruhan oluşur. (ç.n.)

ÜÇÜNCÜ SÖYLEŞİ

Augustinus: Eğer bilebildiğim ve yapabildiğim kadarıyla sana anlatageldiğim tüm şeylerden biraz fayda sağladıysan, diğer söyleyeceklerimi de can kulağıyla dinlemeni, muhalefet ve inkâr etme arzularını bütünüyle bastırmanı senden rica ediyorum.

Francesco: Sana güveniyorum; çünkü uyarılarına şükürler olsun ki, bende takat bırakmayan yükün büyük bir kısmının omuzlarımdan kalktığını hissediyorum, ayrıca daha istekli olarak, geriye kalanlarına kulak vermeye de ben hazırım.

Augustinus: Benim maharetime hâlâ direnen o en derin yaralarını dağlamak için, henüz kızgın demiri üzerlerine bastırmayacağım; zira kendini yeniden neşeli hissedince, bana kollarını açtığında, bunu denemekte kararsız kaldım. Ama ümit ediyorum ki, şimdi ruhun cesaret dolu olarak her şeyi daha iyi bir şekilde, hattâ en kötülerini bile kabulleneceksin, bunu sana açıkça belirtiyorum.

Francesco: Korkma, zaten hastalıklarımın adını duymaya ve tabibin müdahalesine karşı gelmemeye alıştım artık.

Augustinus: Hâlâ sağa ve sola doğru çeken iki tane kırılmaz zincir bedenini kuşatıyor, bunlar senin aklının, yaşamı ve ölümü iyice kavramasına müsaade etmiyor. Sen bunlar tarafından sürüklenip kendini karanlık dehlizlere âniden atmayasın diye daima korku besledim. Seni, onları parçalayarak kendinden uzağa fırlatacak kadar özgür ve serbest görmeden de teskin olamayacağım. Bu her ne kadar zorsa da imkânsız değildir, umutsuz bir doğumun zorluğuyla mücadele ediyor olsaydım, bu kadar anlayışsız davranmazdım. Ancak aşırı şiddet kullanmak yüreğinin inadını kırmak için işine yarayacak, dedikleri gibi elmas sadece keçi kanına daldırıldığı zaman parçalanır. Fakat aslında bu konuda her şeyden fazla senin emeğine ihtiyacım olduğundan, bunu başarabilir misin bilmiyorum, daha gerçekçi konuşmak adına bana kendini emanet etmen gerek, yoksa hâlâ cevabından kuşku duyarım: Zira kendi zincirlerinin ışıldayan o sahte parıltısı, senin gözlerini fazlaca kamaştırıyor. Ve sen kendiliğinden bir şey yapmadığın takdirde engelleri ortadan kaldıracak duruma gelemeyeceksin; bundan şüphem olsa da altın bağlarla sarmalandığında onları özgürlüğü pahasına bile olsa bırakmaya yanaşmayan bir cimriye benzemekten haz duymazsın.

Francesco: Aman! Düşündüğümünden ne kadar daha çaresizmişim. Üstelik ben farkına varmadan şu âna kadar başka zincirler de mi beni sarmalamış?

Augustinus: Bunu senden iyi kim bilebilir? Hem onların cazibesine kapılıp zincirmiş gibi değil de âdeta pahalı takıların gibi gördün. Ve bu yanılsamadan kopmamak için kendini sıkkan zincirleri dikkate almaksızın kelepçelerine bakmaktan zevk alan bir mahkûm edasıyla çalışıyorsun. Aklın karışmış olduğundan, hem kendini ona mahkûm sanıyorsun hem de ondan ötürü kendini övüyor ve haz duyuyorsun.

Francesco: Bunlar ne tür zincirler?

Augustinus: Aşk ve şan.

Francesco: Yüce Tanrım, asla duymadım! Madem bu zincirleri sen tanıyorsun, benim ruhumu onlardan kurtarmak ister miydin?

Augustinus: Sen az ümit besledikçe buna zorlanıyorum. Çünkü bağlı olduğun diğer zincirleri hem daha az seviyordun hem de daha zayıftılar. Lâkin bunlar, hoşlandığın için seni büyük bir hüsrana uğrattıyor, arzu ettiğin hayra benzerlikleriyle seni yanıltıyorlar. Sen, şu an olduğu gibi, seni en değerli hazinelerinden ayırmaktan zevk aldığım inancıyla hataya düşmüş halde, bir o kadar daha canlı direnç gösterir, seni serbest bırakmak için o kadar daha büyük şer ile mücadele etmek zorunda kalacağım.

Francesco: Sana ne kötülük yaptım ki, sahip olduğum tüm şevk ve arzuyu benden çalarak ruhumun en nurlu kısmını daimî karanlıklarda cezalandırıyorsun?

Augustinus: Mutsuz halde olan sen, bu nedenle; “Her tür çaresizlik baştacı edildiğinde, sahte düşünceler inançlara dönüşerek akli ikna ederler” diyen filozofların, o sözlerini unutmaya yüz tuttun, aslında sen de böyle yapmalısın, başka şekilde olmaz.

Francesco: Tabii ki bunları hatırlıyorum ama bizim amacımızla örtüşmüyor. Hem neden kendi yaptıklarımın daha kötü olduğunu kabul edeyim ki, eğer şu âna kadar sahip olduğum için beni azarlayıp durduğun asil duygulardan daha iyi başka bir tane bile bulunmadığına inanıyorsan?

Augustinus: Söyleşimize biraz çekidüzen verelim ki bir konudan diğerine geçerken etkisi azalmasın. Şimdi bana söyle, zaten ilk olarak aşktan söz açmış olduğum için, o tüm çılgınlıkların zirvesi değil mi?

Francesco: Gerçeğin mânâsını saptırmamak adına, ona maruz kalan kişinin niteliğine göre, aşkın hem bir ihtiras kasırgası hem de her şeyden daha soylu ve içten olabileceğine senle hemfikirim.

Augustinus: Onayladığının doğruluğu daha iyi anlaşılсын diye bana herhangi bir misal göster.

Francesco: Utanmaz ve yüz­süz bir kadının aşkıyla kavrulur- sam alevim küllenir, ancak önüme bir erdem timsali gibi çık- sa, bu bahaneyle haklı olarak onu sevmeye ve hürmet etmeye meyletsem, gene de beni cezalandırmak ister misin? Artık bu iki aşk sana da çok farklı gelecekler. Sonra benim kişisel örne- ğime dikkatle bakarsak, kabul et ki birinci şart oldukça ağır ve mutsuz olsa dahi ikincisini tam tersine o kadar mübarek kabul ediyorum. Eğer sen farklı düşünüyorsan uyarını hatırla; çünkü bildiğin üzere aslında düşünce özgürlüğü yüce ve de ğışkendir.

Augustinus: Zıt şeyler hakkında tamamen farklı düşünüle- bilir, ama hakikat daima tek ve aynıdır.

Francesco: Bu konuda senden farklı düşünmüyorum. Çok iyi biliyorum ki eski düşüncelerde inatçılıkla ısrar etmek bizi doğru yoldan uzaklaştırır, büyük bir güç harcamadan da onları terk etmemiz mümkün de ğildir.

Augustinus: Eh, o halde aşk konusunda da aynı şekilde his- sediyorsun!

Francesco: Boşuna konuşuyorsun, savunmamın doğruluğu hakkında öyle bir ikna olmuş durumdayım ki aksini söyletme- ye çabalamanı vakit kaybı sayarım.

Augustinus: Vakti geçmiş bir çılgınlığı hakikatin yerine koymak en büyük bunaklıktır, hem sonra yeni öğrenilmiş bir gerçeğin yanlış olduğuna inanmak; bu insana dair şeylerin ira- desini zamana bırakmakla aynı şey olur.

Francesco: Nefesini harcıyorsun. Dünyada bana bunun ak- sini kabul ettirebilecek hiçbir insan yoktur, olsaydı da ona Tul- lius'un sözleri ile derdim ki: "Eğer bu konuda yanılıyorsam, yanılmak benim için zevktir; yaşadığım sürece bu inancımın kaybolmasını istemem."

Augustinus: Lâkin Tullius di ğer hepsinden çok daha güzel olan bu savı, ruhun ölümsüzlüğü hakkında yaptığı bir söyleşide kullanıyordu, üstelik o sözlerle ifade etmek istiyordu ki, kendi-

sine yöneltilmiş itirazlarla, söyledikleri inkâr edilmiş olamazdı. Ama bunun yerine sen en basit ve sahte fikirlerine destek olmak için, işine yarasınlar diye onun sözlerini çarpıtıyorsun. Oysa ruh bile ölümlü olduğundan, ölümsüz olduğuna inanmak daha iyi olurdu; böylece bu tür bir hata, erdem aşkını tavsiye etmenin iyi etkisinden başka bir şey üretmezdi, ruh da bir ödül umudu kalmayınca artık kendini sever hale gelirdi. Eğer ki bunun yerine ruh ölümlüdür dersek, bu kesinlik; erdem arzusunun insanların gönlünde gitgide azalması demektir. Şimdi, konuyu kapatırken: “Gelecekteki bir yaşam, insanları hayra teşvik etmek için etkili bir vasıta” savı eğer boş bir vaat ise; hem utançla korkuyu yüreğinden sökerek attığın hem de hakikatin yüzüne bakmamak için gözlerini kapadığın sürece, bu yaptığın hata sana her tür çaresi olmayan çılgınlığa dalmaktan başka bir şey yaptırmayacak.

Francesco: Zaten sana sözlerini ziyan ettiğini söyledim, çünkü kötü şeylerde çok uzatıyorsun, çok güzel olanlarda da benim duygularımı öne sürüyorsun.

Augustinus: Fakat güzel olan şeyler de kötü bir şekilde sevi-
lebilirler.

Francesco: Dur; çünkü ben konuşmamda amaç dışı ne sıfatlar ne de isimler kullandım.

Augustinus: O halde birkaç kendini bilmezin yaptığı gibi, çok hasta ruhunu tedavi etmekten kaçındığın esnada, şakalar ve kahkahalar içinde son nefesini vermeyi diliyorsun?

Francesco: Sen bana hastalığımı açıklayana kadar ben tedaviyi reddetmiyorum. Ama hatırlaman gerekir ki sağlıklı olanlara sıklıkla ilaç zarar verir.

Augustinus: Birçoklarının da başına geldiği üzere, sadece iyileşme devresinde hastalığın ciddiyetini itiraf etmelisin.

Francesco: Senin şifalı tavsiyelerin nasıl değerlendirilmez, genelde hepsi laf, en çok da sonuncular, etkilerini henüz dene-
dim? Şimdi o nedenle devam et.

Augustinus: Öncelikle eğer konudan uzaklaşıp çok zevk aldığın bir şeyden eza çekmenin ne kadar tatsız olduğunu sana gösterirsem beni affet. Üstelik maalesef benim gerçeği yansıtan sözlerimin sana çok acı geleceğini de öngörüyorum.

Francesco: Fakat başlamadan önce, hakkında konuşmaya başlayacağın kimseyi iyi tanıyorsan, yalvarırım bana söyle.

Augustinus: Hem de en iyi şekilde. Bu bize, senin hayatının büyük kısmını kendisine harcadığın ölümlü bir kadını muhakeme etmen, hayranlık duyman ve aynı acıyı yeniden yaşamaman için malzeme sağlayacak. Senin mizacında bir dehanın, nasıl olup da bu kadar güçlü ve uzun bir deliliğe takılıp kalmış olduğuna öylesine hayret ediyorum ki.

Francesco: Hakaret etmeyi yasaklıyorum, lütfen. Taide ve Livia¹ da ölümlü kadınlardı, lâkin burada her tür dünyevi düşünceden aklı azat eden, sadece göklerin arzusu ile kavru lan bir canlıdan bahsediyoruz. Dünyada asla bir gerçeği bulunmamış olsa bile, böyle varlıklarda ilâhi bir şua parıldar, böylesine tertemiz bir davranış gerçek dürüstlüğün aynası olmalı. Ne sesi ne gözlerinin çakmak çakmak olması ya da bedeninin hareketleri ölümlü hiçbir şeye benzemez. Sen tüm bunlara dikkatini verirken, ondan bahsettiğinde nasıl konuşman gerektiği sana daha anlaşılır hale gelecek.

Augustinus: Ey akılsız! Gönlünde sıcaklığını koruyan yangını, bu sahte pohpohlamalarla beslemenin artık on altıncı yılı doluyor. O çok meşhur komutan Hannibal² bile bu kadar uzun

¹ Cafcaflı ve Ağırbaşlı olmayı temsil eden iki sembolik kadın figürü. (ç.n.)

² Hamicar oğlu Hannibal ya da Anibal: MÖ 248 yılında, Kartacalı komutan ve devlet adamı Hamilcar Barca'nın oğlu olarak Kartaca'da dünyaya geldi. Hannibal, Ba'al'ın Kutsaması anlamına geliyordu. Tarihteki en büyük komutanlardan birisi olarak gösterilen Kartacalı general ve politikacıdır. Savaş filllerinden ve büyük bir piyade gücünden oluşan taburu ile Alpler'den ve Pireneler'den geçerek İtalya'ya saldırmış ve Roma güçlerini üç önemli savaşta yenilgiye uğratmıştır. (ç.n.)

süre İtalya yarımadasında kalmadı, ne korkunç akınlarla eziyet çekti ne de en şiddetli alevlerle köylerini ateşe verdiler, bu uğurda karşılaştığın savaşların ve yangınların senin ateşli tutkununu desteklediği kadar. En nihayetinde Hannibal'i İtalya topraklarından uzaklaştıracak kimse de vardı, oysa bu büyüklükte bir rahatsızlığı senin ruhundan kim söküp atabilecek? Çünkü sen, onun aklından çıkmasını önlemekle ve aksine aklını sürekli onunla meşgul etmek suretiyle biçare kalmaktan fazlasıyla hoşnutsun. Lâkin birçok hasara sebep olan gözlerini ölüm sana kapattırdığı esnada, çoktan onun da görünümü değişmiş ve uzuvları solmuş olacak. İşte o vakit, bu tür naif bir et yığınının önünde ölümsüz ruhuna baş eğdirmiş olduğun için senin utancını kim silecek? Ayrıca şu an senin günahını azaltmaya çabalayan kişiye karşı yaptığın kör inadı, yüzün kızarmadan da hatırlamayacaksın.

Francesco: Tanrı bu tür temennileri yok sayar! Ben fazla felaketle karşılaşmayacağım.

Augustinus: Aslında başına bir defa felaket gelmesi gereklidir de.

Francesco: Bunu biliyorum, fakat ölüm ile doğanın düzenini bozmak isteyen yıldızlar bana pek de düşmanca parlamıyorlar. Dünyaya bir kere geldim ve ondan bir kere gideceğim.

Augustinus: Belki bir vakitler bunun aksinden korktuğunu artık hatırlamıyorsun? Aksi takdirde kız arkadaşın ölmüş olsaydı, hüznü konularla dolu ağıtlar yakardın.

Francesco: Bunu her düşündüğümde acıyla ağlıyorum ve ırkılıyorum. Eh, onu bir kez bile görmek hayatımı güzel kıldığından, ondan sonra bu hayatta olmamak o kadar acı gelmiyordu, ruhumun en zarif parçasını kendimden koparmayı ise tesellisi olmayan bir keder gibi görüyordum! Bundan ötürü çok gözyaşı akıttığım dizelerde ölüm çınlıyordu. Onun düşüncesi aklıma düştüğü anda, böylece yeniden zihnimde kelimeler belirirdi!

Augustinus: Çok korktuğun ölümün seni ne kadar ağlattığını sormuyorum, aksine o korkuyu tekrar yaşamam gerektiğine seni ikna etmek isterdim. Üstelik her geçen gün o elim sona hızla yaklaştığımızdan, zaten onun endamlı uzuvları hastalıklardan ve sürekli ıstıraptan tamamen bitmiş, çoktan eski takati kalmamıştı.

Francesco: Lâkin ben de mezarına doğru yürürken ihtiyarlardan ve kaygılardan bitap düşmüş bir halde, attığı her adımının önünden yürüdüm.

Augustinus: Senin şu ne vakit öleceğini, doğduğun andan itibaren bilmeye çabalaman nasıl bir cahilliktir? İhtiyarlıklarında, genç çocuklarının erken sonundan ötürü sızlanan birçok kör ebeveyn var! Sütaneları, bebekliklerinin vaktinden önce ellerinden kaçırılmasından başka şeye ağlamazlar.

*Ah o ölüm! Acımasız fazlasıyla,
Sütle besleyen göğüsten onu çekip ayırdı zorla
Ve yaşamın o tatlı ışığından men etti hızla.*

Fakat eğer arta kalan yıllar ya sana ondan önce ölme ümidi bahşederse diye, sende böyle anlamsız bir his uyandıysa, bundan senin doğa düzeninin hareketsiz duracağını varsaydığın sonucu çıkar.

Francesco: Fakat kendimi o kadar da tanımıyor değilim, tam tersi de gerçekleşebilir. Ama ileride bu olmasın diye devamlı dua ediyorum ve arada sırada onun ölümünü her düşündüğümde, kendime Ovidius'un o dizelerini hatırlatıyorum:

*Hadi! Dalsın yorgun gözlerim uykuya
Belirmeden önce son gecesi ona.*

Augustinus: Senin bu boşboğazlıklarını dinlemeye daha fazla sabrım yetmiyor. Çünkü eğer onun senden önce öleceği fikrini göz ardı etmezsen, önünde sonunda bu gerçekleşirse ne diyeceksin?

Francesco: Tüm talihsizlikler içinde, bundan başka hiçbir şeye en kötüsü olarak bakmazdım ve geçmişe dönmekten başka dayanağım kalmazdı. Lâkin rüzgâr sözlerimizi dağıtıyor ve fırtınalar dileklerimizi şerre doğru savuruyor.

Augustinus: Ey kör! Hâlâ ruhunu ölümlü şeylere sunmakta nasıl hevesli olduğunu, bunların hırslarını yeniden harlayarak bir an bile sükûnet vermediklerini anlamıyor musun? Nihayetinde, ölümden başka bir son bulunmamasına rağmen, tüm bu ölümlü şeyler yüreğini çok güçlü şekilde ele geçirip ve ona sahte sevinçler vaat edip tedirgin kılarak onu öncekinden daha mutsuz hale düşürürler.

Francesco: Eğer konuyu buna dayandırırsan daha etkili olur, tam ortasında da yapmaya acele et; yoksa şu âna kadar söylediklerimden vazgeçmeyi düşünmüyorum. Çünkü senin inandığın gibi ruhumu ölümlü şeylere adamadım, onun bedeninden çok ruhunu sevmiştim, erdemlerinin görkemine kapılmıştım, her tür insani hasletten daha güzeldiler ve göklerdeki mübarek insanlarınki gibi bir hayata beni yeryüzünde inandırdılar. Bu nedenle, eğer o ölerək beni burada aşağıda yalnız bırakırsa (düşünmekten bile ürperiyorum) ölüm çok sevdiği bir arkadaşını kendisinden aldığı zaman Romalıların en bilgesi Lelio'nun³ söyledikleriyle kendi kendimi avuturdum: "Onun hâlâ küllenmeyen erdemini sevmiştim."

Augustinus: Senin kendini içinde korumaya aldığın, o hatalarının zapt edilemez gibi görünen kalesinden çekip kurtarma ânı gelince, benimki basit bir yorgunluktan başka bir şey olmayacak. Sadece onun arkasından yapılan herhangi bir hakarete değil, söylenen en yumuşak esprili bir sözde dahi sen tahammül göstermediğinden, ben de onu sayısız övgüye boğmaktan seni men ediyorum. Üstelik senin bu küçük kadının hiçbir

³ Gaius Laelius Sapiens: MÖ 188 yılında doğmuş Romalı politikacı ve düşünür. (ç.n.)

itirazla karşılaşmaksızın kraliçe, azize, tanrıça, Febo'ya⁴ rahibe veya bazılarına ilham perisi gibi geliyor olmalı. Fakat onun erdemi ne kadar büyük olursa olsun hiçbir şekilde senin suçunu azaltmıyor.

Francesco: Bana hangi yeni suçlamayı yönelttiğini öğrenmeyi bekliyorum.

Augustinus: Elbette sen, en güzel şeyleri bile herhangi bir kimsenin kötü şekilde sevmiş olabileceğinden kuşkuya düşmezsin.

Francesco: Buna daha önce de cevap vermiştim. Çünkü ruhumun sultanı olan o aşkın tezahürü gözle görülebildiğinde vatanım onun çehresinden farklı değildir, ben onu ne kadar yüceltilmiş olsam da övgülerim gene de yeterli gelmez. Hem o kadın ki beni dinler; ona duyduğum aşkıta, eğer herhangi kirli ya da müstehcen bir şey, abartı dışında herhangi bir suçlu varsa bana şahitlik de yapabilir. Eğer size bir yol önermeyi düşünseydim, bundan daha mükemmeli olamazdı.

Augustinus: Ve ben sana Tullius'un sözleriyle cevap veriyorum: "Sen kendi suçuna kılıf arıyorsun."

Francesco: Suçuma değil ama aşkıma evet.

Augustinus: Tullius aşktan bahsederken haklı olarak çok şey söyledi. Nerede olduğu aklına geliyor mu?

Francesco: Tusculanum'da. Fakat o insanların ortak aşkını amaç ediniyordu, ama bu tamamen benim şahsi duygum.

Augustinus: Ve herhangi bir ihtirasın etkisi altında yaşayan herkes için söylediği, özellikle de bu konuda, aynı şeyleri kendi için de söyler; çünkü kendimizi sıklıkla yaptıklarımızın iyi niyetli birer tercümanıymış gibi gösteririz. Köle dahi olsa bir şair mısralarını yazıya döktüyse kötü takdir edilmemeli:

*Herkes kendi harcadığı ile kalsın, ben de benimkiyle;
Herkes kendi aşkını biriktirsin, ben de benimkini.*

⁴ Phoebus: Apollo, güneş tanrısı. (ç.n.)

Francesco: Birçok şey arasından, vakit yettiğinde, belki mucizeye değil ama sende de şaşkınlığa sebep olacak şeyi söylememi ister misin?

Augustinus: O eski şarkıyı göz ardı etmediğim doğrudur: "Kendi rüyalarına âşık herkes aslında kendini sever" der. Lâkin düşünmeyi ve muhakeme etmeyi önemli bir sorumluluk olarak benimseyen kimse için kendisini çıldırmış gibi göstermek, kendisiyle fazlasıyla ters düşmek demektir.

Francesco: Minnettarlık ya da nankörlük benim duygularımı harekete geçirse bile, gene de içimde bulunan çok az iyi şeyin müsebbibi olduğunu itiraf etmemeyi beceremem. Eğer bu naif sevginin sıcaklığı, doğanın benim gönlüme ektiği küçücük erdem tohumlarını filizlendirmeseydi, ne şöhretime ne de itibarıma, tatmin duyduğum ne varsa asla ulaşamamış olurdum. O, gencecik ruhunu sıkı bir mengene ile zaptederek her tür ahlâksızlıktan uzak tuttu ve onu semaya doğru bakmaya zorladı. Üstelik eğer bu doğruysa da aşkın onu sevilen bir kişiye dönüştürmesi gerekirdi. Sebebini bilemeyeceğim kadar iğneleyici bir lisan varsa bile, onun itibarını lekeleyecek ve ona kötü bir tek laf dahi ettirecek olanı yoktur. Bu nedenle hiçbir şeye iman ve hayranlık duymayanlar, onlar ki en yüce şeylere bile hakaret ederler, ona sessiz kaldılar. O halde onun cazibesinden dolayı, eğer benim de yüreğimde hem kendi adımları önemli kılma isteği doğduysa hem de arzu edilen sona ulaşmak için en çetin zorluklar bana kolay geldiyse şaşırmanın. Zaten gençken sadece onun benden hoşlanmasından başka hiçbir şey arzulamıyordum, zira ben yalnızca ondan hoşlanıyordum. Bu hisler içinde binlerce kez hoş iltifatları hiçe saymak ve kaygı uyandıran amellere her şeyin evvelinde kendimi adanmak işime geldi. Şimdi eğer böyleyse, benim adımlarıma refakat ettiği, yavaşlamış dehamı mahmuzladığı, gevşemiş ruhumu yeni bir hayata davet ettiği için onu unutmamalı mıyım ya da beni avamın içinden çekip aldığı için onu içten sevmemeli miyim diye neden kendimi sorgulayayım?

Augustinus: Ey mutsuz insan! Böyle konuşmaktansa ağzını açmamış olman evladır. Çünkü ruhunun içine sızabilmek için seni bu düşüncelere yönlendirmeme rağmen, böyle açıkça inat ettiğin teklifi onaylamaya da mecbur kalmak, gönlümde azap ve küçümsenme hissettiriyor.

Francesco: *Yalvarırım nedenini söyle bana.*

Augustinus: Çünkü eğer sahte fikirlere sahip olan gerçekten cahil biriye, o fikirlere yüzsüzce destek vermek de bir yerde cehalet ve kibir emaresidir.

Francesco: Ben nasıl bir sahtekârlık düşündüm ve ne yaptım?

Augustinus: Hepsini söyledin zaten. Birincisi, şu anda olduğun kişi olmanda kadının bir nimetmiş gibi kabul etmekle ya onun bunları sana bahsettiğini var sayıyorsun ve yalan söylüyorsun ya da bu hakikaten senin olduğundan daha fazlası olmamanın mazeretiydi ve doğru söylüyorsun. Zira o arzuladığın adama dönüşmüş olurdun eğer şu kötü alışkanlıkların olmasaydı! Bu nedenle olduğun kişi için onun yerine doğanın inayetine şükret ve düşün; sen yüceliğe erişebileceksen, aksine kendin onu yavaşça yok ettin. Ben onu suçlamak istemiyorum, lâkin onun güzelliği sana çok çekici ve tatlıymış gibi geliyor. Bu nedenle senin en ateşli arzusun alevleri, akıttığın gözyaşlarının sağanağına karışmış, yaradılışından beri sahip olduğun erdemlerinden büyüyen ağacın meyvelerini çürütüyor. Sonrasında sana sahip olunca da tüm yüz kızartıcı şeylerden el çektirse bile, bunu birçok kişi de kabul edecektir, bir o kadar da seni daha büyük felaketlere sürükledi. Dahası, sen birçok rezillikle kirlenmişken, uçurumdan kurtarmak için patikalarda senin adımlarına kılavuz olmadı. En hafif yaralarını tedavi ettiyse bile sana ölümcül vuruşu savurmaktan sakınmadı, demek ki o seni iyileştirmek yerine çabucak öldürdü. Ona belki kılavuzum diyorsun, neden? Seni birçok kötü durumdan mı çekip çıkardı? Elbette aynı anda da harika bir uçuruma itiyordu. Hem sonra senin ruhunu tamamen yüce şeylere yönlendirmek için seni

avamdan uzaklaştırmasının sana ne fayda sağladığını da anlamıyorum. Değilse de, belki senin düşüncelerinin en tepesine kurularak, böylece her yerde küçümsenesin diye şirinlikleriyle seni büyüledi, o vakit de senin gözünde ondan daha değerli hiçbir şey kalmamış oldu. Toplumda yaşayan biri başkalarını gücendirmeden bunları yapamaz. Eğer sonra dersin ki, ondan ötürü sonu olmayan bir sorunlar silsilesi başıma geldi, çok doğrudur, hattâ tek doğru şey budur. Şimdi bir düşün bu büyük bir kazanç mıdır? Yaşamda zaten iflah olmaz kötülükler varken onlara yenilerini eklemek aptallık olmaz mı? Eğer yansıttığın gibi şan için açgözlüysen, ondan kaynaklanmış olan bu şanı översen de şaşırırmam, senin hatandan dolayı ziyadesiyle üzüntü duyarım. Ruhunda bulunan onca yük arasında bundan daha ağırına sahip olmadığını sana ispat ettiğim zaman bu konuda ikna olacaksın.

Francesco: Yetenekli elleri olan biri, darbesini yapmadan evvel uyarır ve ardından savurur. Oysa ben darbe kadar uyarıdan da çok tedirgin olurum, çoktan güçlü bir şekilde korkmaya başladım.

Augustinus: Ben ölümcül yarayla canını acıttığımda ne yapacaksın? O halde bilmelisin ki şu an açıkça söylediklerini onun yaptıklarına borçlusun, seni öldüren de buydu.

Francesco: Güzel Tanrım! Bunu bana nasıl açıklayabilirsin?

Augustinus: O, semaya duyulan aşktan seni uzaklaştırarak yaratıcının yerine senin ruhunu yaratılana baş eğdirdi, bu da seni hızla ölüme yaklaştırdı.

Francesco: Yorum yapmakta hiç bu kadar hızlı olmamıştın. Ama aksine onun aşkının beni Tanrı aşkına yönlendirdiğini sana söylemem gerek.

Augustinus: Fakat bu düzeni bozdu.

Francesco: Ne şekilde?

Augustinus: Çünkü yaratılmış her şeyi, Yaradana duyduğumuz aşktan dolayı sevmeye mecbur olsak bile, sen aksine yaratılanın şirinlikleriyle oltaya takılmış halde, işine geldiği için Ya-

radanı sevmedin; ayrıca yüce zanaatkârın ellerinden sanki ondan daha mükemmel hiçbir şey çıkmamış gibi düşündün. Bu sırada güzel hasletleri arasında en sonuncusunun, kişinin sevimliliği olduğunu da hatırlamıyordun.

Francesco: Sana daha önce de belirttiğim gibi, onun bedenini ruhu kadar sevmediğim doğru mu diye kararı burada bulunanlara bırakıyorum, beni dinleyin ve vicdanımı da şahit olarak çağırıyorum. Bu sana daha tanıdık gelecek; güzellik her yerdiğinde kaçınılmaz olan fırtına diner, yaşı ilerlese de ondan hiçbir şey eksilmediğini bildiğimden, onu sevmemin tek sebebi buydu, çünkü zaman gençliğin pembe nurunu çehresinden silse bile her şeye rağmen ondaki erdem de artıyordu, böylece hissettiğim sevgide sebat ettim. Onun o güzelim mizacına kapılıp kalmamış olsaydım çoktan amacımı değiştirmiş olurdum.

Augustinus: Onun ruhu, büzüşmüş ve eğri büğrü bir bedende barınsaydı bile, gene de aynı şekilde sevebileceğine beni inandırırsaydın, benim o halimle dalga geçer miydin?

Francesco: Ruh onun nasıl olduğunu çıkaramadığı ve fizikî görünüm de ona ne gözle bakılacağına yeterli gelmediği sürece, bunu onaylamaya cesaretim yok ama gene de şekilsiz bir bedene sıkışıp kalmış olsa bile güzel bir ruhu severdim.

Augustinus: Beni sözlerinle ikna etmek isterdin. Çünkü eğer gözünün görmediğini sevemezsen, elbette bedenini seversin. Ayrıca onun ruhunun ve davranışlarının senin ateşini beslemediğine de inanmıyor değilim. Yakında da sana söyleyeceğim üzere, aksine bizzat onun adı yeterliydi senin olabildiğince çıldırmana. Hakikaten her ihtirasta başa gelenler, bunda daha da açıktır:

“Küçük bir kıvılcım büyük yangınları ateşler.”

Francesco: Neden bahsettiğini çok iyi anladım; Ovidius ile itirafta bulunsam hoşuna gider mi?

“Onun güzel ruhunu, bedeniyle sevmiştim.”

Augustinus: İşine yarasaydı bile takip eden cümleyi ilave etmek senin için zor olurdu: “Ne birini ne de diğerini aynı coşkuyla sevemezdin.”

Francesco: Sen buna rıza gösterene kadar tüm işkencelere katlanacağım.

Augustinus: Bir tek işkencem var, lâkin gene de bu aşk seni büyük bir çaresizliğe düşürdü.

Francesco: Hayır, hayır, daima inkâr edeceğim.

Augustinus: Yeter ki benim bu doğru sözlerimi irdele, kesinlikle bunu daha kısa sürede bana itirafedeceksin. Söyle, gençlik yıllarını hatırlıyor musun? Yoksa hakikaten şu anki çabalarının yükü, geçmiş yaşlarının anılarını silecek kadar mı?

Francesco: Elbette hatırlıyorum, bana daha dünmüş gibi geliyor.

Augustinus: Bu duygu yüzünden o vakitler tanrıyı sevmezdin, ölüm hakkında ciddi şekilde düşünmüyordun! Sende tüm var olan şey din aşkı ve dürüstlüktü.

Francesco: Ama ya bunu hatırlıyorsam! Üstelik yaşımın artmasıyla bendeki erdemlerin azalmasından acı çekiyorum.

Augustinus: Daha gençliğinden itibaren ilk açan çiçeklerin yaprakları, rüzgârların esmesiyle dökülmesin diye üzerlerine titredim, onlar öylece bozulmadan ve dokunulmadan kaldığında, vakti gelince muhteşem meyve vermiş olurlar.

Francesco: Amacımız dışına çıkmamak adına soruyorum, fakat bu sözlerinin başladığımız konuyla ne ilgisi var?

Augustinus: Bunu sana daha sonra söyleyeceğim. Şimdi, kendi dimağında geçmiş şeylerin hatıralarını ara, onlar sana canlı ve taze olarak konuştuktan sonra bütün hayatını gözden geçir, gör bak ilk olduğun insandan ne kadar farklı olacaksın.

Francesco: İşte, ne kadar endişe verici olsa da bir göz kırpmasında bile geçmiş yıllarımın hepsine ve yaşadıklarımın geri döndüm.

Augustinus: O halde ne buldun?

Francesco: Okuyup anlamış olduğum üzere, elbette Pythagoras'ın öğretilerinde bulunan savı sağduyudan yoksun değil. Bu nedenden ötürü hayata gözlerimi ilk açtığım andan itibaren doğru yolda ilerlemek için hem tevazu hem de ölçülülükle hareket edersem onun çatallaşacağı bir noktaya varmam zor olur ve nasihatlerin sürekli kulağıma küpe olması beni doğru yoldan ayırmaz zannettim. Lâkin tedbirsiz ve inatçı olan ben, gençken sıklıkla okumuş olduğum aşağıdaki mısralara gizlenmiş öğütlerden asla fayda sağlamadan sola⁵ doğru meylettim:

*İkiye ayrıldığı yer burası yolun,
Eğer doğru yöne adımını atarsan
Yüksek surlarının altına çabucak vardırır Dike'nin⁶
Ve Kutsal çayırlarına Elysion'un.⁷
Ama sol yana kıvrılırsan,
Karanlık dalgaları ve cezaları ile Tartarus'un,⁸
Kurban edilen mahkûm ruhları göreceksin.*

Keşke tecrübem beni hakikati öğrenmeye zorlamadan önce bu sözleri defalarca okumuş olmam anlamlarını kavramaya yeterli olsaydı. O andan itibaren her tür taşlı ve çamurlu sokakta gezinirken çok ağlamaklı bir halde arkasından bakıp duruyordum,

⁵ Dinî ikonografide Tanrı'nın sol yanı kötülüğü, sağ yanı iyiliği temsil eder. (ç.n.)

⁶ Doğanın ve zamanların tanrıçaları olan Horalardan biridir ve adalet sembolüdür. Homeros Horaları göğün kapıcıları diye tanımlar. Eunomia (disiplin), Eirene (barış) diğer iki Hora'dır. Zeus ve Themis'in kızlarıdır. Dike yer ismi olarak ölümler dünyası ve mahkeme anlamını da taşır. (ç.n.)

⁷ Yunan mitolojisinde mutlu ve tanrılar tarafından kutsanmış ruhların ulaşacakları yeraltı cenneti. (ç.n.)

⁸ Tartarus: Yunan mitolojisinde hem bir Tanrı hem de yeraltında bir yer adıdır. Ünlü şair Hesiodos'a göre ağır bir demirin cennetten dünyaya düşmesi dokuz gün almaktadır. Bir dokuz gün daha sonra Hades'in bile altında yer alan Tartarus'a ulaşır. Yeraltı cehennemi. (ç.n.)

ama doğru patikaya yeniden koyulmaya gücüm yetmiyordu; bu nedenle onu tamamen terk ettiğim vakit bende o değişim gerçekleşti.

Augustinus: Bu ne zaman başına geldi?

Francesco: Hâlâ gönlümde gençliğin şevki kaynamaktayken, eğer biraz beklersen, hangi yıl olduğunu da hatırlayacağım.

Augustinus: Buna gerek yok, ama doğrusu ilk kez ne zaman sana bunun belirtilerini bahsettiklerini senden öğrenmek istiyorum.

Francesco: O ânı daima hatırlayacağım.

Augustinus: O halde bu iki farklı ânı birleştir.

Francesco: Onu görmek ve sevmek benim için tek bir andı.

Augustinus: Bunu senden bekliyordum. Ona ilk bakışında gözlerin kamaşmıştı ve ruhun sersemlemişti. Bu nedenle doğanın tercümanı olan şairler aşkın ana ilkesinin şaşkınlık olduğunu onaylarlar.

Dido⁹ daha ilk görüşte afalladı;

Ve Vergilius hemen ardından ilave etti:

Aşkın aleviyle her şey tutuşur.

Bu söyleyişi yanlış kabul etmek olmaz; çünkü o büyük şair, onu kurarken, bu tür şeylerin doğal olarak geleceğe hükmetmesine saygı gösterdi. Bu durumda, eğer onu ilk gördüğünde kapılıp kaldıysan, neden tehlikeyi savuşturmadın? Kesinlikle sola kıvrılan yol sana ötekinden daha kolay ve bereketli göründü, diğeri dar ve zorlu olduğundan seni çok yorardı. Ama göklerin yanılmaz rehberi diye yücelttiğin şu meşhur kadın, sen şüphe içinde ve endişeyle savrulurken neden seni daha iyiye doğru yöneltmedi? Oysa körlere davranıldığı gibi, ellerinden tutarak ve adımlarını destekleyerek güvenli bir sona doğru seni götürmeye mecburdu.

⁹ Yunan ve Roma kaynaklarına göre, Kartaca'yı (günümüzde Tunus) kuran ilk kraliçe (MÖ 814). Romalı şair Vergilius'un *Aeneid* efsanesinde bahsedilir. (ç.n.)

Francesco: Bunu yapmasına imkân olmadı: Bunun için de ne benim yürekten yakarmalarım ne de ümit verici sözlerim ona dürüstlüğünü kaybettirmeye yetmedi. Zaten hem kendinin hem de benim gençliğimle ve ayrıca her tür ruha galebe çalmış olan elmas misali sert, sayısız ve çeşitli engelle de mücadele ettiği esnada fethedilemez ve dirayetli kaldı. Ve tereddüt etmeden şu kadınısı dirayetiyle, tevazu kurallarını muhafaza etmek adına, Seneca'nın izah ettiği o malum yolu kullandı; bir erkeğin ruhuna daha çok neyin yaradığını bana göstererek, böylece benim için ne bir misal ne de bir sitemi eksik bıraktı. Tüm dizginlerim kopmuş, kendimi yokuş aşağı bırakmış olduğumu gördüğünde, beni özellikle bırakmak istedi ki düşüşümde kendisi bana eşlik etsin.

Augustinus: Öyleyse, bazen arzularında samimi değildin; oysa bunu yukarıda inkâr etmiştin. Ama bu âşıkların davranış şeklidir veya daha iyi açıklamak için; delilerin, şu dizeler bunu güzel anlatıyor:

*İstemiyorum ve istiyorum, hem çok istiyorum,
hem istemiyorum,
Siz kendiniz de ne aradığınızı bilmiyorsunuz.*

Francesco: İhtiyatsızca tuzağa düştün. Lâkin olur da talihin sebebiyle ahlâki olmayan bir şeyi arzu edersen aşka ve yaşa suç atılabilir. Şu andan itibaren, çalkalanıp duran ruhum sakinledi, fark ediyorum ki hayrı istemeye ve arzu etmeye yeniden başlıyorum. Fakat o teklifinde sabit, hep aynı halini muhafaza etti; beni en çok hayrete düşüren de onun bu nadir görülen metaneti. Bu yüzden başka bir dönemimde acı çekseydim, şu an neşelenmeyi ve ona sonsuz müteşekkir olmayı başaramazdım.

Augustinus: Bir kere olsun sözünde duramayandan, hafifçe iman etmesi istenmez; senin için acil olan ruhundan çok alışkanlık, davranış ve hayatını değiştirdiğine beni ikna etmen. Ateşin hâlâ sönmedi, hattâ közlenmiş ve daha kıvamlı halde. Sonra sen farkında değilsin; bu aşkı böylesine yücelterek onu

affetmekle kendi kendini cezalandırıyorsun. Bunun için o ne kadar azize ise sen o kadar deli ve kötü niyetli; o ne kadar mutlu ise sen aksine lanetlenmiş durumdasın. Eğer hatırlarsan, en başından beri seni tecrübe etmeye hazırlandığım şey tam olarak buydu.

Francesco: İyi hatırlıyorum: Bir yandan, inkâr edemezsem her şeyin olduğu haliyle kalacağını; diğer yandan, o malum noktaya beni yavaşça yönlendirdiğini görüyorum.

Augustinus: Her konuda tamamen ikna olmayı istiyorsan bir lafımı bile kaçırma, hepsi sana her şeyi olabildiğince açıklamak içindir. İnsanın içindeki geçici heveslere olan sevginin, Tanrı'yı önemsememe ve onu unutma hissi doğurması olabileceklerin en kötüsüdür. Aşk olarak adlandırılan bu geçici hevesler için öncelikle söylenmesi gereken şey kutsalların en kutsal olduğudur, kaldı ki Tanrı da öyledir. İnsan, unutma hasleti sebebiyle kendisinin doğru yoldan sapmasını haklı çıkaracak bir bahaneyi daima gökkubbede arar ve günah işlemek için en büyük salâhiyeti, suçunu kutsal bir dürtüye yükleyerek elde eder. İnsanlarda bu zaafın bolca bulunabilmesi benim için bir yenilik değil, bu nedenle siz, ey ölümlüler, eğer bu zaafınız sizin işinize geliyorsa onu fark etmeniz çok güçtür, onu elinizde tutmaya can atarsınız. Kendisinden çok cazibesinden, en çok da ondan ümit edilen zevkten bahsedilir. Bu zaaf, en fazla aşkta kendisine yer bulur, karşılıklı olunca da ümit kalmadığından, yok olması zordur. Eğer başka şeyleri severseniz, bu sizde yalnızca kaygı verici çabaların sebebi olur, ne zaman ki sevgi dolu hislerin karşılığı aşkta bulunur, bundan dolayı, ruhunuzda ne kadar daha büyük bir isyan ortaya çıksa bile, asla sarsılmış olmayacaktır! O zaman bizim Tullius haklı olarak: "Bu, tutkuların daha vazgeçilemez hale gelmesidir" demektedir. Eğer o bunda directtiyse, oldukça derinlemesine ikna olmuş olmalıydı; çünkü o bize tam dört kitap boyunca, her konuda şüphe duyan insanlar olan, Akademi'nin filozoflarını anlatır.

Francesco: Sürekli aynı şeyi akla getiriyorsun, neden aşkın mucizeler yarattığına bakmaksızın tüm tutkular içerisinde hep en vazgeçilemez olduğundan bahsediyorsun.

Augustinus: Tamamen kendine borçlu olduğun tüm bu unutma hasletin olmasaydı, buna da şaşırmış olmazdın. Lâkin artık küçük bir serzenişim bile sende ıstırap yaratan tahribatın hatırasını harekete geçirmeye yetecek. Gönlünden taşan, avuntu vermeyen feryatların sesi bitmez tükenmezdi, bundan dolayı o veba senin ruhuna yapışıp kaldı. Uğursuz bir ihtirasla hem gözyaşlarını hem de ahlamlarını beslediğinden geceleri uykusuz kalıyordun, sevdiğinin adını sayıklayarak onları öylece geçiriyordun. Ve aynı zamanda, her şeyi anlamsız kabul ettiğin için hayat sana nefret dolu, ölüm ise arzu edilebilir geliyordu. Böylece tüm insanlardan uzak, sadece yalnızlıktan zevk aldın. Bellerophon'dan¹⁰ eksik kalmayacak halde olduğundan, aynı sebepten dolayı Homeros'un söyledikleri sana da ithaf edilebilir:

¹⁰ Pegasus (Kanatlı At), Perseus Medusa'yı öldürdüğü zaman Medusa'nın başından dışarıya uçar. Pegasus, zekâ tanrıçası Athena tarafından Korinthos şehrinin kralı Glaukos'un oğlu Bellerophon'a verilir. Pegasus'un Bellerophon'a verilmesinin nedeni Khimaira adındaki bir canavarla savaşıma gidecek olmasıdır. Bu canavar ağzından ateş saçan, aslan başlı, keçi gövdeli ve yılan kuyruklu bir yaratıktır. Bellerophon, kanatlı atı Pegasus'a binerek canavarın ağzından fıskıran alevlerin yetişemeyeceği kadar yükseğe çıkar. Havadan saldıracak ucu kurşun ve demirden yapılmış uzun mızrağını Khimaira'nın çenesine saplar. Canavarın nefesi kurşunu eritir. Eriyen kurşun canavarın boğazından akarak ölümüne neden olur. Bellerophon, Pegasus'a binerek tanrıların evi Olympos'a gitmek ve ölümsüzler arasına katılmak ister. Bellerophon tanrıların dağı Olympos'un tepesine yükselmeye çalışırken Zeus bir at sineği gönderir. At sineği Pegasus'u ısırınca atın canı yanar. Pegasus çıldırmış gibi uçarken Bellerophon yere düşer ve yaptığı küstahlık nedeniyle öleceği güne kadar insanların yaklaşmaktan çekindiği kör, sakat biri olarak yaşar. (ç.n.)

*Yalnız ve ağlar halde ıssız yerlerde,
Dolaşır mutsuzca, kaçır hemen
İnsanların ayak izlerini bıraktığı yerden
Ateş canlı kalır, yürektir hep onunla eriyip giden.*

Bundan dolayıdır soluk benzin, zayıflamış olman, hem de gençlik çiçeğinin zamanından önce kuruması. Bakışların düşünceli ve gözlerin ağlamaktan sonsuza dek ıpslak, aklın donakalmış ve gece uykun yarıda kesilmiş, uykunda zayıf hırıltı, kısık ve çattallı ses, kısa ve kekelenen kelimeler. Daha çaresiz ve dinginlikten uzak bir durum olabilir mi? Ya da bunlar sağlıklı bir aklın ipuçları mı? Tersine bu emareleri hüznü günlerinin başlangıcı ve neşeli günlerinin bitişi diye saymalısın. Ve işte onun belirmesiyle senin için güneş yeniden ışıldamakta; lâkin kaybolduğu anda zifirî karanlık seni tekrar sarmalıyor. Çehresindeki en ufak bir değişim seni hüznlendirmeye yetiyor, sana karşı davranışına göre kırılğan veya hassas oluyorsun; böylece onun tahakkümü altında bir köle olarak yaşıyorsun! Biliyorsun ki avamın dahi anlayabildiği basit sözlerle sana hitap ediyorum. Sonra, seni sürekli yüreğine yakın tutmaktan memnun olmaması birçok felaketin sebebi diye, ona yüce zanaatkârın elinden çıkmış bir görüntü bulmaya çalışmıştın. Gittiğin her yere onu da yanında götürdüğün süre boyunca, korktuğun halde senin dinmeyen gözyaşlarının kaynağını asla kurutmadı. Bundan dolayı o neye tüm dikkatini verirse sen de dikkatlice onu kavramaya çabalıyordun, hem de geriye kalanların güzelliğini ihmal etmiş bir halde. Lâkin hezeyanlarının zirvesine çıkmak ve az önce sana bahsettiğim duruma gelmek için, senin tersyüz olmuş mantığının rahatsızlığını yeterince tanımlama noktasına ulaşacak kimse olmayacak mı? İnanılamayacak bir kendini beğenmişlikle, onun sadece kişiliğinin zarafetine değil, aynı zamanda ismine dahi hayran olduğunu kendin açıkladığından beri, ona hürmet duyduğun düşüncesini sende herhangi bir şey de uyan-

dırabilirdi. Kendisiyle krallar ve şairler taçlandırılan defneyi,¹¹ sadece onun da adının öyle olması nedeniyle o kadar çok sevdiğin halde, adını hiç anmadığında neredeyse sana yüzünü dahi göstermedi, ayrıca Peneus'un¹² kıyılarında yaşadığından ya da Cyrra'nın¹³ zirvelerinde rahibe olduğundan da değil. Nihayetinde her nasılsa ki Sezarların tacını tutkuyla arzulama güdüsü sana verilmemişti, azımsanmayacak bir tevazu ile onu kadınına eş tutarak şairlerin defnesini sevmiş ve arzulamıştın, o defne ki aslında çalışmalarının meyvesi olarak sana vaat edilmişti. Her ne kadar dehanın kanatları bunu elde etmende sana yardım etmiş olsa da onu elde etmek için çektiğin zorluğu ürpermeden hatırlayamazsın. Hem zaten beni cevaplamak için sen daha ağzını açmadan önce hangi bahaneleri kendini temize çıkarmak için aklına getirdiğini ben biliyorum. Bu tür çalışmalarının sende onun vasıtasıyla alevlendiğinin aksine, senin bizzat kendinin ne çok emek harcamış olduğun kesin olarak bilinmelidir, çünkü şairliğin şanı senin ruhunu gençlik yıllarından itibaren coşturmuştu. Bu durumu ne inkâr ediyor ne de göz ardı ediyorum; lâkin birçok yüzyılın ardından, bu kadim bir gelenek olduğundan, içinde bulunduğumuz çağ da senin şanını zaten şiir sanatına tevdi edecektir. Üstelik kat ettiğin yol boyunca kapıldığın tehlikeler bedeninin kısıtlamalarından değil ama ölüme yakın olmandan ötürü ve bu güçlü tehlikelerden aşağı kalmayan feleğin diğer engelleri seni oyalamışlardı, hem de belki senin amacını hiçe saymışlardı. Fakat o tatlı ismin hatırası, sendeki diğer her gayeyi durdurarak, yeryüzünün

¹¹ Daphne, Latince Laurus Nobilis (Laura veya Laurea): Aziz Augustinus, Petrarca'nın platonik aşkının isminin Laura olmasına gönderme yapıyor. (ç.n.)

¹² Peneus ya da Pinios: Oceanus ve Tethys'in oğludur ve mitolojide Yunan nehir tanrılarının biridir. Kuzey Yunanistan'da Teselya bölgesinde bulunan Pinios nehrine adını vermiştir. (ç.n.)

¹³ Yunan mitolojisinde Parnassos dağının Helikon tepesinde Müzler, Cyrra tepesinde Müzlerin babası tanrı Apollon otururdu. (ç.n.)

engebeleri ve denizlerin dalgaları nasıl ki ilerlemeni engellediler, öyle bir ağırlık da yüreğinin üzerine oturdu, seni Napoli ve Roma'ya dek sürükledi, nihayetinde senin arzunun bedeli ağır oldu. Eğer şu âna kadar söylediklerim birazdan senin deliliğini sınavacağımı düşündürüyorsa, seni çok iyi anlıyorum, çünkü bana da mantığını kaybetmiş insan yaftası yapıştırılmıştı. O vakitten beri çok bilinen savlar gibi onları da bir yana bıraktım; Cicero bile Terentius'un¹⁴ *Hadım*'ından kopya çekerken buna dikkat etmemişti:

*Şüpheler, düşmanlıklar, ertelemeler, alınganlıklar,
Savaşlar ve barışlar, oysa tüm güzellikler aşktandır.*

Bu sözlerde rahatsızlığının ve özellikle de kıskançlığının ne kadar güzel tarif edildiğini görüyorsun; o veba ki, aşkın hemen yanıbaşında, tüm tutkular içerisinde ilk sırayı alıyor. Öyle olmasa sen benden önce cevap verirdin: Bunu açıkça itiraf ediyorum, üstünlük bir muhakemeyle, bütün kötü huylarını dizginleyerek haklarını geri kazanacaksın. Bunu önceden fark ederek şair aşağıda ilave ediyor:

*Sen ki mantık barışla yönetir diyorsun
Birçok savaşta, boşa uğraşıyorsun.
Aklını kaybedince, yardımı için mantığın
Dualar eden insanı değiştirmeliydin.*

İşte bu söylenenler, hem sen bunu kesinlikle inkâr da etmeyeceksin, şayet yanılmıyorsam benim ellerimden kaçabileceğin her yolu sana kapattı. Aşkın çaresizlikleri böyledir! Şüphe yok ki ondan ders almamış olanlara inanılması imkânsız ve onu anlamak için kendinde deneyenlere faydasızlar. Fakat daha ileri giderek kabul ediyorum ki ne kadar çok sayıda çaresizlik varsa bunların arasında en birincisi insanın kendisini ve Tanrı'yı yok eden unutkanlıktır. Çünkü sıkışmış bir yürek ne zaman bir şer

¹⁴ Publius Terentius Afer: Berberi asıllı Latin komedya yazarı. MÖ 185 yılında Kartaca'da (Tunus) doğmuştur. (ç.n.)

yumağı altında ezilse, aynı zamanda çamura da bulanıp durur. Acaba mutlak iyiliğin o tek ve saf kaynağına yükselebilecek mi? Bu konuyu sonlandırmak için Cicero'nun savı çok doğru olmalı: "Aşk tutkuların en güçlüsüdür."

Francesco: Sen sözlerini tecrübenin kitabından ödünç almış olduğundan teslim oluyorum. Terentius'un *Hadım*'ında bulunan o sızlanmayı hatırlamak hoşuma gidiyor, arada sırada bazı dizelerini sen de tekrarlamıştın:

*Ah bahtsızlığın en yücesi!
Ben de kendimi mutsuz hissediyorum
O tatsız aşağılamayı tecrübe ediyorum:
Aşkın alevlerinde kavruluyorum.
Gören gözlerimle en kötü halimi, ölüyorum.
Ve beni çaresiz bırakanı önemsemiyorum!*

Bunun için bizzat Terentius vasıtası ile senden öğüt isterken: "Vaktin var oldukça benim halimi düşünmezsin" demekten başka bir şey elimden gelmez.

Augustinus: Ben de seni Terentius'un sözleriyle cevaplayacağım:

*Akıl boşuna muhakeme yapmaya çabalıyor,
İnsan kendi amellerinde kural tanımıyor
Ve tatlılıkla her öğüdü reddediyor.*

Francesco: O halde ne yapmalı? Umutsuzluğa mı kapılmalı?

Augustinus: Henüz umutsuzluğa kapılmak için vazgeçmeye teşebbüs ettiğin bir şey yok ki, bu nedenle şu an sana verilebilecek en bilgece tavsiyenin ne olduğunu dinle: Bu konuda en muteber filozoflar bile önemli şairlerden geri kalmayacak şekilde koca bir külliyat yazdılar. Ben sana isimlerini sıralamaya ve nasıl olduğunu öğretmeye çalışarak işkence yapmayacağım, sen zaten bu tür şeylerle donanmışsın; lâkin onların öğretileri sayesinde senin kendin için neler yapabileceğini öğrenmen, sana bazı kazançlar sağlayabilir. Hem ilk olarak Cicero, eski

bir aşkı yenisi ile unutmaya mecbur olduğumuzu düşünenlerin fikrini açıklar: “Çiviye çiviyle sökmek gibi.” Bu konuda aşkların üstadı Ovidius’tan farklı düşünmez, âdeta genel bir kural gibidir: “Her yeni aşk eskisini alt eder.” Şüphesiz ki yalnızlığı seven bir ruh bir nesneden diğerine cezbedildiğinde, alışkanlık edinmiş olduğu üzere birinden diğerine daha yavaş yönelir. Ganj için dedikleri gibi, Pers krallığında birçok kanal vasıtasıyla ayrılıp, tek ve korkunç bir nehirken, çok sayıda ve zayıf derelere dönüşmüştü; âdeta bir askerî bölüğün çok sıkı durmadığında düşman tarafından dağıtılması ya da oraya buraya dağılmış bir yangının kısa sürede sönmesi gibi. Tek kelimeyle, nasıl ki bir arada olan güçler büyür, aynı şekilde parçalanmış olanlar da küçülür. Fakat bu şekilde nitelendirmek uygun olmasa da yegâne ve asil bir tutkunun boyunduruğunu boynundan söküp attığın esnada, daha başka kadınlarla karşılaştıkça, tek bir kadının âşığı olmak yerine kararsız ve yanlış aşkların erkeğine dönüşmekten daha çok korkulmalıdır. Hem sonra ben, kaçınılmaz bir son olarak ölmek gerektiğinden, onu iğrenç bir hastalıkla bitirmemek teselli olur diye kabul ediyorum. Şimdi bana senin sorunlarını nasıl öngörebileceğimi soruyorsun. Eğer sana nasip olursa, yerle yeksan olmuş ruhunu yeniden güçlendir ve kaç git, bunu yapamadığın takdirde senin bir hapisten diğerine geçmene katılmıyorum, çünkü belki de özgürlüğün veya daha huzurlu bir imparatorluğun umudunun cevabı ilkinin içinde saklıdır. Zira utanç verici bir köleliğe kapılmış, sayısız olayda sürekli benzer kimselerin tahakkümü altına girmeni onaylamıyorum.

Francesco: Hekim, teşhis ettiği acı veren rahatsızlığı tedavi ettiği esnada, hastanın herhangi bir söz ilave etmesine hemfikir misin?

Augustinus: Tamamen, çünkü hastalıkla ilgili sohbetlerden, bulguların en muhtemel tedavileri tahmin edilir.

Francesco: O halde bilmelisin ki onun dışında bir başka kadını sevemem. Yüreğim onun hep iyiliğini istemeye alışmış ve gözlerim ondan başka yöne çevrilmeyi kötülük kabul eder.

Aynı nedenle, eğer o yoksa her şey bana zevksiz ve kasvetli gelir. Herhangi bir şekilde eğer onun aşkından vazgeçip başka birini sevmemi istersen, benden imkânsız olanı istersin ve kesinlikle ben paramparça olurum.

Augustinus: Duyularının zayıflamasını ve iştahının körelmesini çok iyi anlarım. Ama eğer miden ilacı kabul etmezse, harici ilaçlar ile kendini tedavi ettirirsin. Misal olarak, tamamen yüreğine yabancı olan diyarları uzaklaşarak ya da kaçarak terk etmez miydin?

Francesco: Âdeta beni sarmalayan çok güçlü ağaç köklerinden kurtulur gibi terk ederdim.

Augustinus: O halde kurtuldun. Bana, Vergilius'un dizesini, sadece bir tek kelimesini değiştirerek tekrarlamaktan başka bir şey kalmıyor: "Sevgili vatanından ve hoşlandığın kıyılardan kaç." Hâlâ tımar edilmiş yaraların kapanmamışken, hem şimdiki zaman sana savaş getirirken hem de geçmiş seni hatıralarıyla düzeltirken nasıl buralarda güven içinde yaşayabilirdin? Bu nedenle Cicero'nun da uyardığı üzere, o mükemmel sivri yönlerini iyileştirmeyi arzu ettiğinde bile iyileşme dönemindeki kişiler gibi, bir odadan diğerine geçmek işine gelir.

Francesco: İyi ki bana emretmiyorsun! Hem ben tamamıyla sağlığıma kavuşmaya istekli olduğumdan, hiçbir tavsiyeni göz ardı etmeden kendime defalarca kaçmayı salık verdim. Neyse ki boş yakınmaları bir yana bıraktım, aylıklıklarımın ve sürekli tatillerimin tek bahanesi özgürlük aşkından başka bir şey değildi, onu aramak için gezerken de batıdan doğuya ve okyanusun bir kıyısından diğerine boydan boya kat ettim, bildiğin üzere, gerçek bir fayda elde edemedim. Bunun için ruhum sıklıkla Vergilius'un mukayesesini hatırladı:

*O derin yarayı kalçasında açtı
Kanatlanmış bıçağı ile avcı,
Çünkü tehlikeli bularak uzaktan atışı
Bir anda onu Girit'in ormanlarında karşıladı.*

*Ve O, çalılıklar ve yamaçlar boyunca dolandı
Kat ederek ormanı,
Açıklıkta sağrısına öldürücü oku aldı.*

Ben de o geyikten farksız olmuştum, ondan uzaklaştım, ama yaramı da daima üzerimde taşıyarak...

Augustinus: Sana yapmam için yalvardığın tedavi zaten cevabında var.

Francesco: Nasıl olur?

Augustinus: Çünkü yer değiştirmek, kişiyi iyileştirmek yerine bizzat derdini yanında taşıdığı için ıstırabını arttırır. Bu durumda sana Sokrates'in, seyahatleri verimli geçmediği için şikâyet eden bir gence söyledikleri uygun olabilir: "Lâkin sen başka bir kimseyle değil, yalnız başına seyahat ediyordun." O halde ilk önce, sırtından eski emellerinin yükünü atman gerektirdi; daha sonra, en mükemmel koşulları oluşturup yürümeye başlaman. Çünkü sadece beden değil, aynı şekilde ruhlar da bilgi olmadığı takdirde erdemin bir şeye fayda etmeyeceğini bilir. Aksi takdirde sen Hindistan'ın sınırlarına varsan dahi Horatius'un dediklerine nüfuz etmek zorunda kalırsın: "Her kim ki denizi aşar, sadece üzerindeki göğü değiştirir, yüreğini değil."

Francesco: Senin sözlerin beni büyük bir belirsizliğe sürükleyiyor. Çünkü sen, kaçmaktansa, bana hastalıklı ruhumu iyileştirmemi öğütledin. Ama bu öğüdünü ihmal ederken, bunu nasıl yapacağım? Sonra eğer çabalarım sonuca ulaştıysa, başka neyi arıyoruz? Eğer öyle değilse, daha nereye kaçayım? Hem sonra bana şu âna kadar tavsiye ettiklerin beni selâmete ulaştıramadı, öyleyse bana daha faydalı olacak çareyi açıkça söyle.

Augustinus: Ben sana ruhunu bir anda iyileştirmenin ve düzeltmenin mümkün olduğunu söylemedim ki, daha ziyade onu düzene sokmaya başlamanı söyledim. Farz edelim ruhun sağlığına yeniden kavuştu, bir yerden diğerine geçmek onun sağlığını korumasına fayda sağlayacak; fakat o, elinden gele-

nin en iyisini yaptığında bile hâlâ sağlığına kavuşamadıysa, en azından iyiyi ümit ederek kendine destek olacak. Sonrasında sen her şeyin daha kötüye gitmesine müsaade edersen, ben bile biliyorum ki üzerindeki göğü değiştirmek ve buradan oraya geçmek, ıstırabı arttırmaktan başka bir etki yaratmayacak. Flaccus'u da yâd etmek için:

*Denizin mavisi, geniş ufuklar değil,
Zira çokça akıl ve muhakeme sükûn verir ruha.*

Hem gerçekten geriye erken dönme arzusu ve umuduyla yola çıkmış olduğun vakit, ruhunun yakalandığı tuzakların hepsini de ardında sürüklemiş oldun. O zaman nereye gidersen git, onun geride bıraktığın sözleri ve görüntüsü daima seninle olacak. Zaten âşık olanların hüznü ayrıcalığıdır bu; olabildiğince uzakta olsa dahi onun görüntüsünü hatırlayacaksın, sözlerini duyacaksın. Şimdi bu zayıf mizacının aşkı yenmeye yeteceğine inanıyor musun? Hem ben sana şunu söyleyeyim; bu durumda içindeki yangın daha da büyüyecek. Bu nedenle bu sanatın üstadları tarafından, verdikleri birçok talimata, bir de kısa ayrılık gerektiği ilave edilir; sürekli bir arada olmaktan dolayı o sorun yaratmasın ya da değersiz hale gelmesin, daha da kıymetli olsun diye. Bu nedenle, eğer benim uyarılarım, öğütlerim, emirlerim senin ruhunda yer edinebilirse, isterim ki, her şeyden önce tüm kaygılarının sebebini yok et ve sonrasında tüm dönüş ümidini içinden kökleyip atmak için çok uzaklara git. Sadece bu şekilde onun yokluğu, hastalıklı bir ruhu tedavi etmeye başlayabilir. Eğer vebadan etkilenmiş bir yerde doğman gerekseydi, huzursuz bir gelecek beklentisiyle ilelebet orada yaşamak mı isterdin ya da orayı bir daha geriye dönmek üzere terk etmez miydin? Lâkin çok doğrudur ki insanlar, ne yazık ki sen de, ruhtan daha fazla bedenini arzularını gideriyorlar.

Francesco: Herkes kendisi için en iyi olanı düşünür: Özelikle kendim için, sana söylemeliyim ki, yaşadığım yerde bana bir hastalık bulaşmış olsaydı, sağlığıma aramaya başka yerle-

re çoktan gitmiş olurdum. Aynı şekilde ruhun sorunlarıyla da mücadele edilmelidir, lâkin gördüğüm kadarıyla bu ikincisi ilkinden bir o kadar daha meşakkatli.

Augustinus: Sen yanlış bir şekilde, ruhun akla gelebilecek her tür hastalığını iyi edebileceklerini iddia eden büyük filozofların bu gaye için yeterli olduğunu düşünüyorsun; tabii hasta direnmediği sürece. Aksi takdirde vücudun dertleri arasında bazıları var ki, bilgi onlara fayda sağlamaya yetmez. Ama konumuzdan fazla uzaklaşmamak adına; ardına bakmaksızın ya da onu düşünmeksizin yüreğini zevk aldığı her şeyden vazgeçmeye ikna etmen gerektiğini düşünüyorum, bu âşık biri için en güvenli olan yegâne kafa dağıtma yoludur. Bunun için ruhunu kurtarmak istiyorsan eğer, aynısını yapmak senin de işine gelir.

Francesco: Senin sözlerinin yüreğime kadar ulaştığını anlatmak için, bahsettiğin tüm şeyleri üç maddede toplayabiliriz değil mi? Yani yolculuklar; ruhunu iyi hazırlamamış olanlara yeterince fayda sağlamaz; ruh iyi hazırlanmış olursa kişiyi sağlığına kavuşturmaya yarar, kişi sağlığına kavuşursa ona iyi bir koruyucu olur.

Augustinus: Birçok şeyi, az sözle çok doğru bir şekilde ve akıllıca toparladın.

Francesco: İlk iki şeyi senin daha bana eşlik etmediğin dönemde ben kendi kendime anlamıştım. Fakat üçüncü; yani sağlığına kavuşup emniyete alınmış ruhun ondan uzak durması gerektiği, bana çok anlaşılır gelmiyor. Yoksa belki de yeniden hastalanma endişesi seni böyle konuşmaya itti.

Augustinus: Sana, bu söylediğini az bir bedel ödeyerek elde edebilirsin gibi mi geliyor? Aslında bedenlerimiz için, bir o kadar da ruhlarımız için kaygı duymamız gereken birçok şey ivdilikle ve en hasar verici şekilde tükenişe doğru koşma riski yaratır. Seneca'nın bize bir risalesinde yazılı olarak bıraktığı savdan daha selâmete ulaştırıcı olanı doğada pek az bulunur, şöyle der: "Eğer bir kimse aşkına galebe çalmak isterse, her şeyden önce âşık olduğu insandan uzak durmalıdır." Ve o bunun sebe-

bini de söyledi: “Çünkü aşk dışında hiçbir şey daha çabuk çürüyemez.” Büyük doğrulukla söylenmiş ve tecrübenin en saklı dehlizlerinden çıkmış kelimeler. Bu konuda herhangi bir deneme yapmaya gerek olmadığını düşünüyorum.

Francesco: Bunu reddetmiyorum, lâkin aklında olsun, zaten o bu sözleri aşka sırtını dönmüş olanlara değil, her şeye rağmen kesinlikle onu yaşamak isteyenlere söyledi.

Augustinus: Aksine en büyük tehlikeyi yaşayan kişiden bahsetti. Eğer bir yarayı kabuk bağlamadan kaşımanın ve hastalık devam ettiği sırada tedavi etmemenin büyük bir hasara sebep olduğu doğruysa, bu nedenle başta korkusu çok büyük olduğundan, sonrasında tamamen sağlığına kavuşması mümkün değildir. Seni buna ikna etmek için çok uzaklara gitmeyeceğim, daha etkili bir şekilde harekete geçmen için senin bizzat kendinden misal vereceğim. Yaşadığın o şehirde, elbette onu kendi felaketlerini ürettiğin yerde aramalıydın, eğer bir bahanen yoksa, defalarca iyileşmiş gibiyken (eğer kaçmaya karar verseydin, büyük ölçüde bunu yapardın da), defalarca malum mahallelerde dolaşırken ve sadece malum evlerde boy gösterdiğinde, sürekli olarak kirpiklerinden gözyaşların istemsiz bir halde süzüldüğü sırada, geçmiş çılgınlıklarını aklına getirirken şaşırıp kalmaz, ah etmezdin! Ve eski ıstırabının daha acı verici bir hal almasıyla adımlarını hızlandırarak haykırıyordun da: “Ben burada, düşmanımın kim bilir hangi tuzakları arasında hâlâ kendimi korumayı iyi biliyorum, bu mekânlarda ölümün kutsal kalıntıları kol geziyor.” Beni dinlersen eğer, ondan kaçıp kurtulmayı bu nedenle ertelemeyeceksin, ama ondan uzak kalmak senin hiç işine gelmez, her zamanki gibi sağlıklı olduğun kadar hastasın da! Kendi kontrolünden çıkanlara gözünü kırpmadan bir an bile huzur vermeyen, elinden kim kaçmaya çalışırsa sıkıca ona yapışıp nefes bile aldırmayan bir gardiyan tarafından zincirlenmiş olarak zindanın eşiğine getirilmeye müsaade eden kimse delidir.

*Averno'dan iniş kolaydır,
Hem gece, hem gündüz her kim ki girmek ister
Dite'nin geniş kapıları aralanmış bekler.*

Dediğim gibi, sağlıklı olanlar bu tür şeyleri öngörmeye kendilerini mecbur hissetse de sürekli ateşi olanlar ihtiyaçları olmasına rağmen aynı mecburiyeti duymuyorlar! Seneca'nın o sözleri, diğerlerinden çok bunları hedef aldı, çünkü daha büyük hasar almışlardı. Üstelik onlar arasında, gözden çıkarılmış bir eşya benzeri, kendi selâmetinin sorumluluğunu almayıp alevlerin orta yerine kendilerini atmış sefillerden bahis bile açılmaz. Bu sebeptedir ki filozof, sağlıklılardan bir farkı olmayan, o kavruktan ama kendilerini ateşten kurtarmaya çokça arzu edenlere muhakeme yaptırmayı amaçlıyordu. Bir yudum su, başka bir vakit çok fayda sağlasa bile iyileşme döneminde ona zarar verdi. Zaten yorgunluktan takati bitmiş bir insanı yere düşürmek için hafif bir dokunuş bile yeter, kaldı ki gücü yerindeyken parmağını dahi kıpırdatmamıştı. Ah! Düşmüş bir ruh tam doğrulmaya hazırken her tür çaresizliğin dibine çakılsın diye öyle küçük bahaneler ortaya çıkar ki! Erguvan rengi bir elbise¹⁵ mi gördün? Ve işte hırs sende yeniden ortaya çıkar. Gözlerin bir altın yığınının mı ilişti? Sende uykuya dalmış tamahkârlık canlanır. Bakışlarını zarif bir bedene mi diktin? Hafif bir göz süzüşün sendeki uyuyan aşkı canlandırmasıyla, şehvetten yandığını hissedersin. Ve ah! Ruhun bu vebaları, bir kere varlıklarını öğrendiğimiz için, bizim unutma hasletimizin tek suçlu olması yüzünden yüreğimizi yeniden işgal etmeye çabucak geri dönerler. İnsanın yapması gereken, tamamen hazır olduğu halde tehlikeyi savuşturmak değil, kendisinde geçmişte kaygı yaratan düşüncelerin kaynağı olan her şeyden kaçmaktır, yoksa Orp-

¹⁵ Bizans ikonografisinde kraliyet ailesinin ve kutsal kişilerin giysisi. Gökyüzü ve yeryüzünde mutlak hâkimiyeti betimleyen renk. (ç.n.)

heus'un¹⁶ cehennemden çıktığı sırada, tekrar geriye bakmak suretiyle yeniden kazandığı sağlığına mâl olan, onun da başına gelebilir. Bu sözlerde benim tüm tavsiyelerim yer almaktadır.

Francesco: Onları kucaklıyorum ve bundan dolayı sana müteşekkirim. Bu ilacın benim halsizliğime iyi geleceğini hissediyorum, bunun için buradan gitmeyi düşünüyorum, lâkin nereye gideceğime karar veremiyorum.

Augustinus: Artık birçok yol sana açık, tedavi olacağın birçok limana sığınabilirsin. İtalya'yı tüm ülkelerden daha çok seviyorsun, doğduğun toprakların doğasının güzelliği seni kötü beslemiyor.

*Med ülkesinin yaprakların kapladığı ulu
ormanlarını değil,
Ganj'ın serinletici rüzgârlarını değil,
Veya Ermos'un dev dalgalar ile yıkanan
Altın rengine boyanmış kumlarını değil,
Hint ve Amuderya ya da teraslanmış toprakları değil,
Benim güzel İtalya'mın birçok rayiha ile kokan
Çiçekli kıyılarından, güzelliğin gururudur çalınan.*

Yakın zaman önce bir arkadaşına yazarken, büyük bir şairin zarıflığından yoksun olmayacak şekilde, Latince dizelerde bu konudan bahsetmiştin. O halde, evin olduğu için, bütün yerler arasında senin kaygılarını yok etmeye en uygun olanı, İtalya'yı sana tavsiye ediyorum. Zaten vatandaşlarının gelenekleri güzel, gök sakın, bütün kıyılarını ıslatan deniz mavi, Apeninler ile bölünmüş toprakları bereketli. Sana orada sabit bir yer önermiyorum, böylece hem benim olduğum yerde hem de diğer yerlerde ikamet edersin: "Yüreğinin götürdüğü yere git ve mutlu ol!" Zamanı hesaba katmadan ruhunla hareket et; arka-

¹⁶ Orpheus: Kimilerince gerçekten yaşamamış efsanevi bir isim veya mitolojik bir şair olarak görülmesine karşın ezoterizmde, Antik Yunan'a bilgeliği Pythagoras ve Platon'dan önce getirmiş, en büyük inişiyelerden biri olarak kabul edilir. (ç.n.)

na bakmanın aksine geçmişini unut, önünde uzananlara bak. Vatanından ve kendinden çok uzakta kaldığını fark edince dönmeyi düşün. Çünkü zaten hayat günbatımına doğru gidiyor, senin kelimelerinle: "Gece, hırsızlara arkadaştır." Lâkin az daha unutmak üzere olduğum başka bir konuda seni uyarmak isterim. Senin ağzından bahçelerin sessizliğinde dinlenmenin hiçbir işine yaramadığını duymak beni şaşırtmadı, dinginlik ve sükûnet senin hastalığının çaresi değil, bu nedenle hâlâ ateşin en son kıvılcımı yandığı sürece, yalnız yaşamamaya gayret et. Ve itiraf ediyorum ki, inzivaya çekilmek için ümitsizce şehirden gitmek istediğini görünce oturduğum yerden gülerek kendime şöyle dedim: "İşte aşkın ne şekilde onun zekâsını karanlık bir sisle örttüğü ve her küçük çocuğun tekrarladığı dizeleri bile onun hafızasından silmesi. Hastalıktan kurtulmak istersen, ölüme doğru koşuyor!"

Francesco: Çok doğru! Bana şu dizeleri tekrarlasana.

Augustinus: Ovidius'tan:

*Sen ki aleviyle yavaşça kavrulursun o aşkın,
İssız beldelere kaçırsın, lâkin
Cezasını daha sert hissedecek yüreğin.
Oysa evde toplanmış kalabalığın
Gürültüsü sana daha uygun.*

Francesco: Çok iyi hatırlıyorum, çünkü çocukluktan beri biliyordum.

Augustinus: İhtiyacın olmasa bile ne kadar çok şey öğreniyordun! Dertlerine yalnızlıkta deva aramış olman benim için büyük bir şaşkınlık vesilesiydi, zaten hem eskilerin yaşadıkları ve hem de senin şahsi tecrübelerin, yalnız kalmanın aldatıcı olduğu konusunda seni uyarmaya yetmeliydi. Sıklıkla şu veya bu eserlerinde bundan yakınırdın, özellikle de kendi kaygılı durumunu büyük ustalıkla iğnelediğin dizelerinde. Ne dizelerinin güzelliğinden haz duymamam mümkün ne de şaşılacak biçimde allak bullak olmuş aklınla ve birçok korkunç fırtınadan çal-

kalanmış ruhunla böyle ahenkli mısralar yazdığına inanmam. Eğer bu kadar saçma ve delice bir karmaşaya rağmen hâlâ ilham perileri senin evinde kaldırlarsa kesin sana derin bir sevgiyle bağlıydılar. Çünkü Platon: “Aklı başında olana, şairin karpısını çalmak boşunadır” der ve onun halefi Aristoteles ekler: “Herhangi bir delilik buhranı yaşamadan, büyük bir dehaya sahip olamazsınız,” buradakinden tamamen farklı bir rahatsızlığa gönderme yapıyor. Onu başka bir sefer konu edeceğiz.

Francesco: Bu uyarında ben de aynı fikirdeyim, fakat sen buna inanmasan dahi senin dikkatini çekecek şeyler yazmış olmak hoşuma gidiyor, şu andan itibaren ben de o mısraları beğenmeye başlayacağım. Lâkin elinde başka bir nasihatın daha varsa, ona çok ihtiyaç duyanlara vermekten sakınma.

Augustinus: Arkadaşlarının imdadına koşmaktan haz duyduğunu başkalarının gözüne sokmak, bilindiği kadarıyla sağduyulu olmaktan öte övünüyormuş görüntüsü verir. Üstelik her hastalığa en uygun düşecek, dâhili veya harici olsun, farklı tedavi yollarını hekimler bile tam keşfedemedi. Seneca, Lucilius’a bu konuda yazdığında şunu dedi: “İlaçları sıkça değiştirmek kadar hiçbir şey sağlığı daha fazla bozamaz.” Bugün bir şekilde, yarın başka şekilde tedavi edilen yara kapanmaz, sadece ilk tedavi sonuç vermediğinde o vakit ikincisi devreye sokulur. Bu nedenle aşkı kontrol altına almak için birçok çare bulunmasına rağmen, seni hepsinden daha fazla selâmete ulaştıracak olanlar bunların sadece bazıları, hattâ bu sebeple ben de sana az tavsiyede bulunmaktan mutluyum. Hem sana yeni bir şey öğretmeye çabalamıyorum, ama elbette en yaygın ve sıradan konuların arasından bana göre daha etkili olanları sana göstereceğim. Cicero’nun düşüncesine göre bunlar üç tanedir: Tatmin, tevazu ve tefekkür. Sende bulunanlar, bunlardan daha fazla ya da az olsa bile, ancak böyle büyük bir adama saygımdan dolayı ben bunlardan uzak duracağım. İlkinden bahsetmek boşa nefes tüketmek olurdu, çünkü sen, her şey olduğu gibi ortalığa saçıldığından, aşkın sende tatmin yaratabileceğini imkânsız görüyorsun.

Ama eğer yeteneği mantığa teslim ederek geleceği muhakeme etmek için geçmişten ders alsan, sevdiğin kadının sende tatmin değil, daha çok can sıkıntısı ve zahmet doğurduğunu kolayca itiraf ederdin. Fakat seninle herhangi bir sonuca varamayacağımız için ben bu konuya değinmiyorum, çünkü aşkta tatmin bulunabileceğini kabul etsem ve aşkın hüküm sürdüğü yerde yeri olmadığına hemfikir olsam da sen, kor gibi olmuş yüreğinin kadını sevmekten yorgun düştüğünü hiçbir koşulda itiraf etmeye ikna olmayacaksın. Bunun için diğer iki şeye değineceğim. Şimdi, doğanın sana saf bir ruh bahşetmediğini ve tevazu öngörmediğini inkâr etmeyeceğini tahmin ediyorum.

Francesco: Eğer baş tacım olan aşk aklımı perdelemiyorsa; çok doğrudur ki, insan olarak doğmaktan ötürü kendi kendime sıklıkla söylendim durdum ve itibar, umutlar, büyük zenginlikler, tek kelimeyle her şeyin arsız kimselere yem olduğu böyle bir çağda, senin de tanık olduğun üzere, erdeme ve kadere de yer bulmak çok zor.

Augustinus: Ah, şu aşk tevazu ile ne kadar zıt gidiyor! Çünkü ilki şuursuzca geçip gittiği sırada, ikincisi düşünceli bir edayla çabılıyor; biri mahmuzluyor ve diğeri dizginleri çekiyor; biri hiçbir şeye saygı duymaz, diğeri her şeyi dikkate alır.

Francesco: Ah mağrur acı, kendi aralarında çatışan duygularımdan öyle bir yürek acısı hissediyorum ki, âdeta girdaba kapılmışçasına yalpalayan bir tekne gibi aklımı hangi yöne çevirmenin daha doğru olacağını önemsemiyorum! Oraya buraya savrulmuş, bir an bile huzur bulamıyorum.

Augustinus: Söyle bana, çok uzun zamandan beri mi aynaya bakmıyorsun?

Francesco: Çok olmadı, aynaya bakma alışkanlığım var. Bu soru ne ifade ediyor?

Augustinus: Sen bunu öyle meraktan sürekli yapmazsın! Hem her geçen gün değiştiğinin hâlâ farkında olup olmadığını öğrenmek için tekrar soruyorum. Artık şakaklarının ağardığını görmüyor musun?

Francesco: Bana özel bir şey söylemek istemediğini sanmıştım; lâkin büyümek, yaşlanmak, ölmek, doğmuş olan herkesle ortak sahip olduğum şeyler. Zaten benim yaşımda olan herkesin başına yakında bu tür şeyler gelir, fakat zannederim ki artık insanlar her zamankinden hızlı ihtiyarlıyorlar.

Augustinus: Ne diğerlerinin ihtiyarlaması sana gençlik verir ne de başkalarının ölümü ölümsüzlük. Ama senden bahsedersen, bedeninin bu değişiminin, senin ruhunu yeterince değiştirdiğine katılmıyorum.

Francesco: Değiştirseydi güçlü bir şekilde sarsılmış olurdu, zaten bu yüzden daha evvel farklı bir insana dönüşmedim.

Augustinus: O vakit aklından ne tür düşünceler geçip gidiyordu, dudaklarından hangi sözler dökülüyordu?

Francesco: Prens Domitianus'un dediğini tekrarlamaktan başka bir şey yapmadım: "Halihazırda gençken, erkekçe bir dürtüyle, ak saçlarımı atkuyruğu yapıyorum." Bir imparatora benzer şekilde önce bu düşünceye kapıldım, kendimi avutmak için bir kralinkini de buna ekledim; çünkü Romalıların ikinci kralı Numa Pompilio beyaz saçlarıyla tanınırdı. Ve bizim Vergilius'un da otuzuncu yaşında *Çoban Şiirleri*'nde¹⁷ yazdığına göre, bir çoban kılığında kendi için şunu diyor: "Sakalım beyaz kök verene kadar."

Augustinus: Verdiğin misallerin sonu gelmiyor; elbette bu şekilde ölümlülüğünün düşüncesinden uzak durarak fayda sağladın! Lâkin sen, ölümün ve ihtiyarlığın yaklaşmasını görmezden gelme hevesine olduğu kadar, o ak saçlı adamların bu yolda edindikleri tecrübeye kıymet vermiyorsun. Eğer bu, ruhundan yılların hızla geçip gitmesini ve son ânın yaklaşmasını silmeye çalışmak değilse, ondan başka bir yarar mı sağlıyorsun? Hatırlamalısın ki sadece aklına kazıman gereken, bizim sözlerimizin senin mantığını selâmete ulaştırmayı hedefliyor olduğu. Sen iyice delirmişsin, ben kır saçlarına dikkat çekmek için seni

¹⁷ *Bucolicae* veya *Eclogues*. (ç.n.)

dürttüğümde, bu misal senin ölümden korkmamanı sağlamalıydı, oysa sen sanki ölümsüzlüğü elde etmiş şahıslardan bahsedermiş gibi, bir ak saçlı önemli kişiler güruhunu saymaya başladın. Düşünüyorum da eğer sana kellikten bahsetseydim sen de bana kesinlikle Iulius Caesar'dan bahsederdin.

Francesco: Kesinlikle, saçı daha az birini bulamazdım. Hem sonra, belki yanılıyor da olabilirim ama böyle çok tanınmış arkadaşlar ile çevrili olmak insana büyük bir güven veriyor, her gün kullandığım eşyalarla olduğu gibi, onların da her daim yanımda olmasını seviyorum. Hem onlar, doğadan ya da tesa-düfen başıma gelmiş mevcut zorluklara olduğundan çok, gelecekte karşıma çıkabilecek daha fazla zorluğa da tahammül etmeme yardımcı oluyorlar; eğer mantığın canlılığı veya namılı örnekler bana dayanak olmasaydı onların karşısında direnmek bana çok zor gelirdi. Diyelim ki, şimşek çakmasından korkuyorum diye sen beni aşırı ürkek olmakla suçladın: Aynı zaaf-la Caesar Augustus da boğuşmuştu diye seni cevaplardım; ben nasıl ki, bu halimi sana inkâr edemem, ama benim bu halim, aynı gök gürültüsüne boyun eğmiş defneyi sevmem için de bir mazeret olamaz. Bana kör dediğinde, maalesef bazen öyleydim, Appio ve şairlerin prensi Homeros kördü derdim. Eğer tek gözlü biriye, Kartacalıların komutanı Hannibal ve Makedonların kralı Philip'i kendime kalkan yapardım. Nihayetinde az işiten veya sıcağa tahammülü olmayanlar için ilk sıraya Marco Crasio'yu, ikinciye Makedon İskender'i koyardım. Ama her bir şeye farklı birçok isim zikretmem gerek, gerisini tahmin etmek senin için daha kolay olur.

Augustinus: Çocukça konuşuyorsun; eğer bu misallerin çeşitliliği, seni tüm bitkinlik ve tedirginliğinden sarsarak uyardıracak güce sahip olsaydı bu beni rahatsız etmezdi, ataletini kabul etmekten çok uzaksın. Sözlerimi bitirmeden önce; ihtiyarlıktan korkmazsan, benden takdir göreceksin. Sadece içinde bulunduğun yaştan dolayı can sıkıntısına kapılmamanı ve başına gelmek üzere olandan korkmamanı temenni ederim. Kim

ihtiyarlığa hayatının son noktasıymış gibi bakmazsa, en büyük utanç ve rezalete kapılmak yerine, onu layıkıyla yaşar. Aksi-ne, artan kır saçlarını iyi niyetle kendine dayanak yapmak, onu mükemmel doğanın bir emaresi saymayı istemektir. En kötüsü de saçları beyazlayanlar, az da değiller, ortak kaderi değiştirmeye boşuna çabalayarak yaşlarını küçültüyorlar; sonrasında saçlarının çok çabuk beyazladığından şikâyetle bulunarak ya saklamaya uğraşıyorlar ya da daha delirmiş olanlar onları tek tek yoluyorlar. Ey körler, çarkların ne kadar hızlı döndüğünü, bir an bile yavaşlamadan, varlığa atfedilen kısacık süreyi yiyip bitirdiklerini görmüyor musunuz? Bu sırada, her bir günün hızla geçip gitmesini hissettiğimiz halde, siz ihtiyarlığın omuzlarınıza nasıl bu kadar çabuk bindiğine şaşırıyorsunuz. Ama asıl sizi çaresizce deliliğe iten iki sebep var: Birincisi bazıları hayatın kısa döngüsünü dörde, başkaları altıya, başkaları daha da fazlasına böler. Sanki bu bölünmeler onu uzatmaya yararmış gibi siz sayılarını arttırmaya çabalıyorsunuz, zaten ona bir şey katarırsınız, çünkü bir zaman aralığı yalnızca kendisiyle sınırlıdır. Ne kadar daha küçük olması hoşunuza gidiyorsa o kadar daha bölün; fakat onlar bir göz kırpması ile derhal ortadan kaybolacaklar.

*Her yaratılan tazecikti,
Çabucak zarafet dolu bir bebeğe dönüştü;
Genç oldu; olgun insanı ellerinden kaçırdı.*

Görüyor musun ne akıcı kelimelerle ince ruhlu bir şair ellerimizden akıp giden hayatın tarihe karışmasını ifade etti; bundan anlaşılıyor ki, serbestçe tek bir adım atmamıza bile izin vermeyen, her şeyin anası olan doğanın sınırlarının ötesine geçmeye kendilerini zorlayanlar ne kadar aptalca bir müşkül içindeler. İkinci önemli şey ise; hayatlarının en önemli vakti o malum geceyken çılgın gibi eğlenerek onu geçiren Truvalıların ve sizin de başınıza gelenlerdir.

*O ölümcül at bir sıçrayışta
Yüksek surları aştığında,
Düşman karanlık karnında
Gücünü toplamaktaydı.*

İşte siz de son âna böyle yaklaşıyorsunuz, silahlarını kuşanmış ölüm, siz daha farkına varmadan, bedeninizin kötü savunulmuş surlarına tırmanmayı dinlenmeksizin sürdürüyor ve bizzat kendinizden kaynaklanan tehlikeyi görmezden geliyorsunuz:

*Aşağı inerek, işgal etti Yunan birliği
Şarap ve uykuya gömülü şehri,
Ki Vergilius da kendinden geçmiş ve baygın gösterdi
Truvalılardan aşağı kalmayan sizleri,
Gevşemiş uzuvlarınızı okşayarak kuş tüylerinde
Her tür zevk ile oyalarken yüreğinizi.*

Satirik şiirin amacımıza çok uygun şekilde söylediği üzere:

*Ah, nasıl da hemen solmak için acele eder,
O kısacık ve mutsuz hayatın kırılğan çiçeği!
Ve kadehlere ellerimizi deşdiretiğimiz gibi
Başımıza taç yaparak hoş kokulu çiçekleri,
Dileniriz gencecik kızlardan aşkı ve zevki,
Arzuladığımızda daha azını, ayaklar gider geri
İhtiyarlık ise hemen gelir beri.*

Amacımıza dönersek, ilerleyen ihtiyarlığı ertelemek için elinden geleni yapıyorsun, rüşvet versen dahi o seni çoktan eşiğe getirdi. Onu aceleci olmakla suçluyorsun, çünkü doğa yasalarına riayet etmedin, aksi gibi vakit de yaklaşıyor. Sonra, hâlâ geçen yıllardan beli bükülmemiş biriyle karşılaşınca, kendini gördüğün gibi senin bir çocuk olduğunu ima ederse onu sevecenlikle kucaklıyorsun, özellikle de alışkanlık edindiği üzere: “Ah yalnızca dünden ya da önceki günden beri seni görmüyorum!” sana derse. Kaldı ki, haklı olarak elden ayaktan kesilmiş herhangi bir kimseye de bunu söyleyebilir, çünkü dün veya tam

tersine bugün hangimiz bir yeni yetme değiliz ki? Tüm bu doksanlık yeni yetmelerin sebepsiz yere her şeyle zıtlastıklarını ve saçma yalanların peşinde koştuklarını her gün görüyoruz. Bu arada ruh değişmeden vakit geçiyor, beden güç kaybediyor ve çevremizde her şeyin yaşlanmasına rağmen biz asla olgunluğa ulaşamıyoruz, o halde avamın şu yargısı doğrudur: “Bir ruh sadece bedeni daha çok yıpratmak içindir.” Seneca’nın da dediği gibi: “Çocukluk gözden yiter, geriye çocuksuluk kalır.” Ve inan bana, sen de artık zannettiğin kadar genç değilsin, hattâ insanların büyük bir bölümü, senin yaklaştığın yaşa varamıyor bile. Yaşlı biri hâlâ âşık oluyor dediklerinde utanç duymalısın. Bu yaştan sonra halkın diline düştüğün için de biraz yüzün kızarsın. Eğer şan ve şeref aşkı seni beslemiyorsa rezil olmak seni korkutmaz, lâkin hayatını değiştirmekle en azından senden ötürü ailenin yüzünün kızarmasını önlersin. Benim de kabul ettiğim üzere, kendin için olmasa bile, en azından arkadaşlarının dedikoducuların suçlamalarına kulak asmamaları için, şahsi itibarın itina gösterilmeyi hak ediyor. Hem bunun her bir kimsenin önemli bir sorumluluğu olduğunu da biliyorsun, herkese aşikâr olduğu üzere sen de aynı şekilde, halkın gözleri üzerinde olarak yaşıyorsun.

*Ah, ne çok tatsız güçlük hükmediyor insana
İsmi temiz ve şerefli korumak adına.*

Senin *Afrika* kitabında okuduğuma göre bu sözler, en gururlu düşmanı tarafından Scipione’ye yöneltilmiş, şimdi de bir peder olarak saygı duyduğun, kabul ettiğin kişi tarafından sana söyleniyorlar, yalvarırım onları kendi sağduyun haline getir. Bir ke-recik olsun; yeni yetme davranışlarını terk et, gençlik ateşini azalt. Geçen yıllarda kim olduğunu değil, şu an kim olduğunu sıkça düşün, böylece sanılmasın ki aynaya bakmanı boşu boşuna nasihat ettim. Ve “Doğa Üzerine Sorular” kitabında yazılı olduğu üzere aynaların yarattıkları yansımada, ona bakan insanların kendi kendilerini tanıyabildiği aklına gelsin. Zira bun-

dan yalnızca bir tek kişi de yararlanmadı, aksine birçok kimse kendisi hakkında bilinçli olmayı ve yararlı nasihatler öğrendi. İyi olan, bazı utançlarını savuşturmayı; kötü olan, erdemle karakterinin zevklerini köreltmeyi; genç olan, kendisine verilen araştırmalar için ve yetişkin bir erkek gibi yararlı şekilde vaktini harcamayı; nihayetinde ihtiyar olan, bedeninin tüm şehvetini terk etmeyi ve az da olsa ölümü düşünmeyi öğrendi. Hafızaya kazınması gereken, bu selâmete ulaştıran nasihatleri bir solukta okuduğunu iyi hatırlıyorum. Fakat onları okumuş olman ya da hatırlaman sana pek fayda sağlamadı, hem okumasaydın en azından cehaletin hatana bir mazeret olurdu. Lâkin bunları bilerek ve ak düşmüş saçlarınla, şu anki durumundan hiç utanç duymuyor musun?

Francesco: Hayırlı olana kendimi tam olarak vermeyi beceremediğimden yüzüm kızarıyor, kendimi değersiz hissediyor ve iç sıkıntısı yaşıyorum. Fakat hangi düşünceden güç aldığımı biliyor musun? Laura da benimle birlikte yaşıyor.

Augustinus: Senin Cesare Augusto'nun kızı Giulia'nın sözlerini sahiplendiğini düşünüyorum, o, belâgati Livia'nınki kadar güçlü olmadığından, babası tarafından uyarılmış, bu nedenle de ebeveynlerinin ikazlarını haddi olmadan iğnelemişti: "Onlar da benimle birlikte ihtiyarlayacaklar." Şimdi söyle bana, ak saçlı bir adamın ergen bir oğlanı veya genç bir kızı değil de yaşlı bir kadını sevmesinin daha uygun düşeceğini kabul etmiyor musun? Bu nedenle aşk; onu besleyen sebepler ne kadar küçükse o kadar daha aşağılıktır. O halde bedeninin öncekinden tamamen farklı olsa bile senin yüreğin asla değişmiş olmayacak! İffete duyduğum saygıdan dolayı sana bunu söyledim. Lâkin Cicero'nun da düşündüğü gibi, mantığın yerini her konuda tevazuun alması saçma olur, çünkü gayemize destek olsun diye kullanılmalıdır, aynı şey mantık için de geçerlidir. Bunun için aşktan uzaklaştıran üç sebepten hangisinin senin için en önemli olduğu, hakikati sana tamamen anlaşılır kılacak. Bunun için insani tutkularının saldırılarına karşı güvende yaşayabile-

ceğin o kaleye sığınmaya çabala. Her şeyden önce ruhun asaletini düşün, o kadar büyüktür ki o, ondan lâıykıyla bahsetmeyi istersek hakkında ciltler dolusu kitap yazılır. Bedenin naifliği ve çürüklüğünü düşün, söyleşimize azımsanamayacak bir konu olurdu; yaşamın kısalığını düşün, bu konuda önemli yazarların birçok kitabı var. Zamanın hızla geçmesini düşün, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar önemli ve ölümü düşün, kesin olmasına rağmen bizi kucaklamak isteyeceği saati, vakti, yeri belirsiz bırakan, onun hakkında birçok kişi hep yanılır, o değiştirilemez görüneni değiştirebilmeyi sever. Bunları en çok da yolundan sapmış olanlara sor, kendileri için de malum vaktin geleceğini sana söyleyecekler. Bu nedenle uzun bir hayat umudu, birçokları bunun kendisini beslemesine izin veriyor, seni tahrik etmesin, aksine kâhının âdeta bir kehanet gibi olan sözlerini göz önüne al: "Her geçen gününü son günün say." Elbette ki ölümlülere ışık saçan her bir gün ya en son ya da gerçekten sona yaklaşan gündür. Ayrıca parmakla gösterilmenin ne kadar iğrenç bir şey olduğunu ve günlük sohbetlere malzeme edilmeyi düşün, alışkanlıklarının mesleğinden ne kadar yozlaştığını kavra. Ah O, bedenine, ruhuna, bahtına ne kadar zarar verdi! Onun yüzünden hayırları sindiremeden ne çok şerden ıstırap çektin! Sanki O bir güzel bakışını senden esirgemişçesine, alay edilmiş, küçümsenmiş, ihmal edilmiş olduğunu düşünerek, ne çok tatlı sözü, ne çok gözyaşı ve sızlanmayı rüzgârlara savurmuş-tun! Doğrusu bazen bu olanlar, bir yaz melteminden daha hafif olduğundan, bir an bile sürmedi. Sen ona itibar kazandırırken, karşılık olarak O, senin hayatının büyük bölümünü elinden alıyordu ve kendisini sevmekten soluksuz kalmış adama önemsemez bir karşılık veriyordu. Böylece seni Tanrı aşkından uzaklaştırarak çaresizliklerle dolu bir uçuruma itti ve ben burada bahsi geçen şeyleri tamamıyla bildiğimden, söyleşimizi tesadüfen duyacak biri tarafından anlaşılmaması için susuyorum. Ah, sana kaybettirdiği tüm faydalı şeyleri, zaten şanın ve imtiyazların sebebiyle uzun yıllar boyunca bekleyip durmuş-

tun! Yazmaya başladığın ve halihazırda bitmemiş olarak duran birçok eserine ben şahidim, sana refakat ettiğim kısa sürenin çok daha azını onların başında harcaman sana yeterli olurdu. Şimdi bu durumda bunu büyük bir arzuyla senden başka kim ister? Niyet etmiş bir ruh ile ve erkek gibi tam adanmış olarak tüm bunları irdele, bu tür tuzaklardan kaçın, seni daha sıkı şekilde kısıtıracak olanlara doğru da koşma. Birçoklarının alışkanlık edindiği üzere dış güzelliğe baktıkları sırada, sonrasında en kötü ilaçların besleyeceği zehrin bilinmeyen gizli bir yerden yüreklerine dolduğunu hissettikleri andaki gibi olma. Çünkü pek az kişi, vaktiyle bu zehirle ağızlarına kadar doldurulmuş olduğundan, iyi niyetle bunun gibi dişi aşkların utancını denemeye koyuluyorlar. Çoğunlukla kurtulsalar dahi doğanın gücüyle cezbedilip kolaylıkla yeniden içine düşüyor, eski pisliklerde yuvarlanıp duruyorlar. Şimdi artık tehlikenin büyüklüğü apaçık ortada, sana düşen, tüm gayretinle: Ondan kaçınmak. Geçmiş sıkıntıların tüm anılarını, harcadığın her ânı hatırlatan düşünceyi kaldır at, silkelen ve dedikleri gibi çocuklarını yardan aşağı fırlat ki sonunda büyüdüklerinde seni çamura bulamasınlar. Ve her şeyden önce içten dualarınla semaya yorgunluk vermekten asla vazgeçme, Ulu Yaradan'ın kulakları zaten rahatsız edilmeye alışık. Gözyaşı ve yakarışlar olmaksızın ne bir günün ne de bir gecen geçmesin, hem belki Her Şeye Kadir olan sana merhamet duyup dertlerine son verecek. Bunları yapması gereken sensin, bundan kaçınmayı gerçek anlamda bıraktığında ümit ederim ki Yenilmez Kurtarıcının inayeti imdadına yetişmek için senin üzerine inecek. Zira senin bu hastalığından uzunca bahsettikten sonra ihtiyaç duyduğunla kıyaslanınca burada tükettiğimiz kelimeler yeterli olmasa da, artık vaktidir, başka şeylerden konuşmaya başlayalım. Ve bu sende düzeltmeye hazırlandığım son şey olacak.

Francesco: Hadi! Devam et, ey şefkatli Peder, tamamıyla hepsinden kurtulamamış olmama rağmen kusurlarımın bazılarından kendimi büyük ölçüde hafiflemiş de hissediyorum.

Augustinus: Sen insan olmanın şanına ve ismin ölümsüzlüğüne, işine yaramasa dahi gereğinden fazla özlem duyuyorsun.

Francesco: Çok doğru, bu şahlanmış arzumu nasıl dizginleyeceğimi bilmiyorum.

Augustinus: Üstelik bu sebeple, geçici şöhretine duyduğun abartılı hırs, belki seni ölümsüzlük diyarına götürecek patikayı kapatır diye korkmamak için kuvvetli bir bahanen de var.

Francesco: Öncelikle bana cefa çektiren budur, diğerlerinden de bu yarama bir süre daha merhamet göstermek isteyeceksin.

Augustinus: Hem o hepsinden daha derin, neyse ki en utanç vereni değil. O halde söyle bana, o arkasından çok iç geçirdiğin şan nedir?

Francesco: Sana tarif etmemi ister miydin? Lâkin bunu senden daha iyi yapabilecek hiç kimse yok.

Augustinus: Eğer senin yaptıklarını ele alırsam, zannedirim ki, bu şanı sen gerçekten isim olarak bile bilmiyorsun. Çünkü öyle olsaydı, seni bu kadar ateşli şekilde onu elde etmeye çabalar halde görmezdim. Cicero'yu kullanarak: "Hemşehrilerin ve vatanın yararına veya tüm insanlar için yapılan şeylerden dolayı, şanın güzide namı her yöne yayılmış" olmasını mı arzu ediyorsun? Yoksa Cicero'nun başka bir yerde gene tarif ettiği üzere: "Bir nam ki övgüden mahrum kalmaksızın herkesin dilinde" olmasını mı? Bu her iki açıklamada da gördüğün gibi şan, şöhrete eşittir. O halde bu şöhretin ne olduğunu biliyor musun?

Francesco: Onu şu an bilmek işime yaramıyor; diğer yandan bilmediğim bir şeyden bahsederek kendimi tehlikeye atmam. Hata yapma tehlikesi olduğunda susmak en iyisidir.

Augustinus: Bunlar bilgece ve mütevazı sözler. Herhangi bir konuşmada, özellikle kestirilemez ve üst seviye ise, söyleneni olduğu kadar söylenmeyi de beklemek gerekir. Çünkü sohbet sırasında suçlama ve övgü eşit adımlarla ilerlemez. O

halde bilmelisin ki şöhret, bir kişiyi yücelttiğimiz esnada, birçoklarımız arasında dilden dile uçan bir sestir.

Francesco: Anlamamı arzuladığın bu izah ya da tasvir beni yeterince aydınlatıyor.

Augustinus: Genelde şöhret mânâsız gelgeç bir esintidir ki en kötüsü de budur, birçok kişinin ağustos böcekleri misali aralarında aynı anda konuşmasıyla üretilir. Hem sanki avamın alışkanlık ve davranışlarından, senden daha rahatsız olmuş başka bir kimse yokmuş gibi onu muhakeme ettiğini de biliyorum. Yargılarımızın çelişkisini görüyorsun! Sen ki onları hemen suçlamaya kalkıyorsun; bizzat sen, onların sadece boş çene çalıp durmalarından hoşlanmıyorsun; lâkin gene sen, onlarda mutluluğun en büyüğünü arıyorsun. Neden yorulmaksızın verilen emekler, sürekli uykusuzluk ve coşkulu araştırma gayreti o neticeyi hedefliyorlar? Belki hayata dair yararlı şeyleri öğrenmek için diye beni cevaplırsın. Lâkin iyi yaşamak ve ölmek için gereken şeyleri zaten çok uzun zaman önce öğrenmiştin. Ey mübarek insan, kavranılan her şeyi tecrübe etmek sana her adımında yeni patikaların ve hiç keşfedilmemiş bir labirentin kapılarını aralasaydı şayet, bu yolun sonunu gözlerinle asla göremeden, ilimde sürekli ilerlemek için katlanılan zorlu mücadeleyi bir kenara bırakmış olurdun. Ayrıca istemesen bile çoğunluğun daha da hoşuna gitsin diye en emek sarf ettiğin çabalarını heba etmek de işine geldi. Sonra da dinleyenlerin kulaklarını inandırmak için şiirler ve hikâyeler yazmaya ve de belâgat üslûbunu en rağbet gören ayrıntılarla donatmaya kendini adanmıştın.

Francesco: Dur, bu sözlerin bana çok acı geldi. Ergenlik çağımı tamamladığımdan bu yana, asla hafifmeşrepliğe yüz vermedim; o zamandan beri mesleğimize ihanet eden mektuplarda Cicero tarafından altı çizilen bütün satırları tek tek not etmeye kendimi vermiş olmam bu yüzdendi. Ve özellikle Seneca'nın şu savını ruhuma kazıdım: "Bir insanın kendini kır çiçekleri toplamaya adanması ve ahenkli kelimelerden başka hiç-

bir şeyin ardından koşmayarak şöhret elde etmesi utanç vericidir.”

Augustinus: Unuttuğun şeyler için sana yok yere suç atmıyorum veya az önce öğrendiğin şeylerin hazinesinden kendine en iyilerini seçerek, bilgilensinler ve zevk alsınlar diye onları âdeta yeniymiş gibi arkadaşlarına sunduğun belki de doğru değildir? Bunlarda bulunan beyhude şanın çekiciliğinin seni ne kadar tatmin ettiği açıkça görülüyor. Gerçi günlük meşgaleler vaktinin çoğunu alsalar dahi bundan memnun değilsin, hem nihayetinde düşüncelerinle asırları aşarak gelecek nesillerde kendini ölümsüz kılmayı çok arzu ettiğin halde şu anki şöhretinden daha fazla bir şöhret de sana vaat etmiyorlar. Bu sebeple daha büyük işlere el atıp, süresine ve zorluğuna bakınca çok büyük bir eser olan, Romulus’tan imparator Titus’a kadar tarihi yazmaya girişmiştin. Daha tamamlayamadan, şanın mahmuzlarıyla dürtülüp, bilemediğim şairane bir kanaldan Afrika’ya geçmiştin, şu an nasıl ki üstün bir gayretle bu konuya sarılıyorsan, öncekileri de bırakma. Böylece, diğer birçoklarını bırakıp, sadece bu iki gayede her şeyin en değerlisi ve geri alınamazı olan vakti kaybediyorsun, üstelik başkaları için yazarken kendini unutuyorsun. Belki de ölüm, birçok hayalini daha sen hayata geçiremeden önce yıpranmış divitini elinden alacak. O vakit, şan için çok hırslı kişinin, iki ayrı patıkada iz sürmeye acele ettiği sırada, ne birinde ne de diğerinde onu yakalayamayacağı sana çok aşikâr olacak.

Francesco: O büyük hastalığa yakalanıp hayatımın sona ermek üzere olduğunu gördüğümde ben de bundan endişe duydum. *Afrika’yı* tamamlayamadan bir kenara atmaktan başka hangi düşünce bana daha büyük ıstırap verirdi zannediyorsun? Bu nedenle, başkalarının benden sonra onu tahrif etmek için ele alacaklarından öfkelenerek, arkadaşlarımdan hiçbirinin bu kötülüğü yapmaya niyet etmeyeceğini çok iyi bilsem dahi, onu kendim ateşe vermeyi kafama koymuştum. İmparator Cesare Augusto’nun da bu hususta yaptığı unutulmamalı, o bile Vergi-

lius'un yalnızca bu konudaki isteklerini yerine getirmede. Daha ne olsun? Ebediyen boyun eğdiği gökte asılı duran güneşin yakıcı sıcaklarının yanısıra, Roma'nın devasa alevlerinin de mahvettiği Afrika'nın, alevleri içinde onu cezalandırmayı düşündüğüm yangında kül olup gitmesine ramak kalmıştı. Ondan konuştuğumuz kâfi artık, kaldı ki bu benim için daima acı veren bir hatıradır.

Augustinus: Senin söylediklerin daha önce yukarıda izah ettiğim savın tesirini artırıyor. Mahkûmiyetin bitiminde ceza-yı uzatmak gerekirse, ne kadar zorlasan da yargıyı durdurmayı başaramazsın. Zaten sonucu tamamen belirsiz olan bir şeyden dolayı büyük tedirginlik duymak kadar akılsızca başka bir şey olabilir mi? Eğer öyle değilse, bu çalışmayı bir sona ulaştırma umudu sana daha fazla ilerleme cesareti verir. O vakit sana bunu kolayca kabul ettiremem, bu sebeple senin yüksek bedel ödediğin birçok şeye onun ne kadar az değer verdiğini göstermeye çalışacağım. Varsayalım ki vakit, atalet ve de sükûnet içinde yüzüyorsun; dehanın tüm uyuşukluğu kaybolsun, takatsizliğin son bulsun, gelip geçtiği sırada sıkça en şerefli amelleri bile yarısında bıraktıran feleğin yarattığı tüm engeller de kaldırılmış olsun. Tek kelimeyle, şiirlerinin öyle bir tesiri olsun ki senin her dileğinin ötesine geçsin diye hesapla. Şimdi, senin bu gayretinin büyük bir mucize yaratacağını kabul ediyor musun?

Francesco: Daha doğrusu çok güzel, nadir ve mükemmel bir eser.

Augustinus: Seni tamamen inkâr etmemek adına; dilerim o eser senin istediğin gibi bir sonuca ulaşsın. Lâkin ruhunu göklerin düşüncesinden alıkoymakla kendi hayrına olacak şeylerin ne kadar aksine davrandığını bilseydin eğer, inanıyorum ki büyük ıstırap çekerdin. Kaldı ki, zaman ve mekânın sınırlarına kısılp kalmış bizzat çok özlem duyduğun o şöhret, öyle tahayyül ettiğin kadar da önemli bir şey değil.

Francesco: Binlerce sonsuz yılı kucaklayan insan ruhuna oranla, tüm yeryüzünün küçücük bir nokta benzeri olduğunu

anlatan filozofların o eski ve bayağı efsanesi bana pek de yeni gelmiyor, hem şöhrat asla ne bu noktayı ne de ruhu doldurmayaya yeterlidir. Onlar bu tür laflarla, şan için beslediğimiz abartılı aşkı dengelemeye çalışırlar. Eğer yapabilirsen beni en hayati besinle doyur, çünkü kendi kendime tecrübe etmiş olduğuma göre, onların önümüze koymayı alışkanlık edindiği şey çıplak tezahürden başkası değil. Zaten ben bir tanrı olmayı tahayyül etmiyorum ki böylece ebediyete sahip çıkayım ve yeri göğü kucaklayayım. O iç geçirdiğim insanlık şanı bana yeter. Ölümlü insanım, ölümlü şeylerden başka bir şeye de özlem duymuyorum.

Augustinus: Ah, eğer bunu gerçekten söylüyorsan ne kadar zavallısın! Sen ebedî hayra ilgi duymazsan, beklenenden daha yükseğe bakışlarını yöneltmezsen, tabii ki çamurdan bir yüreğin olduğunu söylemek işine gelir. Başka bir umudun kalmaz; kaybolmuş olursun!

Francesco: Tanrı kusurlarımı affetsin! Sadece tüm kaygılarımdan haberdar olan aklım, ebediyet arzusunu her şeyin öncesine koyup koymadığıma şahitlik yapabilir. Lâkin dudaklarımdan dökülen sözler öyle değilse de başka bir mânâ taşıyorlardı. Her ne kadar burada yeryüzündeki şeylerin bir sonu olsa bile, arzularımın ölçsüzlüğü ve büyüklüğü suretiyle dogaya şiddet uygulamadan, onlardan yarar sağlıyorum. O vakit aynı amaçla dünyevi hayatın şanına özlem duyuyorum ki beni ve kadınımlı yeryüzüne ait olmaktan alıkoymasın.

Augustinus: Şu an konuşmaların kulağıma ne kadar bilgece geliyor. Yoksa az önce, çok kısıtlı, nafile, hattâ senin dediğin gibi çürüyen şeyler için ebediyete kadar sürecek olanı göz ardı etmeyi en büyük delilik diye addetmek delice olurdu.

Francesco: Ama ben zaten ebediyet düşüncesine sırtımı dönmüyorum, sadece başka bir baharda onunla meşgul olmak istiyorum.

Augustinus: Belirsiz zamanın bu hızında ve sizinki kadar kısacık bir varoluşta, bu beklentin sana tehlikeli gelmiyor mu?

Şimdi söyle bana: Elinde yaşamın ve ölümün anahtarlarını tutan her kimse, eğer bugün, şu anda sana tam bir yıl daha hayat bahsetse, sen bunu hiç şüphe duymadan kabul etsen, günlerini neye göre paylaştırmaya başlardın?

Francesco: Bir ânının bile, ciddi meşgalelere harcanmamış olmasına tüm gücümle dikkat sarf ederek, onları büyük bir itidal ve sorumlulukla en iyi şekilde kullanırdım. İsteddiği kadar deli ve korkusuz olsun, bundan başka türlü davranacak bir insanın da var olduğuna inanmıyorum.

Augustinus: Bilgece konuşuyorsun, ama bu konuda galip gelmek için, diğer insanlardan ne kadar farklı davrandığını gördüğümde içine düştüğüm şaşkınlık o kadar büyük ki, hiç benim tarzım değil, daha çok ağzı iyi laf yapan herhangi bir hatibin tarzı, o da tüm yaratıcılığını ortaya koyduğu takdirde.

Francesco: Hangi sebeple bu kadar şaşırdığını anlamıyorum.

Augustinus: Çünkü siz inanç duyduğunuz her şeyden daha çok, ele geçirdiklerinizde cimrilik ve kendinizin olmayan şeylerde savurganlık gösteriyorsunuz, halbuki eğer sağlıklı bir zekânız olsa tamamen aksini yapmak işinize yarayacak. Bir yılın hızla geçip gideceği çok doğrudur; bu bir yıl sana, asla yanılmayan ve yanıltılamaz olan tarafından, onu kendi keyfine tam yetkiyle kullanmana izin vererek bahşedilmiş olsa dahi, ben sana söyleyeyim, gene de selâmete ulaşmak için o yılın son kalan anlarını beklersin. Sana yarar bile sağlamayacak gülünç saçmalıklarla vakit harcamak, tiksindirici ve iğrenç bir delilik! Elbette eğer o son adımında, gerekli olana hazırlanmak için artan vakit yeterse, bir yıl da her ne kadar az olsa bile kesin olarak bir işe yarar. Lâkin sizler gibi ölüm korkusuyla yaşayanlar; ne bir yıl ne bir gün ne de bir tam saat güven içinde olur. Bir yıl daha ömrü olan insanın, altı ayı geçtikten sonra, daha kalan ayları da vardır, ancak sana: “Mevcut gününü ziyan edersen, gelecek için sana kim kefil olur?” dersem bu sözleri bir daha düşün, Cicero’nun sözleri bunlar. Ölüm kesindir, lâkin seni ne zaman kucaklayacağı belirsizdir, ne kadar genç bile olsa bu ak-

şama kadar yaşayabileceğinin garantisini verecek bir tek insan yoktur. O halde, sadece bugünün meşgaleleri ardından coşkuy-la koşarak, gelecektekileri düşünmeyen sana ve tüm ölümlülere soruyorum:

*Eğer ölümsüz olanlara özeniyorsan,
Neden geçip giden güne yenisini ekleme çaban?*

Francesco: Herkes adına cevap vermek için, hiç kimse kendini güvende hissetmesin diyeceğim. Aynısını Cicero'nun da ilave ettiği üzere, her şey bir yana, bir yıl daha ömrümüz olsun istiyoruz ve ne kadar yaşlı olsa dahi bu umuda bel bağlamayan kimse olamaz.

Augustinus: Lâkin bizim bu yazarımız devam ederek diyor ki: "Sadece yaşlılar değil, aynı zamanda gençler de belirli olanı, belirsiz olan için, akılsızca terk etmeye yelteniyor." Oysa aynı fikirde olman imkânsızsa bile sana uzun ve güvenli bir ömür uygun görülmüştü. Belki de en iyi yılları ve en verimli yaşları, başkalarının gözündeki takdirle ve kulaklarda çınlayan övgülerle geçirmek, bu esnada can sıkıcı ve yararsız son yılları, kendin ve Tanrı için ayırmak en faydalı tavsiye olurdu? Aslında tam tersi olması daha iyi olsa da sana da belli bir süre ayrılmış olduğundan ötürü, böylece kendi ruhunun iyiliği en son düşüncen olurdu.

Francesco: Fakat bu konuda ben de aynı şekilde düşünüyorum, hakikaten mükemmel olandan gökyüzünde zevk almayı beklediği sırada, burada aşağıda yaşamakta olan birisi için sadece yeryüzünde sahip olabileceği şanın ardına takılmak kabul edilebilir olmalı. Buna bağlı olarak, bizi bu dünyada besleyen şeye ulaşma imkânı verildiği takdirde, o bize artık çabucak kaybolan bir gölgeden farklı gelmez. Böylece gelir geçer şeylere müdahale edilir, bunlar yerini ilâhi olanlara bırakır, o zaman bu şekilde birinden diğerlerine doğru kademeli olarak ilerleyerek ruh kendini oluşturur. Hata yapılmaksızın, çok doğru bir düzen tesis edilemez.

Augustinus: Ne aptal bir delikanlısın! Sen, gökyüzünün ve yeryüzünün güzelliklerinin senin kucağına yağması gerektiğine ve mutlu olayların seni daima gülümseteceğine mi inanıyorsun? Buna benzer bir umut binlerce insanı hataya düşürdü ve sayısız ruh mahvoldu. Onlar bir ayaklarını yeryüzüne, diğerini gökyüzüne dayalı tutmayı istediklerinden, ne burada aşağıda kalabilmeyi ne de oraya yukarı çıkabilmeyi biliyorlar. Bundan dolayı bir anda, en verimli çağlarında ve talihin tam göbeğinde, hayatlarının kordonu orta yerinden kopar, çaresizce bir yıkım meydana gelir. Şu an aynı şeyin senin başına da gelebileceğini düşünmüyor musun? Ah, bu delice düşünceler aklında dolaşıp dururken, eğer birçok felaket sırtına abanırsa (ki Tanrı asla izin vermez), o kadar çok ıstırapın ve utancın olur ki! İşte o vakit kesinlikle pişmanlık için çok geç ve faydasız olacak, çünkü zahmetle dolu binlerce sıkıntının peşinde koşmak, sana bir şey kazandırmış olmaz.

Francesco: Yücelerin en yücesinin merhameti beni felaketlerden korusun!

Augustinus: İlâhi merhamet her ne kadar insanların aptallığını bağışlamasa da yardımını esirgemesin diye ben de bolca dua ediyorum! Aksi takdirde ona gereğinden fazla bel bağladığınızı düşünürüm. Tanrı, eğer kendinden umudunu keseni avurtursa, sonra kendisine basiretli şekilde inananları hayal kırıklığına uğratar. Fakat rahat ol; sen ki, yeryüzünün sınırlı bir kara parçası olarak, denizde uzanan büyükçe bir adadan başka bir şey olmadığını söyleyen filozofların fikrini o muhteşem esneden öğrendin. Ve hattâ bu nedenle yeryüzünün beş bölgeye ayrılmış olduğu, sana masal gibi gelecek. Bu bölgelerin orta kısmını kaplayan en büyüğü, güneşin alevleri altında uzanıyor. Tam tersine sağda ve solda duran ikisi, dondurucu soğuklar ve erimeyen buzlar ile örtülmüş, insandan yoksunlar. Arta kalan diğer ikisi, barınılamaz olanlar, kenarlar ve orta ile bağlantılılar. Masal budur ki, yaşanabilir dünyayı ikiye bölerek, ayaklarınızın altında olan bölümle aranızda deniz olduğu bahanesiyle ora-

yı girilemez kabul ediyor. Üstelik burası, yerleşmek isteyenlere ayrılmış olsun ya da olmasın, biliyor musun ki bilge kişiler arasında birçok tartışma yarattı, kesinlikle okuduğunu düşündüğüm, “Tanrı Devleti Hakkında” başlıklı kitabımda bu konuyu ayrıntısıyla irdeledim. Dahası, ya insanlar yerleşmeden her şey devam eder ya da bazılarının hoşlandığı gibi iki bölüme daha ayrılır. İlk bölüm insanların ihtiyaçlarına uygun düzenlenmiş, diğeri kuzey okyanusunun dalgaları ile çevrili, kimsenin kıyıya yaklaşmasına müsaade etmez. Bu bahsi geçen toprak, denizler, bataklıklar, çöller onu tamamen tüketmeden önce daracık kalmıştı! Siz de burayı, o aptal kibrinizin sahnesi haline getiriyor-sunuz. Şunu da ilave et ki geleneklerin çeşitliliğini, farklı dinleri, dilleri, değişik giysileri ne kadar daha çok dikkate alırsanız eviniz de bir o kadar parçalanır; bütün bunlar da sizin adınızın itibarının daha fazla büyümesini önler. Şimdi tüm bunlar sana sıradan hikâyecikler gibi mi geliyor? O halde senin yapmayı vaat ettiklerin de benim için hikâyledir, çünkü senin öncelikle bunlardan şüphe duymaman gerektiğine inanıyorum. Üstelik fazlasıyla yararlandığın Cicero, Vergilius, şairler ve filozofları bir kenara bırakman için, bu aynı konuyu senin *Afrika* eserinde kendi dizelerin ile süslediğin şekliyle:

*Dünya kapalı daracık bir alan içerisinde,
Küçük bir ada benzeri, tüm çevresinde,
Dalgalarıyla yıkıyor bir okyanus, büyük ve yüce.*

Zira başka sözler de ekliyorsun, yanlış olduklarını düşünsen dahi onları nasıl bu kadar uzun süre büyük bir ciddiyet ile doğru kabul ettiğini anlamıyorum. Sonra, ölümcül şöhretinin ve sınırlı vaktinin kaybolmasına hazırlıklı olmana ne demeli? Her hatıra, istediği kadar eski olsun, sonsuzlukla kıyaslandığında basit bir hiçlik olarak karşılanmalıdır. Ben kadim halkların düşüncelerinde bahsettiği, yeryüzünü mahveden yangınları ve selleri sana hatırlatmıyorum, Platon’un *Timaios*’u ve Cicero’nun *Res Publica*’sının altıncı bölümündeki diyalogları bunlarla dolu.

Hem size anlatılan olaylar, birçok kişiye muhtemel şeyler gibi görünmesine rağmen, gerçek dini açıkça anlattığın için, senin masallarını akıllarında tutmalılar. Sadece bunlar değil, daha sayısız başka şey de, belki sonsuzluğun değil, ama şöhretinin süresini azaltıyor. Zaten ilkin hayat yoldaşlarımızın ölümü, sonra da unutkanlık maalesef ihtiyarlıktan ayrı değildir. Bunun yanı sıra, yeni kimseler hakkında her an artan övgüler; bu kişiler daha fazla yükseldikçe, eskileri yerlerini kaybeder, kendilerinden öncekilerin hak ettikleri azalmadıkça da bunlar asla yeterince büyük olduklarına inanmazlar. Bundan başka şöhrete ulaşmayı arzulayanların dinmeyen iştahı haset, hakikate duyulan nefret ve de avamın yaratıcılığı olan kişilere gösterdiği sevgisizlik. Yaygın kanaatlerin değişkenliğine, kabirlerin tahrip edilmesine değinmek istemiyorum, ama Giovenale'nin dediğine göre: "Meşe, incir ve diğer düşman ağaçlar" ona bir harabe ayarlıyorlar. Sen bunu *Afrika*'nda, herhangi bir yumuşaklık katmadan, ikinci ölüm olarak adlandırıyorsun. Senin başkalarına söylediğin kelimelerin aynısı ile kendimi ifade edeceğim:

*Yakında kefen içinde toprağa uzanır,
Üzerinde mermer bir kabir ve kazınmış laflar,
Bu ikinci ölüm olmalıdır.*

Öyle güzel ve ölümsüz bir şan ki o, bir taşın düşmesiyle çöker! Ve kendinizin ya da başkalarının elleriyle ön yüzlerinde adınız yazılmış o kitaplar da her ne kadar kabrinizden çok daha uzun süre dayanacağı benzeseler bile doğanın veya talihin kötü olayları sebebiyle sayısız felaketle karşılaşır. Hem onlar da kendi kaderlerini yaşar, başlarına başka kötü bir şey gelmediği takdirde ihtiyarlığın ve ölümün ötesine geçerler. Ey ölümlüler, ardında boşu boşuna helâk olduğunuz bu güçlüklerin de aynı cezaya maruz bırakılmaları bence doğru olur. Ancak senin kendi dizelerinin arasında, yaptığın çocukça şeyler için herhangi bir suçlama bulamıyorum (neden onları dikkate almayayım ki?)

Kitaplarda eksik kalan, sen kendinsin

Böylece üçüncü ölüm üzerine öker senin.

İşte şan hakkındaki açık kanaatim: Belki bu konu hakkında gerektiğinden daha fazla laf harcamış gibi görünsek bile, şu âna kadar tüm söylediklerim ancak sana bir masalmış gibi gelmediklerinde konunun önemine oranla yetersiz kalırlar.

Francesco: Masalsı saçmalıklardan çok, ruhumun içinde senin sözlerin yankılanıyor, daha doğrusu, eski kusurlarımdan kendimi arındırmak için yüreğimde yeni bir arzu peyda oldu. Zaten senin ortaya koyduğun konuların, uzun süreden beri utanç içinde farkındaydım, hattâ defalarca duymuştum, çünkü bizim Terentius'un dediği gibi:

“Şimdiye dek söylenmiş hiçbir şey yoktur ki daha önce söylenmemiş olsun.”

Benim içimde ortaya çıkarmaktan haz aldığın haysiyet ve düzen dahi, hattâ bana fazlasıyla gösterdiğin olgunluk da benim zihnimde büyük ufuklar açtı. Fakat şimdi söyleşimizi bitirmek üzereyken, senden son bir değerlendirme yapmanı isterim: Tüm çalışmalarını bir kenara bırakıp, hayatını şan şeref sahibi olmadan geçir diye ısrar ediyorsun, gerçekten bana önerebileceğin bir orta yol var mı?

Augustinus: Sana çalışmadan yaşamanı asla nasihat etmeyeceğim. Lâkin kesinlikle şan sevgisinin yerine erdem sevgisini tercih et, çünkü şanın, nasıl erdemin gölgesi olduğunu sana gösterdim. Yeryüzünde, güneşin altında gölgesi olmayan bir cisim bulmak ne kadar imkânsızsa Tanrı tarafından bahşedilmiş olan erdemin de şanı yaratmaması mümkün olamaz. Bu sebeple kim gerçek şandan uzak durursa o daha hiçbir şeyin rengini solduramadan erdemini de ortaya çıkarır. Zira insanların yaşamı, birçok hayvanınkinden çok az farklılık gösterir ve vahşi hayvanlarda görüldüğü şekilde, yalnızca iştahın rehberliğinden başka hiçbir şey tarafından da yönlendirilemez. Bunun için sana şu yasayı takip etmeni öğütlüyorum, Marco Catone'den

okuduğuma göre: “Erdemi kullanarak hiçbir şekilde şana itibar kazandırma ve o vakit onu ne kadar az ararsan, o kadar çok seni bulmaya gelecek.” Ve burada da şu dizeleri hatırlamadan edemem:

*Eğer şanla ilgilenmezsen veya ondan kaçarsan,
Hızla kovalar ve adımlarına yetişir senin.*

Hatırladın mı? Senin dizelerin. Tam öğle vaktinde olan kişiye, kendi gölgesine bakmak veya onu bir başkasına göstermek için güneşin kamçısı altında nefes nefese koşmak kesin deli zırvası gelir. Zaten hayatın fırtınaları arasında, acılar içinde oraya buraya savrulup kendi çevresinde itibar yaymaya telaşlananlar daha az aptal değildir. Ancak nasıl ki bir kimse sonuca ulaşmaya acele ettiği sırada arkasında gölgeyi de sürükler; böylece diğeri de erdem ile ruhunu güzelleştirmeye çabalarken aynı zamanda şan ona eşlik eder. Hem benim bahsettiğim o şan erdemin dostudur, çünkü diğer şan, hani şu bazılarının yaratıcılık ve kişilikleriyle sahiplendiği, öyle güzel bir adı ona lütfetmek bile istenmez. Oysa sen ki kitaplar yazmakla nankör güçlükler içinde kendini harcıyorsun, öncelikle bu yüzyılda övgüden fazlasını hak ediyorsun. Çünkü kendini unutuyor, kendini başkaları için zorluyor, böylece farkına varmaksızın şanın harcıâlem ümitleri ardından koşarak zaten çok kısa olan ömrünü heba etmeye bırakıyorsun.

Francesco: O halde ne yapacağım? Başlanmış işleri yarıda mı bırakacağım? Ya da ilâhi bir yardımla onları hızlandırmak, son bir kez daha ele almak, en azından birçok çileden sonra ben eriyip tükenmeden daha büyüklerini ummak iyi olmaz mı? Kaldı ki gerçekten büyük emek harcadığım eserlerimi yarıda bırakmaya yüreğim ancak dayanır.

Augustinus: Hangi ayağının aksadığını gördün mü? Sen kitaplarındansa kendini terk etmeyi seviyorsun. Fakat ben so-
rumluluğumdan geri durmayacağım, sevgiyle söylenmiş kelimelerim etki etmediği takdirde sen hasar göreceksin. Bu ne-

denle işte yapman gereken: Tarih üzerine çalışmalarını terk et, omuzlarına yük bindiriyorlar; Romalılar hem kendileri hem de akil adamların onlar için anlattıklarıyla zaten yeterince şöhretli olmuşlardı. Afrika düşünceni unut gitsin, onu sahiplerine bırak, sen kendine ve senin *Scipione*'ne şan katmayacaksın, çünkü artık ne o olduğundan daha fazla büyür ne de senin kanatlarının onun arkasından uzun süre uçmaya takati var. Böylece yatarsız her gayeyi bir yana at, kendini kendine iade et. En başta hareket ettiğimiz yere dönmek için ölümü düşünmeye başla, keza ona yavaşça ve farkında olmaksızın yaklaşıyorsun. Ruhunun ve gözlerinin önüne serilecek bazı nesnelerle karşılaşınca, o vakit tüm perdeler ve zifiri karanlık yırtıldığında Hakikate her şeyi açıklayacaksın. Şayet gökyüzü, yeryüzü ve denizler ters yüz olursa, belki hayvanların en zayıfı olan insanın sonsuza kadar dayanmasını ümit edebiliriz? Eğer mevsimler daimi olarak geçip ve yeniden geçip bir an bile ara vermiyorsa, bir tek sen mi sabit kalacaksın? Horatius'un çok güzel söylediği gibi:

*Eğer her yıldız semada batmak için dönüyorsa
İhtişamla yeniden doğar daha parlak bir ışıltıyla
İnsanın gecesi yeni şafağa aldırılmaz yalnızca.*

Bunun için arada sırada ilkbahar çiçeklerinde yaz hasadını, hem sağlıklı sonbaharın şu hoş esintisini hem de kışın karlara elini uzatan bağbozumlarını görürsün ve sen kendi kendini tekrarlıyorsun. Mevsimler gelir geçer, lâkin yenilenirler; ben öyle değilim, o geçidin kıyısına bir kere yaklaştım, bir daha asla geri dönemedim. Akşam vakti dağların gölgelerinin devleştiğini gördüğünde, hayatın kaçtığını gene düşün, zira ölümün zifiri karanlığı başının üzerinde dolaşıyor olacak. Bu güneş şu an yeniden bizden ayrılıyor, yarın tekrar doğacak! Ancak biten gün benim için telafi edilemeyecek şekilde kaybolmuştur. Sakin bir gecenin güzelliklerini kim sayabilecek? Gece ki tüm kötülüklerin dostudur, aynı zamanda ağırbaşlı düşüncelerin semeresi için de verimlidir. Bundan ötürü Truva donanmasının kaptanı

gibi, kendini büyük bir güvende hissedemezsin, eğer doğruysa sen de daha tehlikesiz bir denizi aşmıyorsun:

*Ve o gece yarısı dikkatlice gözledi
Yıldızların onun rotasını batıya çevirdiğini.*

Her bir yıldız yörüngesinde kendi süresini tamamlıyor, belki bu senin de benzer bir yolculuk yaptığını anlamana yetmiyor. Bir kimse bu dünyanın işlerini yapmayı reddedip atıl dursa, herhangi bir varoluş ümidi kalmaz mı? Ayrıca çok çocuğu olmayanlara da dikkat et, tüm hayatları boyunca hep yukarı doğru yükseldiklerini düşündüklerin, sana ters yönden çıktığını hatırlatacaklar, lâkin doğa yasalarına göre, olabilecek en yüksek hızla çıkan iri bir bedenin düşüşü de daha hızlıdır. Eğer eski bir binayla karşılaşırsan inşa eden kişileri bir düşün: Onlar nereye gittiler? Aynı şekilde herhangi bir kimse inşaatı daha yeni tamamlamış olsun, unutma ki onu diken de kısa süre içinde ölecek. Kaç kere bir ağaç diken ve sulayanlar, onun meyve verdiği günü görecektir kadar yaşayamadı! Bu durumun *Çiftçilik Sanatı*'nda¹⁸ bahsi geçiyor: "Geç de olsa kayırılanlara bile gölge ulaştı." Nehirlerin hızla akması bunun üzerinde düşünmeye biraz olsun seni itmiyor mu? Senin dizelerinden hatırlamak adına:

*Hiçbir ırmak yoktur yatağında hızla akmayan
Ki insan ömrünün uçup gitmesine benzer olmayan.*

Seni günlerin uzunluğu veya yaşının coşkulu üretkenliği baştan çıkarmasın. Hayat her ne kadar sürerse sürsün, onun tek bir günden daha uzun olmadığını, hattâ her zaman da tam bir gün sürmediğini unutma. Bunun için, denk geldikçe okuması ve

¹⁸ Georgiche: Publius Maro'nun Vergilius eseri. Çiftçiliğin savaş, siyaset ve insan emeğiyle ince ince dokunduğu ve her bir ilmeğinde Roma'nın ve Romalı olmanın gururunun duyumsatıldığı görkemli bir yapıt, yazarın doğa karşısında duyduğu derin saygıyı yeniden diriltten bir doğa şiiri. (ç.n.)

dinlemesi sana büyük haz veren, asla aklından çıkmayan, Aristoteles'in o teşbihini, Cicero, Hakikat'i en iyi şekilde ikna etmek adına, çok süslü sözlerle Tusculanum'da örnekliyor. Neden bunlar senin hafızanın imdadına yetişmiyor? İşte onun söylediklerinden güzel bir bölüm: "Aristoteles, bizim Avrupa'nın birçok nehrinden biri olan Hypanis¹⁹ yakınlarında, nehrin denize açıldığı o çatal ağızda, ömürleri bir günden bile uzun sürmeyen hayvancıklar doğar diye yazar. Onların arasında güneşin doğuşunu göremeyene genç öldü, öğle güneşi altına varan diğerine de yaşta olabildiğince ileri ve günbatımına ya da en fazla gece yarısı vaktinin gerçekleştiği âna erişen sonuncuya ihtiyar denir." Ve bence bu benzetme çok güzeldir, hattâ bu nedenle de hiç değişmeden filozofların dilinden avamınkine geçmiştir. Hem sen kendin bile kaba ve cahil insanlardan anlamış olmalısın, ağızlarına yapışmış bu öğretiyi, bir çocuk görülmesiyle şöyle söylenir: "İşte güneş ona yüzünü gösterdi", olgun bir insanın belirmesiyle: "O öğle vaktine ve dokuzuncu saatte vardı", eğer önlerine artık beli bükülmüş bir ihtiyar çıkarsa: "Artık akşama ulaşmış." Tüm bunları, sevgili oğlum, derin bir şekilde tefekkür etmeyi ve doğanın diğer benzersizliklerini sakın bir kenara bırakma. Zaten bu, sıklıkla başına gelecek ve şu an sana bundan daha iyi bir amaç sunamazdım, kaldı ki sana az fakat yalnız aklımın erdiği kadarını söyledim. Üstelik özellikle de atalarının ve seninle yaşamış olan kişilerin kabirlerini ihmal etme, oradan aşağıdan gelen tek bir ses duyacaksın ki, onların sana daimî yaşayacağın bir yer ayırdıklarını söyleyecek. Bu yer yüzünde, o sona yolu çıkmayan hiçbir kimse yoktur, çünkü bizim son sığınağımızdır. Şu an hâlâ hayatının baharında oluktan gururlu halde, başkalarının mezarlarını ayaklarıyla çiğniyorsun, zira yakında seninki de çiğnenecek. Bu düşünceler, sa-

¹⁹ Günümüzdeki ismi ile Bug Irmağı, Rusya'nın batısında bulunan Volin-Podolsk Yaylası'nda doğar, kuzeybatıdan güneydoğuya doğru Dniester'e paralel olarak Nikolayev limanına kadar akar. (ç.n.)

dece itidalli ve kendi doğasını hatırlayan bir adamın değil, bir filozofun da işine gelecek şekilde geceler ve gündüzler boyunca seninle yaşıyorlar. Ve o saçma ilkenin bu hususta yazılmış olduğunu kavırıyorsun: “Filozofların tüm hayatı, ölümden bahsetmektir.” Bundan şu sonuç çıkar, dünyevi şeylere gebe kalmakla daha bilgece bir yaşamı yere çalılıyorsun. Şimdi bana bunun ne olduğunu ve onu elde etmek için hangi avadanlığın yararlı olacağını sorarsan eğer, sana çok uzun talimatlar gerekmiyor diye cevaplayacağım. İçinde haykıran sese kulak verdiğin takdirde: “Bu taraftan vatana ulaşılır.” Ve o vakit de hangi patikaları aşacağın, hangilerinin kapalı olacağı, ilerlemene neler yardımcı olur, neler gecikmene bahanedir; sana aşikâr olur. Hür ve özgür olmayı seviyor musun? O sese itaat et. Seçimini olgunluğa ulaştıracak vaktin kalmadı, tehlikenin doğası hazır olmanı gerektiriyor. Düşman seni amansızca ardından kovalıyor ve önünden kışkırtıyor, içinde kapalı kaldığın duvarlar çöküyor, daha fazla gecikmek senin için ölüm demek. Ah, ne kazandırır ahenkli şarkılarla başkalarına dil dökmek, eğer ilk önce kendini dinlemezsen? Son bir söz; daha sonra bitiriyorum: Kayalıklardan uzak dur, korunaklı bir limana sığın, ruhunun dürtülerine yön ver, basit şeylere eğilimi olsa bile, dürüstlüğe duyduğu sevgi onu harekete geçirirse ilâhi olana doğru uçmak için de havalanır.

Francesco: Neden ruhumu tüm bu araştırmalara maruz bırakmadan önce bunları söylemedin?

Augustinus: Senin için çok nefes tükettim, özellikle de divinitinle direndiğini gördüğümde bile hayatın kısa ve belirsiz, yorgunluğun uzun ve kaçınılmaz, gayretin büyük, kârın düşük olduğunu sana tekrarlamaktan vazgeçmedim. Zira avamın daima küçümsediğin sözlerine kendini kaptırmamaya çalıştığın halde, gene de senin kulaklarını tıkamışlardı. Bu uzun söyleşinin meyvesi de öğrendiklerini artık uygulamaya koymak olsun, böylece ihmal ve tembellik yüzünden rüzgârın merhametine

kalmazlar. Eğer ağzımdan herhangi bir kötü kelâm kaçtıysa beni affet.

Francesco: Ve ben sana sonsuz şükranlarımı sunuyorum, tüm kazandırdıklarının yanısıra bana hep nazik davrandın, üç gün boyunca benimle güzel vakit geçirmekten de ziyadesiyle zevk aldın. Sen zihnimi kaplayan yanlışlarımın sisini kaldırıp önüne perde inmiş gözlerimi açtın. Ayrıca bizim söyleşimizden bir an bile yorulmadan, son âna kadar sabreden Hakikat'e nasıl teşekkür etmeli? Başka yöne yüz çevirip eğer bizi erdem olmadan kör karanlığın orta yerinde bırakmış olsaydı, senin sözlerin ve benim zekâm kutsal öğretilere duyarsız kalır, bize yazık olurdu. Ve siz, makamınız olduğu için, artık gökyüzüne döndükten sonra ben biçare halde burada yeryüzünde kalıyorum, sürgünüm ne vakit bitecek belirsiz, çok uzakta olsanız dahi beni terk etmemeniz için size içtenlikle yalvarıyorum. Çünkü ey sevgili Peder, sen olmadan varlığım bir ıstırap olacak ve Hakikat olmadan hayatım ölüme benzeyecek.

Augustinus: Sen kendini terk edene kadar hesabını kapatmış olmaya bak. Yoksa biz seninle beraber yaşayamayız.

Francesco: Bana kısmet olduğu kadarıyla, en derinlerimde kendi kendimle katı bir muhakeme yapıp kazazede ruhumdan arta kalanları toplamak için uyanık olacağım. Bu arada bahsi geçen birçok şey arasında, ölümcül olmalarına rağmen, sayısız ve önemli müdahale benim çabamı gerektiriyor.

Augustinus: Belki de avama, sanki ruha müdahale etmekten daha önemli başka şeyler varmış gibi gelecek. Ancak tabii ki daha fazla meyve ve yarar sağlayacak şey herkese öğretilmez. Gerekli olan şey sadece budur, diğerleri gelir geçer. Kaçınılmaz olan sonumuzun bize gösterdiği gibi, bu yola baş koymak gerekir.

Francesco: Ve etrafımı saran her tür engeli kaldırmayı, elimden gelen en kısa vadede, özellikle beni etkisi altına alan şeylere bütün gücümle kendimi adamayı çok arzu ettiğimi sana itiraf ediyorum. Biraz önce bana verdiğin tavsiyeler sayesinde

sadece kendimi güvenceye alabileceğimi inkâr etmiyorum, ancak onlar bana tehlikeli patikalarda eşlik ettikten sonra doğruca kendi selâmetime yöneleceğim. Ah keşke ben bizzat kendim tutkularımı dizginlemek için yetenekli olsaydım!

Augustinus: Eski sızlanmalara tekrar başlıyoruz, çünkü sen iradenin gevşekliğini güçsüzlük olarak adlandırıyorsun. Ancak başkasını beceremiyorsan böyle de olur! En azından senin ölümüne doğru yürüyüşünde, bana ve Hakikate eşlik etmeyi nasip etsin diye yalnız Tanrı'ya dua ediyorum. Ve ah! Nasıl ki şimdiye kadar çalkalandın durdun, bir gün korunaklı bir limana girmeyi de başar.

Francesco: Senin duaların kabul olsun! Ve ben Tanrı'nın inayeti sayesinde birçok tehlikeden selâmetle çıkıp beni bir baba gibi kendine çağıran senin sesinin ardından gelmeyi bileyim. Ama dilerim ki seni takip ettiğim sırada, benim adımlarım gözlerimi bulandırmaya sebep olacak bir şekilde toz kaldırmasın, ruhumun fırtınaları dinsin, dünya nimetleri bana seslenmesin, talih bana artık duyarsız kalmasın!

Explicit Liber III Domini Francisci
Petrarche De Secreto Conflictu
Curarum Suarum

Francesco Petrarca bir seyahati esnasında elinden hiç düşürmediği Aziz Augustinus'un *İtiraf- lar* kitabının bir sayfasını rastgele açtığı anda okuduğu cümleden çok etkilenir: “*Et erunt homines admirari alta montium et ingentes fluctus maris et latissimos lapsus fluminum et oceani ambitum et gyros siderum et relinquunt se ipsos*” (...ve insanlar dağların yüksekliğini, denizlerin dev dalgalarını, nehirlerin geniş yataklarını, okyanusların enginliğini, hattâ yıldızların yörüngelerini hayranlıkla izlerler, lâkin kendilerini ihmal ederler...)

Yapıt, Petrarca ile Aziz Augustinus'un Hakikat huzurundaki üç konuşmasından oluşan otobiyografik bir incelemedir. Petrarca bu yapıtta, dünya işlerinde kendinden başka bir şey düşünmeyen ve yanlışlar yapan insanın bile Tanrı'ya ulaşabileceği umudunu dile getirir. Böylece manevi “sorun”unu kendine özgü bir bakış açısıyla, hümanist din ve ahlâk anlayışı içinde bir çözüme ulaştırmıştır.

ISBN: 978-605-2133-48-4

F E L S E F E